

Ihastuttava – vihasuttava uskontokasvatus

Keskustelua erään päivälehdien verkkosivuilla

Seija Maijala

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Syksy 2012

Maijala, S. Ihastuttava – vihasuttava uskontokasvatus. Keskustelua erään päivälehden verkkosivuilla. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. 107sivua, 4 liitettä.

Tutkimuksessa etsittiin vastauksia kysymyksiin, mistä (asioista) ja miten Kalevan Juttutuvassa keskustellaan, kun keskustellaan uskontokasvatuksesta. Tutkimuksen tavoitteena, oli näihin kysymyksiin vastaamalla selvittää, miten uskontokasvatukseen suhtaudutaan Kalevan Juttutuvassa. Analysoitavaksi aineistoksi on valittu 10 Kalevan Juttutuvan viestiketjua 20.9.2009 – 25.10.2010 väliseltä ajalta eli kyse on valmiista verkkokeskusteluaineistosta.

Aineistoa on analysoitu hermeneuttisesti orientoituneella sisällönanalyysillä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu kahdesta osasta. Alussa määritellään keskeisempiä käsitteitä ja aiempaa tutkimusta. Aineiston analyysissä, johtopäätösten teossa sekä pohdintaosuudessa teoria toimi tutkijan apuvälineenä aineiston kanssa käytävässä vuoropuhelussa.

Tutkimustulosten mukaan Kalevan Juttutuvassa keskusteltiin hyvin monesta asiasta, kun keskusteltiin uskontokasvatuksesta. Keskusteluaiheina esiintyivät uskontoon liittyvät käsitykset ja kiistely uskonnonopetuksesta: sen sisällöstä ja kuulumisesta kouluun, luonteesta, asemasta sekä järjestämisestä. Juttutuvassa mielipiteitä vaihdettiin uskontotuntien ulkopuolisesta uskontokasvatuksesta kuten ruokarukouksesta, suvivirrestä ja jouluevankeliumista. Aineistossa pohdittiin opettajan vaikutusta uskonnonopetukseen ja sitä, mitä opettaja voi oppilaille puhua. Aineistossa tuotiin esiin myös suvaitsevaisuuteen, tasa-arvoon ja valinnanvapauteen liittyviä ongelmia. Keskustelua käytiin myös kasvatuksen kohteina olevista lapsista. Johtopäätöksenä keskustelusta on todettavissa, että uskontokasvatuksesta keskusteltaessa kirjoittajan käsitys uskonnosta suodattuu puheenvuoroihin. Sen vuoksi keskustelu uskonnonopetuksesta tai uskontokasvatuksesta on aina keskustelua myös uskonnosta ja siihen liittyvistä näkemyksistä.

Käydyt keskustelut olivat hyvin voimakkaita ja tunnepitoisia. Tutkimustuloksissa vihamielisen kirjoitustyylin osuus aineistossa korostui. Muita aineistosta löytyviä tyyplejä olivat asiallinen, jakoja tekevä, julistava, kokemusperäinen ja ihmettelevä tapa puhua asioista. Tutkimuksen perusteella suhtautumista uskontokasvatukseen voi kuvata jatkumona, jonka ääripäinä ovat uskonnonvastustajien ja uskonnonpuolustajien ryhmät. Ääripäiden välille asettuu muutoshalukkaiden ryhmä, joka kannattaa katsomusaineen paikkaa koulussa ainakin jossain muodossa. Tämän tutkimuksen mukaan uskontokasvatukseen kohdistuva ilmapiiri on muutosta janoava. Enemmistö pitää jonkinlaista katsomusaineen opetusta koulussa tarpeellisena, mutta kaipaa nykyiseen järjestelmään ja uskonnonopetuksen (ev.lut) sisältöihin muutosta.

Avainsanat: Uskonto, uskontokasvatus, uskonnonopetus, verkkokeskustelu

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Aiemmat tutkimukset	6
1.2 Tutkimusaineistona verkkokeskustelu.....	10
1.3 Tutkimuskysymykset.....	14
2 Ymmärryksen sisällönanalyysin avulla.....	15
2.1 Hermeneuttinen orientaatio	15
2.2 Sisällönanalyysi	19
3 KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ	23
3.1 Uskonnon määrittelyä.....	24
3.2 Uskonnonopetus on uskontokasvatuksen osa.....	26
3.3 Uskontokasvatuksen pitkät juuret.....	30
3.4 Mihin uskontokasvatusta tarvitaan	34
4 Keskustelun aiheet	36
4.1 Näkemykset uskonnosta	36
4.2 Kiistelty uskonnonopetus	42
4.3 Uskonnonopetuksen sisältö	47
4.4 Uskontotuntien ulkopuolinen uskontokasvatus.....	52
4.5 Käsitys lapsesta.....	57
4.6 Puhetta opettajista.....	60
4.7 Suvaitsevaisuus, tasa-arvo ja valinnanvapaus	63
5. VOIMAKASTA KESKUSTELUA	70
5.1 Vihamielisyys	72
5.2. Jakojen tekemistä.....	78
5.3 Asiallisuutta ja julistamista.....	81
5.4 Muistoja ja ihmettelyä	83
6 YHTEENVETOJA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	86
6.1 Mistä keskustellaan.....	86
6.2 Miten puhutaan	88
6.3 Suhtautuminen uskontokasvatukseen.....	89

7 Tutkimuksen arviointia	92
7.1 Luotettavuus ja eettisyys	92
7.2 Pohdintaa ja jatkotutkimusaiheita.....	96
Lähteet	99
LIITTEET	106
LIITE 1. Ensimmäinen luokittelu.....	106
LIITE 2. Toinen luokittelu.....	107
LIITE 3. Kolmas luokittelu	108
LIITE 4. Kielteiset ja myönteiset ilmaisut uskonnosta	109
KUVIOT	
KUVIO 1. Hermeneuttinen kehä Alvessonin ja Skölbergin mukaan (2009,104).....	16
KUVIO 2. Tutkimuksen viitekehys.....	23
KUVIO 3. Tyyllilajien esiintyminen aineistossa.....	71
KUVIO 4. Tulkintamalli.....	94
TAULUKOT	
TAULUKKO 1. Analysoitavat keskustelut.....	12
TAULUKKO 2. Puheenvuoroissa esiintyvät tyyllilajit keskusteluketjuittain.....	70

1 JOHDANTO

Sytyyslanka palaa jo uskonnon poistamisen puolesta. Tästä tullaan käymään keväällä vielä erittäin räjähdysherkkä ja kiivas keskustelu, kun jokainen puolustaa omia asemiaan...

Näin aloittaa nimimerkki **nbnbh** puheenvuoronsa 26.1.2010 Suomi24-keskustelupalstalla Suomen peruskoulun tuntijakouudistuksesta. Vuonna 2016 voimaan astuva uusi tuntijako synnytti keskustelua sekä valmisteluvaiheessaan että päätöksen tultua voimaan (Perusopetus 2020 – yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako). Tuntijaossa on keskustelua herättänyt moni asia, mutta uskonnonopetus on ollut yksi keskeisistä tapetilla olevista aiheista. Uskonnonopetuksesta on keskusteltu tuntijakoesityksen yhteydessä hallituksessa ja eduskunnassa. Tuntijakoa valmisteleva työryhmä vastaanotti monia uskonnonopetusta koskevia kannanottoja. (Mt. 144.) Asiaa on puitu ajankohtaisohjelmissa, lehtien palstoilla ja erilaisilla verkkokeskustelupalstoilla. Valitsemani tutkimusaihe on ajankohtainen, sillä keskustelu jatkuu edelleen.

Tässä ei ole kuitenkaan mitään uutta ja ihmeellistä. Uskonnonopetuksesta on keskusteltu Suomessa aika ajoin jo yli sadan vuoden ajan. Uskonnonopetuksen kuulumisesta/kuulumattomuudesta osaksi koulujärjestelmää on käännetty peistä. Samoin siitä millaista uskonnonopetuksen tulisi olla. (Kallioniemi 2005.)

Henkilökohtainen kiinnostukseni tästä aihepiiristä käytyä vuoropuhelua kohtaan virisi alettuaani seuraamaan Opettaja-lehden uskontokasvatusta käsitteleviä mielipidekirjoituksia vuosina 2009 ja 2010. Huomasin, että niissä oli kyse laajemmasta keskustelusta kuin siitä, kuuluuko uskonnonopetus kouluun vai ei. Opettajalehden palstoilla pohdittiin uskonnonopetuksen ohella mm. sitä, saako opettaja kertoa omasta arvomaailmastaan oppilaille, ruokarukousta, evoluutiota ja taloudellisia resursseja katsomusaineiden järjestämiseen. Sen vuoksi päätin tarkastella tässä tutkimuksessa uskontokasvatukseen liittyvää keskustelua Kalevan Juttutuvassa kokonaisuutena, rajoittamatta tutkimusta mihinkään tiettyyn osa-alueeseen. Valitsin lähestymistavaksi hermeneuttisesti orientoituneen sisällönanalyysin, koska halusin ymmärtää mistä todella keskustellaan.

Valitsin verkkokeskusteluaineiston analyysin kohteeksi. Valintaan vaikutti se, että tällaiset verkkokeskustelupalstat ovat vähemmän tutkittuja ja niissä kirjoittamiskynnys on matalammalla, kuin muissa mediamuodoissa kuten sanomalehtien mielipidepalstoilla. Valittu aineisto sai huomioni kiinnittymään voimakkaaseen ilmaisuun ja tunteiden kuohuntaan. Tästä syntyi tutkimuksen toinen tavoite eli pyrkimys kuvata, miten aineistossa asioista puhutaan. Tutkimuksen päätavoitteena on selvittää, miten suomalaiset suhtautuvat uskontokasvatukseen.

Vaikka analyysi onkin aineistolähtöistä ja kontekstisidonnaista, on uskontokasvatuksesta tehdyillä tutkimuksilla ja kirjallisuudella merkittävä osa työssä. Kirjallisuus ja tutkimukset ovat auttaneet analyysirunkojen tekemisessä aineistoon tutustumisen jälkeen. Teoreettinen viitekehys työn alussa keskittyy vain tutkittavan aiheen kannalta keskeisiin käsitteisiin, koska pyrin vuoropuheluun teorian kanssa tuloslukuissa.

1.1 Aiemmat tutkimukset

Tutkimukseni aihepiiristä ei ole vain keskusteltu paljon, siitä on myös kirjoitettu paljon. Uskonnonopetukseen liittyvää kirjallisuutta on runsaasti, tutkimusta on vähemmän. Osa tutkimuksista on pro gradu -tutkielmien tasolla. Olen valinnut tähän kaksi esimerkkiä uusimmista omaa aihepiiriäni lähellä olevista pro gradu -tutkielmista. Näistä Heta Saikkosen (2011) tutkielma on lähellä omaani. Hän on tutkimuksessaan analysoinut Opettaja ja Läräre -lehdissä käytyä keskustelua ja kirjoittelua uskonnonopetuksesta. Saikkonen on diskurssianalyysin avulla löytänyt em. aineistosta 10 erilaista opettajien ja kouluhenkilökunnan uskonnonopetukseen liittämää diskurssia. Uskonnonopetuksen raameihin liittyivät diskurssit uskonnonopetuksesta, lainsäädännöstä, uskonnonopetuksen organisoinnista ja taloudellisista kysymyksistä. Uskonnonopetuksen sisältöön, tarkoitukseen ja tehtäviin liittyivät diskurssit monikulttuurisuudesta, perinteistä, identiteetistä ja uhkakuvista. (Mt.) Näiden lisäksi uskonnonopetuksen sisältöön ja kristinuskoon liittyvät diskurssit Saikkonen määrittelee kuuluvaksi uskonnonopetusta, sen tarkoitusta ja tehtäviä koskevaan osa-alueeseen.

Saikkosen tutkimuksen mukaan suurin osa opettajista on sitä mieltä, että uskonnonopetukselle on, ainakin jossain muodossa, paikka koulussa.

Lappalainen ja Nurminen (2010) ovat tutkineet alakoulun evankelisluterilaista uskonnonopetusta vanhempien näkökulmasta. Kyseessä on fenomenografinen tapaustutkimus, jossa tutkimuskohteena olivat yhden kantahämeeläisen koulun 3. luokan oppilaiden vanhempien käsitykset uskonnonopetuksesta. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat olivat kaikki sitä mieltä, että koulun tulee tarjota oppilaille uskonnonopetusta, koska uskonto on yleissivistävä, suvaitsevaisuutta lisäävä ja oikeita arvoja opettava oppiaine. Vanhempien näkemys oli, että uskonnonopetuksen tehtävänä on tiedon jakaminen, eettisyyteen ja kristilliseen elämäntapaan ohjaaminen. (Mt.)

Laajempia tutkimushankkeita tai väitöskirjoja on jonkin verran. Uusin laajamittainen tutkimus on Kirkon tutkimuskeskuksen teettämä kyselytutkimus. Kysely liittyi moniin aihepiireihin, jotka koskevat kirkon ja valtion yhteistyötä. Kyselyyn vastasi marraskuussa 2011 lähes 5000 vastaajaa. Tutkimuksen raporttia ei ole vielä julkaistu, mutta Kirkon tiedostuskeskuksen julkaiseman tiedotteen (Tutkimustulos: Suomalaiset...) mukaan suuri osa suomalaisista suhtautuu myönteisesti kristillisten kulttuuripiirteiden näkymiseen kouluissa. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että enemmistön mielestä Suvivirsi kuuluu koulujen kevätjuhlaan samoin kuin kristillinen ohjelma joulujuhlaan. Tutkimuksessa naiset suhtautuivat miehiä myönteisemmin koulun uskonnonopetukseen sekä kristillisten kulttuuripiirteiden näkymiseen koulun juhlissa. Tutkimustulosten mukaan uskonnonopetukseen suhtautui myönteisesti 60 prosenttia vastanneista. (Mt.)

Opetushallituksen Tulevaisuuden koulua koskevien vajaan 60000 verkkohaastattelun perusteella yläkoululaiset ja lukiolaiset pitivät uskonnonopetuksessa tärkeänä muiden uskontojen kuin kristinuskon opiskelemista, jotta kulttuurienvälinen kanssakäyminen helpottuisi. Oppilaat eivät kuitenkaan tuoneet uskonnonopetukseen liittyviä ajatuksia itsenäisesti esiin. (Lähdeniemi & Jauhiainen 2010, 25.) Opetushallitus on kartoittanut perusopetusta järjestävien ja perusopetuksen rehtoreiden kokemuksia vuoden 2004 opetussuunnitelmauudistuksesta. Tutkimuksen mukaan perusopetuksen rehtoreista ja

perusopetuksen järjestäjistä 38 prosenttia oli sitä mieltä, että uskonnonopetusta on tuntimääräisesti liikaa koulussa. (Kartovaara 2009, 8.)

Antti Räsänen (2006) on tutkinut suomalaisten käsityksiä koulun uskonnonopetuksen luonteesta ja sisällöstä. Räsänen tutkimus oli kyselytutkimus, johon osallistui 588 ihmistä eri puolilta Suomea. Räsänen tutkimuksen mukaan suomalaiset puolustavat uskonnonopetuksen kuulumista kouluun. Tärkein perustelu tälle näkemykselle oli kristinuskon kuuluminen suomalaiseen kulttuuriin. (Mt. 107.) Suomalaiset kannattivat Räsänen tutkimuksen mukaan uskonnonopetusta, joka takaa oppilaille mahdollisuuden oman vakaumuksen mukaiseen opetukseen (Mt. 108).

Räsänen (2006) tutkimuksessa uskonnonopetuksen toteutustavoista eniten kannatusta sai uskontotiedon opetus, jossa käsitellään eri uskontoja ja katsomuksia. Uskonnonopetuksen poistamista koulusta ei kannatettu. Räsänen mielestä tutkimustulokset vastaavat nykyistä uskonnonopetuksen tilannetta, sillä yleinen näkemys Suomessa on se, että kouluopetukseen tulee kuulua katsomusopetusta. Kiistoja aiheuttaa oppiaineen nimi ja sisältö, ei opetuksen jatkuminen. (Mt. 109.)

Räsänen (2006) tutkimustulosten perusteella uskonnonopettajalta odotetaan eniten oppilaiden kannustamista itsenäiseen ajatteluun ja vähiten uskonnollisena auktoriteettina tai terapeuttina olemista. Uskonto on Räsänen tutkimustulosten perusteella opettajaherkkä oppiaine, koska opettajan tulisi olla sensitiivinen, emotionaalisesti ja sosiaalisesti kyvykäs oppilaiden vierellä kulkija elämän tärkeissä kysymyksissä. (Mt. 111.)

Kirkon tutkimuskeskus tutki vuosina 2003 – 2004 nuorten aikuisten uskonnollisuutta kaupunkiympäristössä (Helsingissä, Kallion kaupunginosassa). Tutkimuksen mukaan nuoret aikuiset kokivat koulun uskontokasvatuksen olevan yleissivistävää sekä liittyvän oman kulttuurin ja kristinuskon tuntemiseen. Koulun uskontokasvatuksen koettiin tukevan eettistä kasvatusta. Koulun uskontokasvatusta tutkittavat pitivät tärkeänä osana oman maailmankuvan rakentamisessa. Heidän mielestään se ei kuitenkaan vaikuta omaan hengelliseen elämään. Uskontokasvatuksen osa-alueista nuoria aikuisia kiinnostivat kirkkohistoria ja maailmanuskonnot. (Niemelä & Koivula 2006, 168 – 169.) Tutkimuksen perusteella haasteita koulun uskontokasvatukselle syntyy siitä, että

tutkittavat kokivat uskonnollisen kasvatuksen vaikeana ja tästä syystä uskontokasvatus annetaan mielellään kirkon ja koulun hoidettavaksi (Mt. 176).

Pyysiäinen (1994) on tutkinut vuoden 1985 koululakimuutosten vaikutuksia päivänavauksiin. Tutkimustulosten mukaan päivänavaukset ovat tulleet kevyemmiksi ja vähemmän kristillisiksi kuin aiemmin pidetyt aamuhartaudet. Myös virsien laulaminen on vähentynyt ja muuta musiikkia on tullut tilalle. Seurakuntien pitämät aamunavaukset ovat tutkimustulosten perusteella lisääntyneet, vaikka muuten uskonnollinen aines onkin vähentynyt päivänavauspuheista. (Mt. 112-119.)

Taru Räsänen (2002) on tutkinut Suvivirrestä 2002 käytyä keskustelua Helsingin Sanomien mielipidesivuilla. Sysäyksen keskustelulle antoi Johan Nordlundin kolumni ”Jo joutui armas aika” ja pelko Suvivirren hyllyttämisestä. Tutkimuskohteena Räsäsellä olivat musiikin rakentamat identiteetit.

Keskustelua uskontokasvatuksesta ei käydä vain Suomessa. esim. Mager (2002) on tutkinut Quebecissä 40 vuoden aikana käytyjä keskusteluita uskonnonopetuksen asemasta julkisissa kouluissa. Quebecissä on keskusteltu Suomen tavoin siitä, kuuluuko uskonnonopetus kouluun vai ei. Kiivasta keskustelua Quebecissä on käyty myös siitä, missä määrin uskonto voi näkyä julkisessa elämässä. (Mt.)

Uskontokasvatukseen liittyvää tutkimusta tehdään ainakin Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Esimerkiksi Haakedalin (2009) tapaustutkimuksessa koulun juhlaperinteiden muutoksesta Norjassa todettiin, että myös kristillisemmällä ”Raamattuvyöhykkeellä” vaihtoehtoiseen juhlaohjelmaan osallistuvien oppilaiden määrä on kasvussa. Haakedalin mielestä hänen tutkimuksensa vahvistaa Hervie-Légersin väitettä siitä, että kollektiivisen eurooppalaisen kristillisyyden päivät ovat ohi ja individualismi on saanut vallan. (Mt. 54.)

1.2 Tutkimusaineistona verkkokeskustelu

Olen koonnut tutkimusaineistoni Kaleva -lehden Juttutuvasta. Juttutupa on osa Kalevan verkkolehden toimintaa ja verkkosivuja. Juttutupa on perustettu 1998 Kalevan reaaliaikaiseksi keskustelupalstaksi. Sen tarkoituksena on olla koko kansan foorumi, jossa käsitellään aiheita laidasta laitaan. (N. Nousuniemi, henkilökohtainen tiedonanto 31.7.2012.) Näin ollen voin pitää valitsemaani aineistoa verkkokeskusteluaineistona (ks. Arpo 2005, 30 – 31).

Juttutupa on ennakkomoderoitu keskustelupalsta, johon ei tarvitse rekisteröityä. Keskusteluun pääsee siis osallistumaan helposti. Kaleva kuitenkin valvoo ja säätelee keskustelua. Viestit moderoidaan ennen julkaisua ja niitä voidaan poistaa tarvittaessa myös julkaisemisen jälkeen. (N. Nousuniemi, henkilökohtainen tiedonanto 31.7.2012.) Viestintä ei palstalla tapahdu siis ihan reaaliajassa, vaan viestit ovat luettavissa lähettämistä myöhemmin kuten verkkokeskusteluryhmissä yleensäkin (ks. Arpo 2005, 20).

Nimimerkit ja anonyymiyys ovat osa internet-perinnettä (Mann & Stewart 2006, 18; Kuula 2006, 184; Arpo 2005, 65). Mannin ja Stewartin (2006, 18 – 19) mielestä nimimerkkeihin perustuva anonyymiyys tarjoaa verkkopohjaiseen kommunikaatioon osallistuvalla suojaa, jonka turvissa uskaltaa kirjoittaa aroista, henkilökohtaisista ja vaarallisistakin asioista. Nimimerkkejä käytetään myös Juttutuvasta kokoamassani aineistossa. N. Nousuniemen (henkilökohtainen tiedonanto 31.7.2012) mukaan aineiston keräämishetkellä Juttutuvan nimimerkkejä ei pystynyt rekisteröimään, josta seuraa se riski, että useampi ihminen on voinut halutessaan kirjoittaa samalla nimimerkillä tai yksi ihminen on voinut käyttää useampaa nimimerkkiä. Aineistossani kaikki käyttävät nimimerkkiä tai yleistä nimikettä Lukija, jos keskusteluun osallistuja ei ole valinnut henkilökohtaisempaa nimimerkkiä. Tutkijana vuorovaikutusta olisi toki helpompi analysoida, jos tietäisi kenelle mikin puheenvuoro kuuluu eli anonyymiydellä on tutkimuksen kannalta myös varjopuolensa.

Berg (2011) kyseenalaistaa kuitenkin verkkopohjaisen kommunikaation aitouden. Verkkopohjaiseen keskusteluun osallistuva voi suunnitella, mitä haluaa sanoa ja itsensä voi esitellä tavoilla, jotka eivät perustu todellisuuteen. (Mt. 121.)

Verkkokeskusteluaineistossa on Arpon (2005, 66) mukaan henkilökohtainen kokemus voimakkaammin läsnä kuin muissa mediateksteissä. Muita verkkokeskusteluaineistojen erityispiirteitä ovat Crystalin (2002, 55) kuvailemat fleimaukset eli aggressiiviset sananvaihdot, jotka Niemi-Pynttärin (2009, 116) mukaan pahimmillaan voivat olla toisen arvon mitätöintiä ja halveksumista. Fleimauksella kirjoittaja voi Arpon (2005, 166) mielestä pyrkiä provosoimaan muita tai jotain tiettyä keskustelijaa. Riitaisiin sananvaihtoihin voi liittyä toisen halventamista, alatyylisiä ilmaisuja ja äänen korottamista, joka tapahtuu isoilla kirjaimilla tai niiden lihavoinnilla, kapiteeleilla tai sarjakuvamaisilla sadattelun merkeillä (Niemi-Pynttäre 2009,115; Avgerinakou 2003, 284.) Fleimauksella voidaan tarkoittaa myös keskustelua, joka roihahtaa ilmieliekkihin ja jossa tulevat esiin hillitsemättömät eriävät näkemykset ja työstämättömät ennakkokäsitykset (Niemi-Pynttäre 2009, 121; Avgerinakou 2003, 281). Verkkokeskusteluissa voi ilmetä myös ironiaa, jolla pyritään tekemään omasta ilmaisusta loukkaavaa (Niemi-Pynttäre 2009, 117). Poleeminen ja kärjistävä ilmaisu ei silti aina ole fleimaamista. Kyse voi olla myös debatista, jossa valtasuhteet ja arvovalinnat tuodaan kyllä esiin, mutta jossa ei halveksita keskustelukumppania. (Mt. 122.)

Anonyymiys tekee Crystalin (2002, 51) mukaan verkkosivuilla osallistujille mahdolliseksi aggressiivisen itsensä ilmaisemisen. Tämä ei kuitenkaan poista kirjoittajan eettistä vastuuta (Mt. 132). Vaikka aggressiivista itsensä ilmaisua ei joissain verkkokeskusteluryhmissä tapahtuisikaan, on selvää, että vuorovaikutus on muita median muotoja epämuodollisempaa. Tästä epämuodollisuudesta seuraa, että väärinkäsityksiä syntyy – toisen puheenvuoron voi helposti tulkita väärin. (Avgerinakou 2003, 280, 282.)

Verkkokeskusteluiden epämuodollisuuteen liittyy leikillisuus, joka Niemi-Pynttärin (2009, 115–116, 120) mukaan voi muuttua kärjistetyksi vitsiksi tai leikilliseksi aggressiivisuudeksi. Kalevan Juttutupa on kuitenkin ennakkomoderoitu keskustelupalsta eli keskustelua valvovat voivat halutessaan karsia liian karkeat puheenvuorot

keskustelusta (N. Nousuniemi, henkilökohtainen tiedonanto 31.7.2012). N. Nousuniemen mukaan 6-7 % Juttutupaan lähetetyistä kirjoituksista jää julkaisematta palstalla. Kyynisiä ilmaisuja ja henkilöön kohdistuvia syytöksiä sisältäviä kirjoituksia ei julkaista. (Mt.)

Juttutuvan keskustelupalsta on selkeästi organisoitu erilaisiin osastoihin. Tämän vuoksi uskontokasvatukseen liittyviä keskusteluita oli helppo etsiä. Olen rajannut aineistokseni kymmenen Kalevan Juttutuvan viestiketjua (Taulukko 1), joissa keskustellaan valitsemastani tutkimusaiheesta eli uskontokasvatuksesta. Keskustelut on käyty välisenä aikana. Näistä viestiketjuista muodostuu yhteensä 64,5 sivua käsittävä tekstikokonaisuus. Valitsemani keskustelut löytyivät osastoista Oma elämä ja Kotimaa. Oma elämä osastolta valitut seitsemän viestiketjua löytyivät Uskonasiat ja Keskustelu -nimekkeiden alta. Kotimaa osastosta löytyi kolme aineistoksi sopivaa viestiketjua nimekkeiden Kirkko ja Koulu alta.

TAULUKKO 1. Analysoitavat keskustelut

Keskustelu	Aika	OSASTO ja Aihe	Osallistujat	Puh. vuo.	s
J1	19.– 25.10.2010	OMA ELÄMÄ/ USKONASIAT/ Uskonnonopetus ihmisoikeus? Keskustelun aloittaa nimimerkki kerettiläinen. Hän kysyy muilta, onko kristinusko hyvinvoin-timme taustalla ja toteuttaako tunnustuksellinen uskonnonopetus uskonnonvapauslakia?	Omalla nimimerkillä 19 Lukija nimimerkillä 12	32	4
J2	22.– 23.10.2010	OMA ELÄMÄ/ USKONASIAT / Keskustelu uskonnon opetuksesta kouluissa kiihtyy Keskustelun aloittaa nimimerkki Neo32. Hän tiedustelee muilta pitäisikö uskonnonopetuksen olla evankelisluterilaista vai monipuolisesti eri uskontoja käsittelevää.	Omalla nimimerkillä 14 Lukija nimimerkillä 7	22	4,5
J3	9.– 11.12.2009	OMA ELÄMÄ/ USKONASIAT / Opettajan moka Keskustelu alkaa siitä, että nimimerkki mummi valittaa palstalla opettajasta, joka oli kertonut hänen lapsenlapselleen, että joulupukki on satua, mutta Jeesus on totta.	Omalla nimimerkillä 31 Lukija nimimerkillä 9	44	6
J4	22.– 23.11.2009	OMA ELÄMÄ/ USKONASIAT / Yhteinen Jouluevankeliumi Tämä keskustelu alkaa nimimerkin Yhev ehdotuksella, että perinteinen jouluevankeliumi korvattaisiin julkisissa tilaisuuksissa uudella evankeliumilla, joka ei olisi kristillispainotteinen.	Omalla nimimerkillä 18 Lukija nimimerkillä 8	27	4
J5	11.– 12.10.2009	OMA ELÄMÄ/ USKONASIAT / Mikä on ongelma? Hei haloo -nimimerkki käynnistää keskustelun ilmaisemalla, ettei hän ymmärrä, miksi vanhempien oikeutta päättää lapsen katsomusopetuksesta pidetään	Omalla nimimerkillä 10 Lukija nimimerkillä 4	15	3

		ongelmana.			
J6	8.– 14.1.2010	OMA ELÄMÄ/ KESKUSTELU / Ruokarukous Keskustelun aloittaa macuri, joka ilmaisee huolensa ruokarukousten poistamisesta kouluissa ja tämän vaikutuksista suomalaisuuteen.	Omalla nimimerkillä 52 Lukija nimimerkillä 23	80	14
J7	4.– 7.7. 2010	OMA ELÄMÄ/ KESKUSTELU / Uskonnonopetus kouluissa Nimimerkki Lase ilmaisee huolensa uskonnon-opetuksen lakkauttamispyrkimyksistä ja tyytyväisyytensä, ettei sitä vielä ainakaan lopeteta.	Omalla nimimerkillä 33 Lukija nimimerkillä 13	59	11
J8	20.– 23.9.2010	KOTIMAA/ KIRKKO/ Sunnuntai-Kalevassa oli väittelyä uskonnon opetuksesta Logic käynnistää keskustelun kommentoimalla Kalevan Sunnuntai -liitteessä olleita uskonnon lehtorin ja elämäntutkimustiedon opettajan kirjoituksia uskonnonopetuksen puolesta ja vastaan.	Omalla nimimerkillä 9 Lukija nimimerkillä 7	22	4,5
J9	20.–21.10. 2009	KOTIMAA/KOULU/ Uskonnon opetus kouluissa Nippe käynnistää keskustelun kysymällä mitä nykyinen uskonnonopetus on – onko se tunnustuksellista vai ei?	Omalla nimimerkillä 19 Lukija nimimerkillä 8	27	5,5
J10	19.– 23.2.2010	KOTIMAA/KOULU/ Pakko USKONTO pois koulusta ! Tämän keskustelun sysää liikkeelle Ulla, joka A-talk ohjelman turhauttamana purkaa mieltään uskonnonopetuksesta.	Omalla nimimerkillä 30 Lukija nimimerkillä 23	45	8
Yhteensä	20.9.2009 – 25.10.2010		Omalla nimimerkillä 209 Lukija nimimerkillä 103	373	64,5

Käytän sitaateissa Juttutuvasta lyhennettä J ja numerolla ilmaisen, mistä viestiketjusta sitaatti on lainattu. Lisäksi tämän merkinnän perässä on kirjoittajan nimimerkki tai merkintä Lukija, mikäli palstalle kirjoittanut ei ole halunnut käyttää nimimerkkiä. Jos lainauksen alussa tai lopussa on kolme pistettä (...), se merkitsee, että olen lainannut puheenvuorosta osan, sen alusta, keskeltä tai lopusta. Taulukossa 1 on tiedot kunkin keskusteluketjun aiheesta, osallistujamäärästä, pituudesta ja ajankohdasta. Tieto keskustelun avauksesta on mielestäni oleellinen tieto, koska Juttutuvan viestiketjuissa kuten verkkokeskusteluryhmien viestinnässä yleensäkin, julkituotu aihe suuntaa keskustelua (Arpo 2005, 20).

1.3 Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni päämääränä on Kalevan Juttutuvan keskusteluaineistojen avulla muodostaa kuva siitä, miten uskontokasvatukseen suhtaudutaan. Tavoitteenani on siis ymmärtää ja kuvata uskontokasvatuksesta käytyä keskustelua. Tutkimuskysymyksiksi muotoiltuna tämä tarkoittaa vastauksen etsimistä seuraaviin kysymyksiin:

1. Millainen kuva suomalaisten suhtautumisesta uskontokasvatukseen muodostuu verkkokeskusteluiden välityksellä?
  - A) Mistä (asioista) erään päivälehdessä verkkosivuilla keskustellaan, kun puheenaiheena on uskontokasvatus?
  - B) Miten asioista keskustellaan?

Asioista -sana on suluissa, koska sillä viitataan kysymyksen kaksiulotteiseen luonteeseen tässä tutkimuksessa. Toisaalta tässä tutkimuksessa etsitään vastausta siihen, mistä teemoista valituissa viestiketjuissa keskustellaan. Toisaalta tavoitteena on myös ymmärtää, mistä keskustelussa on kysymys eli mistä siis loppujen lopuksi keskustellaan, kun keskustellaan uskontokasvatuksesta.

2 Ymmärrykseen sisällönanalyysin avulla

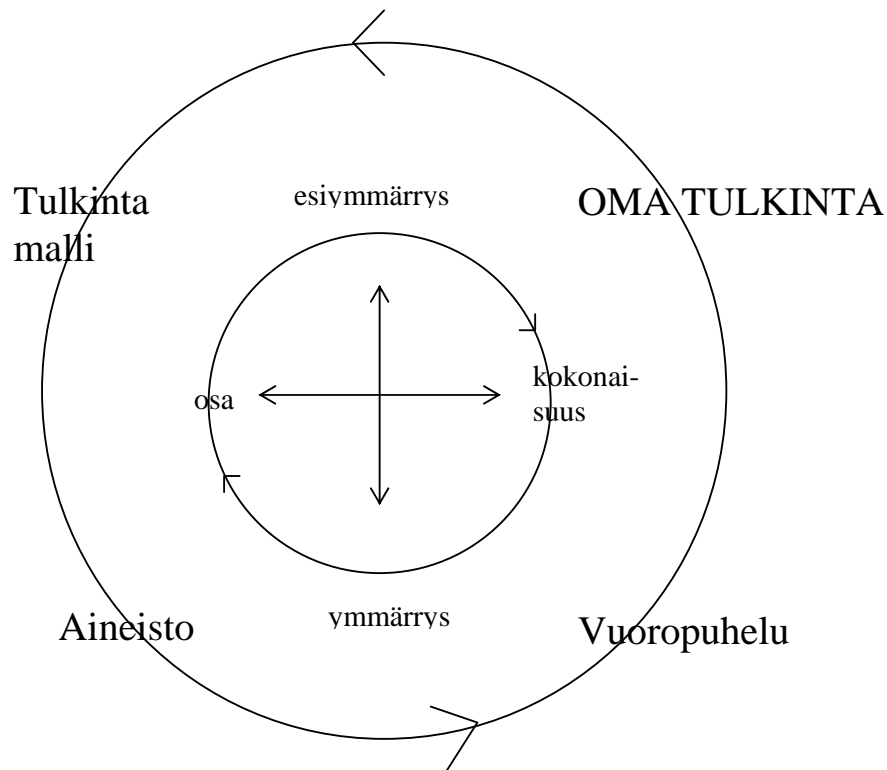
Ajattelin pitkään, että diskurssianalyysi on olennainen osa tämän tutkimuksen metodista viitekehystä. Ajattelin näin, koska kuvittelin, etten muuten kykene vastaamaan kysymykseen siitä, miten uskontokasvatuksesta keskustellaan. Luovuin kuitenkin tästä ajatuksesta oivallettuani, että diskurssianalyysi on tarkoitettu kielellisten vuorovaikutusprosessien tutkimiseen. Diskurssianalyysin kohteena kuuluisi tutkijalla olla, miten ihmiset rakentavat merkityksiä vuorovaikutusprosessissa. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 31, 37 – 38.) Diskurssianalyysi ei siis auttaisi minua löytämään vastauksia omaan tutkimukseeni, koska en ollut kiinnostunut niinkään prosessin analysoimisesta, vaan halusin ymmärtää viestiketjujen sisältöä. Toisena syynä luopua diskurssianalyysistä oli keskusteluun osallistuvien määrä. Yli 300 ihmisen keskusteluprosessien analysoimiseen olisi tarvittu paljon suurempia tutkimusresursseja.

Diskurssianalyysin sijasta olen valinnut hermeneuttisesti suuntautuneen sisällönanalyysin metodiseksi viitekehukseksi, koska hermeneutiikan tavoitteena on ymmärtää tutkittavaa aineistoa ja sisällönanalyysi on kiinnostunut mm. siitä, mitä ja miten asioista kirjoitetaan tai puhutaan (Bryman & Teevan 2005, 332; Grönfors 1982, 160). Esittelen seuraavaksi tarkemmin metodisia valintojani ja niiden soveltamista tässä työssä.

2.1 Hermeneuttinen orientaatio

Hermeneuttisen tulkinnan perussääntö, Alvessonin ja Sköldberrin (2009, 92) mukaan, on se, että osia on tulkittava ja analysoitava suhteessa kokonaisuuteen. Vastaavasti kokonaisuutta on tarkasteltava osien avulla. Ymmärrykseen pyritään tutkimalla osia ja kokonaisuutta suhteessa toisiinsa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että sana ymmärretään osana lausetta ja lause osana tekstiä. Osat ja kokonaisuus ovat koko ajan jatkuvassa vuorovaikutuksessa, joka on tulkittamisen perusrakenne. (Tontti 2005, 60; Alvesson & Sköldberr 2009, 97). Tätä tulkinnan peruslähtökohtaa kuvataan hermeneuttisessa kehässä (Kuvio 1).

Omassa tutkimuksessani olen toteuttanut tätä perussääntöä siten, että analyysi on alkanut koko aineistoon tutustumisella. Vasta tämän tutustumisen jälkeen olen alkanut pilkkoa aineistoani teemoihin eri aihepiirien mukaan. Tämä Tuomen ja Sarajärven (2009,93) mukaan sisällönanalyysiin kuuluva luokittelu on itse asiassa tapahtunut kolmeen kertaan, koska aina luokiteltuani aineiston palasin lukemaan aineistoa kokonaisuutena ja huomasin, että se vaati tarkistusta. Kulkemista kokonaisuudesta osiin ja takaisin on siis tapahtunut. Kuvailen luokitteluiden tekemistä enemmän sisällönanalyysia käsittelevässä luvussa.

KUVIO 1. Hermeneuttinen kehä Alvessonin ja Sköldbergin (2009,104) mukaan

Hermeneuttisen kehässä tulkintaprosessi alkaa tutkijan esiymmärryksestä (Alvesson & Sköldberg 2009, 99). Esiymmärrys tarkoittaa Bettin mukaan sitä käsite- ja kokemusmaailmaa, joka tutkijalla on ennestään (Tuusvuori 2005, 104). Oma esiymmärryksen tutkittavasta aiheesta on muodostunut pitkän ajan kuluessa. Siihen

kuuluvat uskonnonopettajaksi pätevöittävät opinnot, omakohtaiset kokemukset koulun uskonnonopetuksesta ja uskontokasvatuksesta, keskustelut kollegoiden, lasten ja vanhempien kanssa, mediassa käytyjen keskusteluiden seuraaminen sekä koko elämänhistoriani. Tulkintaa Tontin (2005, 64) mukaan pidetään hermeneutiikassa onnistuneena silloin, kun tutkija on muokannut esiyymmärrystään ja koetellut omia ennakkoluulojaan. Tulkitsijan täytyy toisin sanoen kyetä Alvessonin ja Sköldbergin (2009, 100) kuvaamalla tavalla refleктоimaan omaa esiyymmärrystään. Tulkinnan onnistumiseen pyrin tarkistamalla ja ravistelemalla aiempaa esiyymmärrystäni lukemalla uskontokasvatukseen liittyvää kirjallisuutta ja tutkimuksia koko tutkimusprosessin ajan. Ymmärsin uskontokasvatuksen olevan vastatulessa ennen kuin aloitin aineiston kokoamista ja analysointia. Käsitelmäni oli, että uskontokasvatukseen kohdistuu useita muutospaineita ja monia erilaisia näkemyksiä.

Hermeneuttisessa kehässä vuoropuhelulla tarkoitetaan Gadamerin kuvaamaa dialogia tulkittavan tekstin kanssa. Dialogissa tutkija ja teksti esittävät toisilleen kysymyksiä vastavuoroisesti. (Tontti 2005, 64.) Koska kysymykset voivat muuttua tutkimusprosessin aikana, on myös tutkimusongelma altis muutoksille. (Alvesson & Sköldberg 2009, 101) .

Aloittaessani tätä tutkimusta en ollut ollenkaan varma, mitkä olisivat sopivia tutkimuskysymyksiä. Aika pian huomasin, että halusin vastauksen kysymykseen, mistä asioista aineistossa keskustellaan. Pohdin myös miksi-kysymystä, mutta lukiessani aineistoa useamman kerran minua alkoivat kiinnostaa erilaiset tehokeinot ja kirjoitustyyli. Miksi tekstissä käytettiin välillä kirosanoja, huutomerkkejä tai isoja kirjaimia? Mitä kirjoittaja halusi ilmaista valitsemallaan nimimerkillä? Koin omakohtaisesti Gadamerin kuvaaman dialogin, koska en vain esittänyt aineistolle kysymyksiä, vaan aineisto alkoikin kysyä minulta asioita.

Tulkintamallista Alvesson ja Sköldberg (2009) toteavat, että se muodostuu vuorovaikutuksessa aineiston kanssa. Esiyymmärrys vaikuttaa tulkintamallin syntymiseen. Tulkinnalle ei saisi luoda sääntöjä, vaan tulkintamallin pitää saada muotoutua tutkimusprosessissa, koska esiyymmärryksenkin muuttuu ja ymmärrys tutkittavasta asiasta syvenee. Tulkintamallin pitäisi Alvessonin ja Sköldbergin mielestä auttaa ymmärtämään tutkittavaa kohdetta syvemmin ja tehdä yksittäiset tekstinkohdat

ymmärrettäviksi. Tulkinnan pitäisi olla johdonmukainen ja sisältää tosiasioita tulkitusta aineistosta. (Mt. 99 – 100.) Tulkintamalli elää siis koko tutkimusprosessin ajan. Palaan tulkintamalliin pohdinnan eli luvun 7 yhteydessä, koska silloin tutkimusprosessi on edennyt tarpeeksi pitkälle. Pidän näin ollen syntyvää tulkintamallia osana tutkimuksen tuloksia.

Hermeneuttisessa tutkimusotteessa tulkinnalle omaleimaista on, että intuition merkitystä pidetään suurena. Alvesson ja Sköldberg (2009) korostavat sitä, että vain intuition avulla voi ”sulautua” toisen ihmisen todellisuuteen. Tietoa ei siis saada perinteisellä päättelyllä ja järkiajattelulla, vaan ennemminkin kuin henkisinä salamaniskuina, jotka antavat välittömän tiedon tutkittavasta kohteesta. (Mt. 91.) Toisena hermeneutiikan erityispiirteenä on se, että siinä tutkijalta edellytetään kykyä empatiaan. Ymmärtääkseen tutkittavaa tekstiä tulkitsijan täytyy eläytyä kirjoittajan asemaan. (Mt. 93.) Aineistoa lukiessani olen kokenut tämän empatian sillä tavoin, että välillä minusta tuntuu kuin keskusteluun osallistuva alkaisi huutaa tai kuulisin miltä hänen äänensävynsä kuulostaa. Eläytyminen aineistoon on helpottanut analyysin tekemisestä, koska se auttoi ymmärtämään miten asioista keskustellaan ja mistä oikeasti keskustellaan.

Kolmantena hermeneuttisen lähestymistavan piirteinä voidaan pitää sitä, että tutkimuksessa tutkimuksen kohde pyritään tekemään omaksi, koska muuten sitä ei voi ymmärtää. Tätä pyrkimystä Gadamer (2005) nimittää yhteisymmärrykseen pääsemisen prosessiksi. Tähän tulkitsija voi pyrkiä vahvistamalla toisen näkemystä, jotta se valkenisi, koska se on tärkeää keskinäiselle ymmärtämiselle. (Mt. 269.) Tämän prosessin onnistuminen edellyttää tutkijalta Bettin mielestä kekseliäisyyttä, intuitiota ja oivalluksia. Lisäksi tutkija tarvitsee tietoa ja kokemusta avukseen. (Tuusvuori 2005, 104.) Gadamer (2005, 269) lisää edelliseen luetteloon sen, että toisen ymmärtäminen vaatii vaivannäköä. Pelkkä vaivannäkökään ei Gadamerin mukaan takaa tutkittavan tekstin ymmärtämistä. Gadamerin mielestä tulkitsijan ja tulkittavan välillä täytyy olla yhteenkuuluvuuden tunnetta ja jatkuvaa vuoropuhelua, koska muuten toisen osapuolen ymmärtäminen ei ole mahdollista. (Mt. 271.) Minua tulkitsijana tulkittaviin yhdistävät omakohtaiset kokemukset uskontokasvatuksesta sekä kiinnostus sitä kohtaan. Voisin aivan hyvin olla yksi keskusteluun osallistuvista.

Hermeneuttista lähestymistapaa voi siis moittia subjektiivisuudesta, vaikka tutkimuksen tekemisen pitäisi olla objektiivista. Hermeneuttisessa tutkimuksessa Bettin mukaan korostetaan päinvastoin sitä, että tutkija ei voi heittää subjektiivisuuttaan menemään. (Tuusvuori 2005, 104). Hermeneutiikassa tutkijalta vaaditaan oman subjektiivisuutensa tuntemista, mutta toisaalta Gadamer kuvaa, kuinka tutkijalta edellytetään myös etäisyyden pitämistä tutkimuskohteeseensa (Betti 2005, 110). Tutkijan tehtävänä hermeneuttisessa tutkimuksessa on erottaa tutkimuskohde itsestään, vaikka subjektiivista eläytymistä ja intuitiota käytetään tutkimuskohteen ymmärtämiseksi.

2.2 Sisällönanalyysi

Pietilän (1973, 4) mukaan sisällönanalyysi muodostuu joukosta menettelytapoja, joita käyttäen aineistosta voidaan tehdä havaintoja ja kerätä tietoja tieteen sääntöjä noudattaen. Sisällönanalyysi ei siis ole ahdas metodi, vaan kuten Tuomi ja Sarajärvin (2009, 91) toteavat, kyse on väljästä teoreettisesta viitekehyksestä. Sisällönanalyysin tavoitteena on sosiaalisten ilmiöiden ja prosessien kuvaaminen ja selittäminen, joten ei ole yllätys, että sisällönanalyysiä käytetään kommunikaation tutkimiseen. (Pietilä 1973, 9, 16.) Sitä onkin Grönforsin (1982, 160) mukaan käytetty paljon sanomalehtitekstien analysointiin. Sisällönanalyysi on kontekstisidonnaista, koska Pietilän (1973, 8) mukaan analysoitavaa aineistoa on tarkasteltava suhteessa sosiaaliseen järjestelmään ja viestintä- ja ilmaisuteoreettisiin tekijöihin.

Sisällönanalyysille keskeistä Grönforsin (1982) mukaan on aineiston järjestäminen johtopäätösten tekoa varten. Grönfors korostaakin sitä, että aineiston järjestäminen on jo osa analyysia. (Mt. 161.) Sisällönanalyysille on siis ominaista luokitteleva ote (Pietilä 1973, 51). Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan luokittelussa on kyse aineiston pilkkomisesta osiin eri aihepiirien mukaan eli luokittelusta. Luokitteluun kuuluu myös tyypittely eli tyyppiesimerkkien kuvailu. (Mt. 93.)

Tuomi ja Sarajärvi (2009) kuvaavat sisällönanalyysin etenevän nelivaiheisesti. Tiivistän heidän esityksensä kuitenkin kolmeen kohtaan, koska ensimmäinen ja toinen vaihe vaikuttavat tutkijan kannalta huomattavan samankaltaisilta. Ensimmäisessä vaiheessa

tutkijan on valittava analysoitava osuus aineistosta. Tutkijan on siis tässä kohdassa päätettävä mikä kiinnostaa. Toisena vaiheena on aineiston luokittelu, teemoittelu ja tyypittely. Kolmantena vaiheena on yhteenvedon kirjoittaminen. (Mt. 91 – 92.)

Oma tulkintaprosessini alkoi valitsemalla tutkimuskohteekseni Kalevan Juttutuvasta kymmenen viestiketjua, joissa keskusteltiin monipuolisesti juuri siitä aihealueesta, jota halusin tutkia. Keskustelu oli vilkasta ja aineistoa oli runsaasti. Tutkin myös muiden lehtien (esim. Helsingin Sanomat, Aamulehti) vastaavia keskustelupalstoja, mutta niistä aineistoa oli vaikeampi löytää. Aineiston valikoitumiseen vaikutti paljon Juttutuvan aihepiirien selvä organisointi, keskustelun vilkkaus ja helppo saatavuus.

Toisen vaiheen eli luokittelun kävin läpi kolme kertaa, missä näkyy tutkimusprosessin syklisyys eli hermeneuttisen orientaation vaikutus. Luokittelemista ennen luin aineiston läpi muutamaan kertaan, koska halusin kokonaiskäsityksen aineistosta. Tämän jälkeen lähdin rakentamaan aineiston koodausta tietokoneella laadullisiin tutkimusmenetelmiin tarkoitetulla Nvivo9 –analyysiohjelmalla. Tämän koodauksen seurauksena aineisto jakautui eri aihepiireihin eli teemoihin (ks. liite 1), joiden avulla tarkoitukseni oli tehdä tarkempia havaintoja aineistosta ja vastata tutkimuskysymyksiin. Tehtyäni ensimmäisen luokittelun palasin lukemaan aineistoa tarkistaakseni oliko aihepiireihin jakaminen onnistunut. Luettuani aineiston uudestaan, totesin, etten ollut siihen tyytyväinen. Näin ollen aloitin luokittelun uudestaan. Tämä tapahtui manuaalisesti erotellen aihepiirit eri väreillä alleviivaten. Aineiston luokittelussa ilmeni päällekkäisyyttä, koska eri aihepiirit saattoivat esiintyä samassa puheenvuorossa tai osassa sitä. Tämän toisen luokittelun (Liite 2) jälkeen luin aineistoa aihepiireittäin. Näiden aihepiirien tarkemmassa luennassa muodostuneiden havaintojen avulla vastaan luvussa 4 siihen kysymykseen, mistä asioista Kalevan Juttutuvassa keskustellaan, kun keskustellaan uskontokasvatuksesta?

Kolmas luokittelu tapahtui omana prosessinaan, koska ensimmäisen ja toisen luokittelun perusteella en olisi löytänyt vastausta kysymykseen siitä, miten asioista keskustellaan. Kolmas luokittelu alkoi koko aineiston läpikäynnillä. Tämän läpikäynnin jälkeen otin avukseni Bergin (2011), Arpon (2005), Niemi-Pynttärin (2009), Mannin ja Stewartin (2006), Avgerinakoun (2003), Crystalin (2002), ja van Dijkin (1996) kuvaukset mielipiteiden ilmaisemisesta ja vuorovaikutuksesta verkkopohjaisissa keskusteluissa. Kolmas luokittelurunko syntyi siis aineistosta saadun

kokonaisvaikutelman ja luetun kirjallisuuden avulla (Liite 3). Kolmas luokittelu tapahtui manuaalisesti värikoodien avulla kuten toisellakin luokittelukerralla. Tämän tutkimuksen viides luku perustuu havaintoihin, jotka ovat syntyneet kolmannen luokittelurungon mukaisten aihepiirien yksityiskohtaisemmasta analysoimisesta.

Tuomen ja Sarajärven (2009) mielestä sisällönanalyysi on systemaattinen ja objektiivinen aineiston analysointitapa. Analyysin avulla tutkittavasta kohteesta pyritään luomaan tiivis kuvaus. Sisällönanalyysin avulla pyritään kuitenkin tuottamaan tulokseksi enemmän kuin pelkkää kuvailua. Sisällönanalyttisen otteen avulla tutkija haluaa löytää tekstissä olevia syvempiä merkityksiä. (Mt. 2009, 103 – 104.) Tässä tutkimuksessa olen joutunut pohtimaan, kuinka tiivis kuvauksen tutkittavasta kohteesta tulisi olla. Olen kuitenkin edennyt aineiston ehdolla, kuten Tuomen ja Sarajärven (2009,117) mukaan tutkijan kuuluu tehdä. Olen raportoinut kaikki aineistosta nousevat tärkeät teemat, jonka seurauksena on syntynyt paljon tekstiä. Kuvailun ja merkityksen etsinnän lisäksi sisällönanalyysillä on tärkeä tavoite. Aineistoa analysoimalla pyritään tekemään niiden tuottajia koskevia päätelmiä. (Pietilä 1973, 4.) Tämä sisällönanalyysin piirre on tutkimukselleni oleellinen, koska tutkimukseni tavoitteena on pystyä pääättelemään miten uskontokasvatukseen suhtaudutaan.

Sisällönanalyysiä on käytetty sekä tilastollisesti painottuneissa tutkimuksissa että laadullisessa tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91; Pietilä 1973, 4 – 5). Tässä tutkimuksessa on kyse lähinnä laadullisesta sisällönanalyysistä, koska tutkimusaineisto on kerätty kvalitatiivisin keinoin (ks. Grönfors 1982, 161). Aineiston kvantifiointi saattaa kuitenkin joissain tutkimuksessa selkiyttää analyysiä (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 120). Sen vuoksi hyödynnän tätä mahdollisuutta osana tutkimustani.

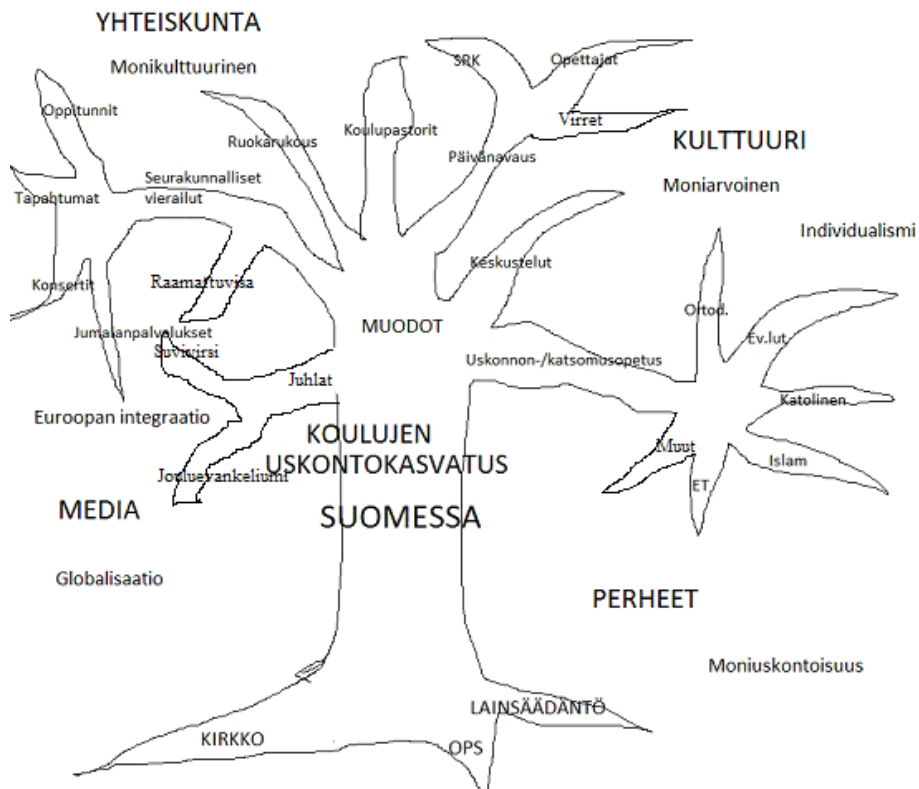
Tämän tutkimuksen metodina on siis hermeneuttisesti orientoinut sisällönanalyysi, jolla on yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia esimerkiksi Pietilän kuvailemaan sisällönanalyysiin. Pietilä (1973) väittää, että aineiston sisältöluokkien (teemojen) ehtojen määrittäminen on tärkeää. Ehdolla määritellään Pietilän mukaan se, mitä sisältöluokan sisällön on oltava, että se voidaan lukea ko. luokkaan. Näistä sisältöluokista muodostetaan luokitusrunko. Tämä sisältöluokkien luominen on Pietilästä tärkein vaihe sisällönanalyysissä. (Mt. 94 – 96.) Oma tutkimusotteeni eroaa tästä teemojen määrittämisestä siinä suhteessa, että en ole määritellyt sisältöluokan sisältöä kovin

tarkasti, sillä luokitteluun on vaikuttanut vahvasti hermeneuttisen otteen mukaisesti vuoropuhelu aineiston kanssa, intuitio, empatia ja eläytyminen. Luokitteluiden muodostumisiin on vaikuttanut kulkeminen edestakaisin koko aineiston ja tekstin osien välillä. Aineiston luku- ja luokittelutapaani pidän hermeneuttisesti orientoituneena.

Tutkimukseeni sisältyy kuitenkin myös yhtymäkohtia Pietilän (1973) esittämään sisällönanalyysiin. Tavoitteenani on, Pietilän selostamalla tavalla, kuvailla aineiston sisältöä ja tehdä sen tuottajia koskevia päätelmiä. Pysin tähän tavoitteeseen tutkimalla kommunikaatiota kontekstissaan sekä kuvaamalla että selittämällä sosiaalisia prosesseja. (Mt. 4, 8 – 9.) Sisällönanalyysille tyypillisesti aineiston luokittelu on ollut tärkeä osa tutkimusprosessiani. Olen pyrkinyt luokittelemaan aineistoni Tuomen ja Sarajärven (2009, 103) suosittelemalla tavalla systemaattisesti ja mahdollisimman objektiivisesti, vaikka en olekaan voinut luokitella aineistoa sen perusteella mitä siinä kirjaimellisesti sanotaan, vaan enemmänkin sen perusteella mistä tulkitseen kirjoittajan puhuvan.

3 KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ

Tutkimuksen viitekehys on havainnollistettu kuviossa 2. Esittelen seuraavaksi tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä. Käsitteellisten lähtökohtien tarkastelu syvenee aineiston ja teorian välisessä laajenevassa vuoropuhelussa.

KUVIO 2. Tutkimuksen viitekehys

Kuviossa 2 juuret kuvaavat perustaa, jolle puu on kasvanut. Kirkko aloitti uskontokasvatuksen kouluissaan yli 800 vuotta sitten. Kirkko huolehti kansan opettamisesta pitkään. 1800-luvun lopulla koulutoimi siirtyi valtiovallan piiriin. Siitä lähtien lainsäädäntö on ohjannut uskontokasvatuksen antamista kouluissa. Opetussuunnitelmat ovat astuneet kuvaan 1900-luvun jälkipuoliskolla. Niillä, yhdessä lainsäädännön kanssa, on uskontokasvatusta vahvasti ohjaava luonne tämän päivän kouluissa.

Uskontokasvatuksen konkreettinen toteutus koostuu monesta palasesta. Jokaisen koulun uskontokasvatuksen puu on erilainen. Siihen vaikuttaa se millaisista perheistä oppilaat tulevat ja millaista yhteistyötä koulu tekee seurakuntien ja erilaisten uskonnollisten yhteisöjen kanssa. Kouluissa tarjottava uskonnon-/katsomusaineiden kirjo riippuu siitä, mihin uskontokuntiin oppilaat kuuluvat ja kuinka paljon on uskontokuntiin kuulumattomia. Myös opettajien uskonnolliset tai uskonnonvastaiset vakaumukset ja arvostukset vaikuttavat kouluissa annettavaan uskontokasvatukseen. Jokaisesta koulusta löytyy kuitenkin uskontokasvatuksen muodoista ainakin uskonnon-/katsomusaineiden opetusta sekä päivänavauksia, jotka voivat olla sisällöltään uskontoon liittyviä. Uskontokasvatusta kouluissa antavat pääsääntöisesti opettajat, mutta myös seurakuntien tai uskonnollisten yhteisöjen työntekijät sekä vapaaehtoiset.

Puuhun vaikuttaa se, millaisessa ympäristössä se kasvaa. Saako se tarpeeksi valoa, vettä, ravinteita ja happea. Uskontokasvatuksen puuhun vaikuttavia ympäristötekijöitä Suomessa tällä hetkellä ovat moniarvoinen, -kulttuurinen ja -uskontoinen yhteiskunta, Euroopan integraatio ja globalisaatio sekä yhä individualistisempi ja sirpaleisempi elämäntapa.

Uskontokasvatuksesta keskusteleva tarkastelee tätä puuta omasta näkökulmastaan. Tämän tutkimuksen aineistossa keskusteluun osallistuvat kertovat, millaisena he tämän puun näkevät ja haluaisivat nähdä. Omia näkemyksiä ja ideoita voidaan testata keskustelussa, samalla asettaen omat käsitykset muutoksille alttiiksi. Tästä puusta käytävä keskustelu on tämän tutkimuksen kohde.

3.1 Uskonnon määrittelyä

Uskonto on hyvin vanha ilmiö, sillä uskontoja on ollut yhtä kauan kuin tunnettua historiaa (Pyysiäinen 1998b, 88). Bowker (1996,4) toteaa sen olevan yksi vanhimmista kulttuurimuodoista. Tästä huolimatta kaikenkattavaa selitystä uskonnoista ei ole (Pyysiäinen 1998b, 88). On olemassa erilaisia määritelmiä käsitteelle uskonto. Näistä määritelmistä löytyy paljon yhtäläisyyksiä, mutta myös eroja.

Halmeen (2008, 18 – 19) mukaan uskonnon alueella ollaan silloin, kun arkikokemukset ylittyvät. Arkikokemusten ylittyessä ollaan pyhän kokemisen alueella, joka on Kallioniemen (2005,42) mielestä osa uskonnon perusluonnetta. Mikä tahansa ei voi olla pyhää, vaan Pyysiäisen (1998b, 91) mukaan uskonto kertoo, mikä on pyhää tai epäpyhää; mikä on sallittua tai kiellettyä. Bowker (1996, 6) kuvaa uskontojen puhuvan myös totuudesta.

Toisaalta Halme (2008, 19) väittää, että uskonto koostuu peruskokemuksista ja niiden pohjalta syntyneistä vakaumuksista, joiden avulla selitetään elämää. Pyysiäisenkin (1998b) mukaan uskonto tarjoaa mahdollisuuden selittää ihmisen olemassaolo ja sen tarkoitus. Uskonto vastaa eksistentiaalsiin kysymyksiin elämästä ja kuolemasta sekä ihmiselämän luonteesta. (Mt. 88.) Uskontoon liittyvät käsitykset toisesta maailmasta ja jumalista (Geels & Wikström 2009, 19 – 20). Uskontoon liittyy Pyysiäisen (1998b) mukaan myös uskonnolle ominainen tapa tulkita elämää. (Mt. 88.)

Halmeen (2008) mielestä uskonto auttaa ihmistä peilaamaan elämää suhteessa elämän rajallisuuteen ja näkymättömään todellisuuteen. Uskonto on kaikessa läsnä oleva syvempi ulottuvuus. (Mt. 18 – 19, 169 – 170.) Bowker (1996) toteaa uskonnon suuntaavan ihmistä tulevaisuutta kohti. Tämä tulevaisuus on koodattu vahvoin symbolein eli vertauskuvien ja merkkien avulla. Symboleilla on tärkeä merkitys uskonnon välittämisessä sukupolvelta toiselle. Uskonnot ovat Bowkerista pitkäikäisiä järjestelmiä, jotka luovat merkityksiä, näköaloja ja arvoja. Näin uskonto pitää elämää vakaampana, ja se merkitsee ihmisille paljon. (Mt. 4 – 6.)

Subjektiiivisesta näkökulmasta tarkasteltuna uskonnossa on kyse ihmisten itsensä synnyttämistä rakennelmista (Halme 2008, 18). Olsson (2006, 64) on sitä mieltä, että uskonto on ihmisten oma luomus, heidän rakennelmansa. Olsson on siis subjektiiivisen näkökulman kannalla. Objektiiivisesta näkökulmasta uskonto perustuu Jumalan ilmoitukseen tai yleispätevään totuuteen elämästä (Halme 2008, 18). Heelas (2002, 358) on tämän objektiiivisen näkökulman kannalla, koska hän toteaa uskonnon olevan jumalakeskeistä.

Uskonto vaikuttaa ihmisen elämäntapaan. Uskonto tuo mukanaan erilaisia, esimerkiksi syntymään ja kuolemaan liittyviä, rituaaleja. (Öhman 2008, 221.) Uskonto vaikuttaa

ihmisen käytökseen. Tämä voi ilmetä uskonnollisena sitoutumisena esimerkiksi jumalanpalveluksiin osallistumisena ja henkilökohtaisena rukouselämänä. Sisäisesti uskonto vaikuttaa yksilön kokemuksiin, elämyksiin ja arvoihin. (Geels & Wikström 2009, 19, 22, 24.)

3.2 Uskonnonopetus on uskontokasvatuksen osa

Käsittelen ja määrittelen tässä ensiksi suomalaista uskonnonopetusta, koska se ilmaisee hyvin, millaista on sisällöltään myös suomalainen uskontokasvatus. Laajennan sitten tarkastelun koskemaan koko uskontokasvatusta.

Suomessa uskonnonopetuksen malli on erilainen kuin muissa Pohjoismaissa ja Euroopassa (Kallioniemi 2005, 24). Muissa Pohjoismaissa uskonto on kaikille yhteinen katsomusaine, jolle annettu nimi vaihtelee: uskontotieto (Ruotsi) tai Kristinuskko, uskontotieto ja orientaatio elämäkysymyksiin (Norja) (Sakaranaho 2008, 161, 163). Suomessa järjestetään kouluissa tunnustuksetonta eri uskontojen opetusta ja elämäkatsomustietoa (Sakaranaho 2008, 161, 163; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 133 – 144). Tunnustuksettomasta uskonnonopetuksesta huolimatta Suomessa kristillispohjaisella uskonnonopetuksella on edelleen vankka jalansija. Räsänen (2009, 163) mukaan 70,4 %:ssa kouluista opetetaan uskontoa ainoastaan kristillisistä lähtökohdista. Tilanne on kuitenkin muuttumassa, koska vähemmistöuskontojen opetus on merkittävästi lisääntynyt 1990-luvun puolivälistä lähtien (Kallioniemi 2007, 8).

Suomessa uskonnonopetus järjestetään Belgian tavoin oppilaan uskontokunnan mukaan (Halme 2008,171; Tulasiewicz 1993, 13). Tunnustukseton uskonnonopetus on Suomessa aika tuore asia. Uskonnon opetus muuttui tunnustuksellisesta uskonnonopetuksesta oman uskonnon opetuksesi 2000-luvun alussa (Kallioniemi 2007, 7). Laki perusopetuslain 13§ muuttamisesta 454/2003 määrittelee, että oppilailla on oikeus saada oman uskontonsa mukaista opetusta tai elämäkatsomustietoa, vaikka he olisivat koulussa vähemmistönä. Mikäli koulussa on vähintään kolme uskonnollisiin

yhdyskuntiin kuulumatonta oppilasta, järjestetään heille elämäkatsomustiedon opetusta. Vastaavasti jos koulussa on vähintään kolme vähemmistöuskontokuntaan kuuluvaa oppilasta, esimerkiksi katoliseen kirkkoon kuuluvaa oppilasta, järjestetään heille vanhempien niin pyytäessä oman uskontokunnan mukaista uskonnonopetusta. Jos oppilas kuuluu uskonnolliseen yhdyskuntaan, jonka oman uskonnon opetusta ei järjestetä koulussa, opetetaan oppilaalle huoltajan pyynnöstä elämäkatsomustietoa. (Mt.)

Peruskoulun opetussuunnitelman 2004 perusteiden mukaan kaikissa uskontosidonnaisissa ryhmissä uskonnonopetuksen tavoitteena on lisätä oppilaiden uskonnollista ja katsomuksellista yleissivistystä. Opetuksessa korostetaan oman uskonnon tuntemista ja valmiutta kohdata muita uskontoja ja katsomuksia. Opetuksessa tutustutaan elämän uskonnollisiin ja eettisiin ulottuvuuksiin oppilaan henkilökohtaisen kasvun näkökulmasta sekä laajempina yhteiskunnallisena ilmiönä. Uskontoa tarkastellaan osana inhimillistä kulttuuria. (Mt. 133.)

Halme (2008) sekä Kallioniemi (2005) vaativat uskonnonopetukselta hieman enemmän kuin Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2004. Pelkkä yleissivistys ja kyky vuoropuheluun eivät riitä. Halmeen ja Kallioniemen mukaan uskonnonopetuksen pitäisi lisätä oppilaan kykyä käsitellä omaa uskonnollisuuttaan reflektiivisellä tavalla. Uskonnonopetuksen pitäisi opettaa lapsia myös kunnioittamaan eri tavoin uskonnollisista asioista ajattelevia. (Halme 2008, 179; Kallioniemi 2005, 43.)

Kallioniemi (2005, 41 – 43) määrittelee uskonnonopetuksen perustehtäväksi edellä mainittujen tehtävien ohella uskonnon perusluonteen ymmärtämisen. Uskonnonopetuksen tehtävänä on auttaa oppilaita ymmärtämään, mitä uskonto oikein on, ja miten se vaikuttaa sekä ilmenee yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan elämässä. (Mt.) Uskonnonopetus onkin Kallioniemen ja Luodeslammen (2005, 7) mukaan osa kulttuuriperintöä. Uskonnonopetuksen tehtävänä tästä näkökulmasta on antaa juuret omaan kulttuuriin (Halme 2008, 178). Olsson (2006, 72) toteaa, että uskonnon ymmärtämiseksi, sitä pitäisi opettaa kontekstisidonnaisesti eli osana suurempia prosesseja ja ajanjaksoja.

Suomessa uskonnonopetus niminen oppiaine on suurin osa-alue uskontokasvatuksessa. Uskontokasvatusta tapahtuu kuitenkin myös uskontotuntien ulkopuolella, koska

uskonnonhistoriaa, etiikkaa ja arvoja käsitellään muissakin oppiaineissa ja koko koulun yhteiselämässä, joten uskontokasvatusta voi tapahtua joka oppiaineessa, välitunneilla ja yhteisissä tilaisuuksissa (Ks. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2004; Tamminen 1987, 124). Uskonnonharjoitus ei sen sijaan ole laillista uskonnonopetuksessa tai uskontokasvatuksessa, mutta yhteistyö seurakuntien kanssa on sallittua (Halme 2008, 167).

Yhteistyö yhden tai useamman seurakunnan kanssa tuo kouluun, koulusta riippuen, seurakunnan työntekijöiden tai vapaaehtoisten päivänavauksia. Monet koulut järjestävät yhteistyössä seurakunnan kanssa jumalanpalveluksia, esimerkiksi kevät- tai joulukirkon. Kouluissa voi koulupäivän aikana olla joskus myös kaikille suunnattuja gospelkonsertteja tai erityistilaisuuksia. Koulu voi myös vierailta seurakunnassa tai seurakunta voi vierailta jossain koululuokassa. (Halme 2008, 180 – 183.) Suomen perustuslain 11.6.1999/731 11§ 2 momentin mukaan oppilas voi olla osallistumatta näihin tilaisuuksiin vanhempien ilmoituksen perusteella. Tällaisille oppilaille on Opetushallituksen mukaan järjestettävä muuta vaihtoehtoista toimintaa tilaisuuden ajaksi. (Perusopetuslain muutoksen vaikutukset...2003, 7.)

Uskontokasvatuksesta uskonnonopetusta laajempaa tekee myös se, että aihekokonaisuudessa Kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004) käsitellään asioita, jotka liittyvät omaan ja muista kulttuureista tulevien henkiseen kulttuuriperintöön ja elämäntutkimuksiin. Kyseisessä kokonaisuudessa tavoitteena on oppia ymmärtämään oman kulttuurinsa juuria, jotka Suomessa ovat kristilliset. Aihekokonaisuuksia on tarkoitus opettaa läpäisyperiaatteella, joten se tuo uskontokasvatukseen liittyviä asioita muuallekin kuin uskontotunneille. (Mt. 36 – 38.) Lisäksi Halmeen (2008, 178), Willaimen (2007, 59) Bergerin (2002, 296) ja Pyysiäisen (1998b, 88) kuvaama maailman moniarvoistuminen luo koulussa luontaisestikin tilanteita, jossa syntyy keskustelua uskonnollisista asioista esimerkiksi ruokajonossa.

Uskontokasvatus ja uskonnonopetus ovat kontekstisidonnaisia ilmiöitä. Mitä käsite uskonnollinen kasvatus tarkoittaa ja sisältää, riippuu kyseessä olevan alueen perinteestä, lainsäädännöstä ja uskontososiologisesta tilanteesta. (Willaime 2007, 57; Kallioniemi 2005, 37; Tulasiewicz 1993, 13.) Tästä varmasti johtuu se, että eri maissa on erilaisia

malleja uskonnonopetuksen tai uskontokasvatuksen järjestämiseksi (Tulasiewicz & Cho –Yee 1993, 2). EU:n alueella ei ole yhtenäistä mallia uskonnonopetuksesta, mutta on yhteinen näky siitä, että uskonnollisen tiedon roolia täytyy vahvistaa kouluissa (Willaime 2007, 57, 59). Lisäksi EU:ssa on sopimus uskonnonopetuksen peruskriteereistä (Räsänen 2009, 155).

Suomessa uskontokasvatuksessa keskeistä on oman uskonnon opettaminen. Halmeen (2008) mukaan uskontokasvatus Suomessa ei ota kantaa uskontojen perimmäiseen totuusarvoon ja keskinäiseen paremmuuteen, mutta se tunnustaa uskonnon merkityksen inhimillisessä elämässä. Sen sijaan uskontokasvatuksen tehtävä nykyaikana on Halmeen mielestä omaan spiritualiteettiin tukeminen, johon kukin voi yhdistää aineksia eri uskontoihin ja järjestelmiin kuuluvista asioista. (Mt. 20–21.) Räsänen (2009, 160) mukaan uskontokasvatus on myös kulttuurien, katsomusten ja aatteiden arviointia.

Aiemmin uskontokasvatuksessa pyrittiin siirtämään uskontoon liittyviä, käytäntöjä ja yhteisön arvoja sukupolvelta toiselle. Nykyisin uskontokasvatus ei ole Wrightin (2004, 181) mielestä tätä, vaan oppilaita pyritään kasvattamaan itsenäiseen ajatteluun, puolueettomuuteen ja kriittiseen avoimuuteen. Olsson (2006) yhtyy Wrightin näkemykseen uskontokasvatuksesta. Hänen mielestään uskontokasvatuksen tehtävänä on kasvattaa kriittisiä ja itseään tutkivia yksilöitä, jotka ymmärtävät kontekstin vaikutuksen omaan ja muiden toimintaan. (Mt. 73.) Viime aikoina uskonnonopetukselta on vaadittu Räsänen (2009, 160) mielestä myös kriittistä otetta sekä monikulttuurisuutta ja moderniuutta.

Uskontokasvatuksen toteuttajia olemme me, ihmiset (Hull 1996, 11). Uskontokasvattajina koulussa toimivat luokanopettajat, uskonnon aineenopettajat, seurakunnan työntekijät ja vapaaehtoiset, sekä oppimateriaalien tekijät. Näin ollen uskontokasvatusta antavien aineenhallinta vaihtelee. (Kallioniemi 1998, 147 – 152.) Myös uskontokasvatusta antavan suhtautuminen opetettavaan sisältöön voi vaihdella huomattavasti (Niemi 1987, 41, 43). Koulun ulkopuolella uskontokasvatuksesta huolehtivat vanhemmat, media ja seurakunta. (Mt. 41, 43.) Eri uskontokunnilla ja uskontokuntiin kuuluvilla vanhemmilla voi olla erilaisia käsityksiä siitä, millaista uskonnollista kasvatusta heidän lastensa tulisi saada (Tulasiewicz & Cho Yee 1993, 3).

Tämä tarkoittaa sitä, että koulussa uskontokasvatusta toteuttavat aikuiset kohtaavat kasvatustilanteissa lapsia, joiden suhde uskontoon vaihtelee.

Uskonnonopetusta ja uskontokasvatusta tunnutaan käytettävän hyvin synonyymisesti. Niiden erottelu voi olla vaikeaa. Tässä tutkimuksessa ymmärrän uskontokasvatuksen kasvatuksen osa-alueena, jossa ollaan syvien ja tärkeiden elämänskysymysten äärellä.

Tässä tutkimuksessa uskontokasvatuksella tarkoitetaan kaikkea sitä kouluajan puitteissa tapahtuvaa toimintaa ja vuorovaikutusta, joka pyrkii vastaamaan uskonnonopetukselle perusopetuksessa asetettuihin tavoitteisiin. Uskontokasvatuksen sisältö ja tavoitteet vastaavat - tai ainakin niiden pitäisi vastata - Opetushallituksen uskonnonopetukselle asettamia sisältöjä ja tavoitteita. Näitä kasvatuksellisia tilanteita syntyy myös uskontotuntien ulkopuolella esimerkiksi päiväavauksissa, kevät- ja joulujuhlissa, seurakunnan järjestämissä tilaisuuksissa ja ruokapöytäkeskusteluissa. Näin ollen koulussa jokainen kasvattaja on tahtomattaankin uskontokasvattaja, koska koulussa voi tulla koska vain tilanteita, joissa puhutaan uskontoon tai katsomukselliseen asioihin liittyvistä kysymyksistä (Vermasvuori 1987, 22). Myös oppilaat voivat olla toistensa tai opettajien uskonnollisia kasvattajia, kun he jakavat omia kokemuksiaan, tietojaan tai käsityksiään keskusteltaessa uskonnollisista asioista.

3.3 Uskontokasvatuksen pitkät juuret

Ajateltaessa suomalaisen kasvatusjärjestelmän syntyä, voidaan todeta, että ensin oli kirkko. Suomalainen kasvatusjärjestelmä on syntynyt kirkon, ensin katolisen ja sitten luterilaisen, 800-vuotisen kasvatus- ja opetustoiminnan pohjalta (Kallioniemi 2005, 12, 14; Pyysiäinen 1998a, 41; Halila 1949a). Suomessa uskonnonopetuksella tai uskontokasvatuksella on takanaan pitkä historia, perinne ja oppiainetraditio, jotka edelleen vaikuttavat oppiaineeseen (Kallioniemi 2005, 12).

Vasta 1860 -luvulla, vuoden 1866 kansakouluasetuksen myötä, yhteiskunta alkoi huolehtia kouluista. Vaikka kunta ja kirkko eriytyivät toisistaan, kuntien ylläpitämissä kaupunkien kansakouluissa uskonnon opetuksella oli edelleen vahva asema.

Kansakoulujen perustana oli kristillinen maailmankatsomus. (Kallioniemi 2005, 13; Pyysiäinen 1998a, 42, 47; Halila 1949b, 16 – 17.) Kansakoulussa alettiin kuitenkin opettaa uskonnon ja lukutaidon ohella muitakin aineita kuten maantietoa, historiaa ja käsitöitä. Myös tytöt pääsivät kansakouluun. (Halila 1949a, 372.) Kirkko huolehti edelleen alkuopetuksesta maaseudulla (Kallioniemi 2005, 13; Halila 1949b, 22 – 23). Kirkon ja kansakoulun suhde oli jännitteinen 1880-luvulla. Arvostelua tapahtui puolin ja toisin. (Halila 1949 a, 121).

Ensimmäiset varsinaiset keskustelut uskonnonopetuksen asemasta ja tehtävästä käytiin 1900-luvun alussa, jolloin osa sivistyneistöstä ja sosialistit vaativat sen poistamista tai korvaamista uskonnonhistorialla ja siveysopilla. Suuret yhteiskunnalliset muutokset kuten suurlakko 1905 ja kansalaissota vaikuttivat keskusteluun. (Kallioniemi 2005, 14; Pyysiäinen 1998a, 43; Halila 1949c, 190.) Vuonna 1918 Helsinkiin perustettiin juutalainen koulu joka toimii edelleen (Juutalainen koulu). 1920-luvulla kirkon ja kansakoulun väliset suhteet olivat toistuvasti jännitteiset (Halila 1950, 38).

Opetuksen lainsäädäntö alkoi kehittyä virallisesti 1921, jolloin asetettiin oppivelvollisuuslaki ja kaikille lapsille suotiin mahdollisuus käydä alakansakoulua (Kallioniemi 2005, 13; Halila 1950, 19). Tätä ennen kirkkolaissa oli opetusta koskevia ohjeita, mutta ei varsinaisia lakeja (Halila 1949a, 22). Vuonna 1922 astui voimaan uskonnonvapauslaki, joka oli koulujen kannalta kuitenkin epämääräinen – uskonnonopetusta ei sen tarkemmin määritelty (Kallioniemi 2005, 14). Vuonna 1923 säädettiin kansakoululaki, jonka yhteydessä keskusteltiin pitäisikö uskonnonopetuksen rinnalla olla kaikille yhteistä siveysoppia (Kallioniemi 2005, 14 - 15) Samana vuonna oppilaalle tuli mahdolliseksi vapautua uskonnonopetuksesta, mikäli hän ei kuulunut mihinkään uskontokuntaan. Uskontokuntaan kuulumaton oppilas siirtyi opiskelemaan tunnuksentonta uskonnon historiaa ja siveysoppia. (Kallioniemi 2005, 15; Halila 1950, 159.) Uskonnonopetus määriteltiin oman uskontokunnan mukaiseksi tunnustukselliseksi opetuksiksi. Jos koulussa oli 20 vähemmistöuskonnon oppilasta, niin heille järjestettiin oman uskontokunnan mukaista opetusta, mikäli vanhemmat sitä vaativat. Käytännössä ainoastaan ortodoksit saivat oman uskontokunnan mukaista opetusta. Opetus oli edelleen pitkälti evankelis-luterilaisen kirkon kasteopetuksen mukaista opetusta. (Kallioniemi 2005, 15; Pyysiäinen 1998a, 44 – 45.)

Vuonna 1952 uskonnonopetuksen tehtäväksi määriteltiin oppilaan uskonnollisen elämän kehittäminen vanhempien uskontokunnan mukaan. Uskonnonopetuksen nähtiin olevan osa kansalaiskasvatusta. Samalla korostettiin, että kyse ei ole kuitenkaan kirkon kasteopetuksesta. (Pyysiäinen 1998a, 49.)

Peruskouluun siirtyminen asteittain vuodesta 1970 lähtien toi mukanaan suuren muutoksen uskonnonopetukseen. Sitä edelsi laaja keskustelu uskonnonopetuksesta, jonka synnytti peruskoululakiehdotus vuonna 1967. Keskustelun taustalla oli nuorison poliittinen vasemmistolainen aktivoituminen. (Heinonen 1998, 69.) Peruskoulussa uskonnonopetuksen luonne muuttui. Uskonnonopetuksen tavoitteena ei ollut enää kasvattaa oppilaita henkilökohtaiseen uskoon, vaan edistää oppilaiden uskonnollista, eettistä ja sosiaalista kehitystä. (Kallioniemi 2005, 17.) Myös katekismus jäi pois opetussuunnitelmasta (Mt. 16). Uskonnonopetus säilyi kuitenkin tunnustuksellisena (Pyysiäinen 1998a, 53). Vuonna 1970 aamuhartauksien tilalle tuli päivänavaus, joiden pitämiseen osallistuvat kaikki opettajat (Peura 2005, 15; Pyysiäinen 1998a, 51).

Vuoden 1985 opetussuunnitelman mukaan uskonnonopetuksen tehtävänä oli perehdyttää oppilaat Raamatun ja kirkon opetukseen. Uskonnonopetuksen tavoitteeksi asetettiin myös virikkeiden antaminen henkilökohtaisen vakaumuksen muodostamiseen. (Pyysiäinen 1998a, 53.) Samana vuonna uskontojen historia ja siveysoppi muuttui elämäkatsomustiedon opetukseksi (Kallioniemi 2005, 15). Elämäkatsomustietoa järjestettiin uusien säädösten mukaan, mikäli koulussa oli vähintään kolme evankelisluterilaiseen tai ortodoksikirkkoon kuulumatonta oppilasta, joiden vanhemmat halusivat lapsensa elämäkatsomustiedon opetukseen (Pyysiäinen 1998a, 56).

Vuonna 1994 uskonnonopetuksen tehtävän luonne muuttui. Uskonnonopetuksesta katosi viittaus sen pyrkimyksestä vaikuttaa oppilaiden vakaumukseen. 1994 opetussuunnitelman mukaan uskonnonopetuksen tavoitteena oli se, että oppilas saavuttaa monipuolisen uskonnollisen ja katsomuksellisen yleissivistyksen. (Pyysiäinen 1998a, 59.) Opetushallitus hyväksyi 1994 katolisen kirkon, islamin, adventistien, kristiyhteisön ja bahá'í-uskonnon opetussuunnitelmat (Kallioniemi 2005, 19). Tätä ennen oli ollut olemassa vain evankelisluterilaisen ja ortodoksikirkon sekä

elämäkatsomustiedon opetussuunnitelmat. Vuonna 1998 päivänavauksista katosi viimeinenkin viittaus mahdolliseen uskonnolliseen kasvatukseen (Peura 2005, 15).

Vuoden 2003 uskonnonvapauslaissa määriteltiin, että koulussa lapsille on järjestettävä oman uskontokunnan mukaista opetusta tai elämäkatsomustietoa. Lapsilla on siis oikeus saada oman uskontonsa mukaista opetusta vuoden 2003 lain perusteella (Laki perusopetuslain 13§ muuttamisesta 454/2003). Lain valmistelun yhteydessä keskusteltiin jälleen uskonnonopetuksen asemasta ja tehtävistä. (Kallioniemi 2005, 20.) Lakisäädösten mukaan uskonnonopetus ei ole saanut olla vuoden 1999 jälkeen uskonnonharjoittamista. Uskonnonopetus perustuu kansainvälisiin sopimuksiin ja julistuksiin. Vanhemmilla on oikeus päättää lapsen saamasta uskontokasvatuksesta. (Laki perusopetuslain 13§ muuttamisesta 454/2003; Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 11§.)

Kaikkien uskontokuntien perusopetuksen uskonnonopetusta koskevat tavoitteet määriteltiin 2006 opetushallituksessa. Näiden tavoitteiden mukaan kaikkien uskontokuntien uskonnonopetuksen tehtävänä on perehdyttää oppilaat omaan uskontoon ja suomalaiseen katsomusperinteeseen. Uskonnonopetuksen tavoitteena kaikissa uskontokunnissa on tutustuttaa oppilaat muihin uskontoihin. Opetuksen tarkoituksena on auttaa oppilaita ymmärtämään uskontojen kulttuurista ja inhimillistä merkitystä. Opetuksen tavoitteena on myös kasvattaa oppilaita eettisyyteen ja auttaa ymmärtämään uskonnon eettistä ulottuvuutta. (Perusopetuksen muiden uskontojen opetussuunnitelmien perusteet 2006, 4.)

Nykyinen perusopetusasetuksen 6§ toteaa, että koulupäivä tulee aloittaa päivänavauksella (Laki perusopetuslain 13§ muuttamisesta 454/2003). Uskonnollisten päivänavausten pitäminen ei ole kiellettyä, mutta niiden pitämiseen ei myöskään kehoiteta. Jos päivänavaus on uskonnollinen, oppilasta ei kuitenkaan voi velvoittaa osallistumaan siihen ja huoltaja ilmoittaa, jos lapsi ei osallistu siihen. Päivänavaukseen osallistumattomille on järjestettävä muuta ohjelmaa päivänavauksen ajaksi (Perusopetuslain muutoksen vaikutukset 2003, 7; Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 11§.)

Nykyisin jos kolme oppilasta kuuluu johonkin vähemmistöuskontokuntaan, heille tulee järjestää kouluissa sen mukaista opetusta, mikäli vanhemmat niin pyytävät (Laki perusopetuslain 13§ muuttamisesta 454/2003). Uskonnonopetukseen hyväksytyjen opetussuunnitelmien määrän kasvu kuvastaa uskonnollisen kentän moninaistumista Suomessa. Vuonna 2006 opetushallitus hyväksyi opetussuunnitelmat buddhalaisen, krishnaliikkeen, Herran Kansa ry:n, Myöhempien aikojen pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon, Vapaakirkon ja juutalaisen uskonnon uskonnonopetukseen jo aiemmin hyväksytyjen uskontojen opetussuunnitelmien lisäksi (Perusopetuksen muiden uskontojen opetussuunnitelmien perusteet 2006.) Näistä islamin opetuksen määrä on kasvanut voimakkaimmin, erityisesti pääkaupunkiseudulla (Kallioniemi 2005, 20).

3.4 Mihin uskontokasvatusta tarvitaan

Yhteiskunnan uskonnollinen monimuotoisuus ja individualistinen elämäntapa voi herättää kysymyksen, tarvitaanko enää tietyn perinteen mukaista uskonnonopetusta (Wright 2004, 181 – 182). Uskontojen monimuotoistumista voidaan käyttää perusteluna uskonnonopetuksen lakkauttamiseen koulussa (Tulasiewicz & Cho-Yee 1993, 2).

Kallioniemen (2005, 24) mukaan uskontokasvatusta tarvitaan juuri siksi, että monet uskonnot ovat sitä todellisuutta, jossa lapset elävät. Lapset näkevät päiväkodeissa ja kouluissa uskonnollisia symboleita, kuten huntuja. Erilaiset perinteet ja juhlat vaikuttavat lasten arkeen päiväkodeissa ja kouluissa. (Mt. 24.) Uskontokasvatus tarjoaa silloin välineitä, joiden avulla voi ymmärtää omaa ja toisten kulttuuriperintöä (Mt. 33). Uskontokasvatus voi myös auttaa kunnioittamaan toisen ihmisarvoa, vaikka hänen uskonnolliset tai poliittiset näkemyksensä olisivat erilaisia (Miedema 2007, 285; Kallioniemi 2005, 33).

Koulun uskontokasvatuksen yhtenä tehtävänä onkin kasvattaa oppilaita monikulttuuriseen ja -uskontoiseen maailmaan (Räsänen 2009, 158; Kallioniemi 2005, 33 - 34). Bowkerin (1996, 3) mukaan tietoisuus uskonnoista ja uskonnon luonteesta voi auttaa oppilaita ymmärtämään maailmassamme tapahtuvien konfliktien luonnetta ja sitä, miten helposti uskonto ja politiikka kiedotaan toisiinsa. Miedema on samoilla linjoilla

Bowkerin kanssa. Uskontokasvatus on Miedeman (2007) mielestä tärkeää siksi, että avoin uskonnollinen kasvatus näyttää parantavan kulttuurista ymmärrystä, suvaitsevaisuutta ja yhteiskunnallista tasapainoa. Koulun uskontokasvatus voi auttaa eri uskonnollisista tai filosofisista taustoista tulevia ihmisiä rauhanomaiseen rinnakkaiseloon. Vastaavasti uskonnollinen eristäytyminen sekä uskonnon käyttäminen poliittisiin tarkoituksiin voi tuottaa ikäviä ja vaarallisia seurauksia. (Mt. 285.) Kallioniemestä (2005, 33) uskontokasvatusta tarvitaan, koska se auttaa lasta ymmärtämään elämää ympärillään eli se on osa yleissivistystä ja kulttuuriperintöä.

Uskontokasvatus voidaan nähdä osana monikulttuurista kasvatusta, koska sen tavoitteissa korostetaan myös valmiutta kohdata muita uskontoja ja katsomuksia (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 204). Puolimatka (2005, 79) kirjoittaa: ”Monikulttuurinen kasvatus edellyttää moninaisuuden sallimista”. Samoin kuin monikulttuurisessa kasvatuksessa, tarvitaan uskontokasvatuksessa suvaitsevaisuutta, mikäli halutaan kasvattaa oppilaiden valmiuksia kohdata erilaisista uskonnollisista taustoista tulevia ihmisiä (Puolimatka 2005, 79; Wright 2004, 181).

4 Keskustelun aiheet

Kalevan Juttutuvassa keskustelu uskontokasvatuksesta on monipuolista. Keskusteluaiheina esiintyivät uskontoon liittyvät käsitykset, uskonnonopetus, uskontotuntien ulkopuolinen uskontokasvatus ja opettajan vaikutus uskonnonopetukseen. Aineistossa tuotiin esille suvaitsevaisuuteen, tasa-arvoon ja valinnanvapauteen liittyviä ongelmia. Keskustelua käytiin myös kasvatuksen kohteina olevista lapsista. Kuvaan tässä luvussa tarkemmin näitä käytyjä keskusteluita.

4.1 Näkemykset uskonnosta

Tämän tutkimuksen aineistossa erilaiset näkemykset uskonnosta ovat yksi keskeinen keskustelun aihe. Näkemykset voi jakaa kahteen pääluokkaan, joista toisen muodostavat myönteiset ja toisen kielteiset näkemykset uskonnosta. Kielteisiä näkemyksiä löytyy aineistosta huomattavasti enemmän kuin myönteisiä, joten esittelen ensin näitä kielteisiä näkemyksiä.

Kielteisiin näkemyksiin uskonnosta vaikuttavat tämän aineiston perusteella monet seikat. Yksi syy kielteisyyteen ovat kirjoittajien kuvausten perusteella uskontojen aiheuttamat kärsimykset yksityisille ihmisille ja jopa kokonaisille kansoille. Kritiikki kohdistuu pääasiassa kristinuskoa kohtaan, mutta muistakin uskonnoista tai uskonnoista yleensä puhutaan jonkin verran. Uskontoja syytetään ihmisten tappamisesta, sodista, syrjinnästä, rasismista, väkivallasta ja orjuuttamisesta tavalla tai toisella.

...Mitä oli Afrikan ja muiden alkuasukkaiden kohtelu? Tapettiin niitä ja ryöstettiin, vietiin orjiksi länsimaihin ja vain uskonvarjolla. joku paska ristinusko kaiken takana. (J1, pakana tosiaankin)

Uskonto on julmaa, onhan uskon nimissä tapettu ihmisiä ja eläimiä kautta aikojen ja tapetaan edelleen. (J 6, Lukija)

Renkejä ja piikoja on aikojen saatossa pidetty alamaisina, ja annettu ymmärtää, että kun kärsit isäntäväen ikeen alla, kirikkaammin kruunusi sitten kuoltuasi loistaa. (J7, kalsa)

Bowker (1996, 4) pitää uskontoja vaarallisina. Tähän näkemykseen osa kirjoittajista yhtyy, koska uskonnon nähdään aiheuttavan sotia ja kärsimystä. Joidenkin juttutuvan kirjoittajien mielestä uskonto on mielenterveyden kannalta vaarallista. Uskonto tekee joidenkin kirjoittajien mielestä uskovista tai uskonnollisista ihmisistä poikkeavia. Heitä voidaan pitää järkensä menettäneinä, keskivertoa vähäjärkisempinä tai jotenkin outoina.

No, sehän on muutenkin pitänyt jättää järki narikkaan kun on uskoon hurahtanut. (J2, Lukija)

siinä ei poppakonstit ja rukoukset auta kun myrsky pyyhkäisee maamme yli. oikein lopettaa taikauskot. eletään todellisuudessa. (J6, myrskyn silmä)

Uskonnot ovat mielen sairauksia. (J9, Tarja)

jotenkin tosi epätasapainoisen olosta porukkaa loppujen lopuksi ne kaikista `heränneimmät` ja uskovaisimmat yksilöt. (J10, terve elämä)

Kamat esimerkit uskonnollisuudesta ovat saaneet jotkut ajattelemaan, että uskonnosta on syytä pysyä kaukana. He kokevat, että uskonto ei ole vain vaarallista, vaan se on suorastaan sairasta.

Täällä toisessa keskustelussa tunnustukselliset uskovaiset kehuskelevat, kuinka lapsesta pitää piiskata pahahenki ulos. Heidän mielestään ilmeisesti armo tarkoittaa sitä, kun pieni lapsi anelee armoa isältään: "Isä, älä enää lyö". Omaa lastani en laittaisi uskontotunnille moista arvomaailmaa oppimaan. (J9, Opettaja)

Pelastusopista ei tule muuta kuin heikkopäisiä kakaroita ja epävarmoja aikuisia... (J10, no god, not oh god)

Kristinuskoa kritisoidaan pakottamisesta. Sen esillä pitäminen ja julistaminen ärsyttävät useampaa keskusteluun osallistuvaa. Heitä ottaa päähän, että ihmisen ei anneta itse ajatella ja valita, mihin haluaa uskoa, vaan koetaan uskontoa tyrkyttävän. Kristinuskoa kritisoidaan siitä, että siihen liitetään jo lapsena, ennen kuin osaa itse päättää omasta uskomisestaan tai uskomatta olemisestaan. Tässä kristinuskon kritiikissä ilmenee modernin elämäntavan korostaminen, joka on yksilökeskeistä ja omien valintojen tekoa korostavaa (Halme 2008, 178; Ketola 2006, 312; Kallioniemi 2005, 41; Schweitzer 2004, 16). Puheenvuoroista ilmenee se Bergerin (2002, 296) kuvaama tyypillinen nykyajan vaikutus, että uskonnollisia uskomuksia ei pidetä enää itsestäänselvyksinä, vaan ne halutaan valita itse.

Johan kristityt ovat saaneet vapaasti tyrkyttää uskoaan muille Suomessa 1000 vuotta. Joko se alkaisi riittää? (J4, Lukija)

80% kuuluu kirkkoon, koska heidät on siihen lupaa kysymättä liitetty. Koska muutkin järjestöt saavat saman oikeuden? (J6, Lukija)

Uskontoihin liittyvät ristiriidat ovat omalta osaltaan synnyttäneet joissain kirjoittajissa negatiivisia näkemyksiä uskonnoista. Aineistossa tällaisina ristiriitaisuuksina kuvataan sitä, että kirkkoon tai uskonnollisiin yhteiskuntiin kuuluvien elämä ei ole sopusoinnussa Raamatun tai muun opin kanssa. Lähimmäistä kuuluisi rakastaa, mutta se ei näy käytännössä. Kirkon tila aiheuttaa joissain kirjoittajissa vastenmielisyyttä. Myös erilaiset Raamatun käännökset ja evankeliumit aiheuttavat hämmennystä muutamille keskusteluun osallistuville.

Raamattu varmasti neuvoo meitä elämään vaikka kuinka hyvin, mutta kuinka moni niin elää? Kaksinaismoraali kukoistaa todella vahvasti eri uskontokunnissa niin Suomessa kuin rajojen ulkopuolella. (J7, Nainen -71)

Jesse tähän on jo raamatussakin UT:n puolella 4 erilaista tarinaa, mikä lie sitten oikea. (J3, Tsei)

Ensin naiset luikerteli papiksi ja nyt se on mennyt jo täydeksi homosteluksi. Kuka tavallinen normaali ihminen haluaa olla moisessa mukana? (J10, Raipe)

Osa kirjoittajista kokee, että uskonnot ovat pelkkää mielikuvituksen tuotetta, koska niihin liittyviä asioita ei voi todistaa tieteellisesti. Samasta syystä kritisoidaan teologian ja uskontotieteen asemaa akateemisessa maailmassa. Halme (2008) toteaa, että uskonnossa ollaan tekemisissä asioiden kanssa, joita ei voi selittää järjellä ja jotka liittyvät näkymättömään todellisuuteen. Uskonnollisia asioiden olemassaoloa ei voi todistaa empiirisesti. (Mt. 18 – 19.) Tämä uskonnon ”näkymättömyys” synnyttää osalle lukijoista sen tunteen, että uskonnot eivät ole totta.

Sehän se hullua onkin, että se ”uskontotiede” on oikein akateemista hommaa. Sama jos tieteiltäisiin vanhojen suomalaisten kansansatujen kanssa. (J1, Lukija)

Miksi pitäisi hyväksyä ruokarukous. Muistaakseni se kuuluu jotenkin, että siunaa herra ruokamme. Aamen. Keneltä ”siunausta” pyydetään??? Joltakin mielikuvitusolennolta???...(J6, Timppa)

Tämä kritiikki, että uskonnot eivät ole totta, kohdistuu aineistossa pääasiallisesti kristinuskoon. Keskustelijat kuvaavat ja perustelevat Jeesuksen ja Jumalan olemassaolottomuutta monin eri sanoin.

Ja kukapa sen niin varmaksi voi sanoa etteikö se jeesuskin olisi satua. Kuka hänet on nähnyt...(J3, mummi)

Jeesus on vain kuulopuheiden varassa. (J3, Kirsikka)

Koska uskontoon liittyviä asioita ei pysty todistamaan tieteellisesti ja niihin liittyy ristiriitaisia tekijöitä, kokevat jotkut uskonnot valehteluksi. Nämä keskusteluun osallistuvat kokevat, että kyse on pelkästä hurskastelusta ja tekopyhydestä.

Ärsyttävää muutenkin uskovaisten tekopyhyys, rukoilevat vaan, mutta tositilanteessa eivät auta avun tarpeessa olevaa/olevia, vaikka pystyisivät. (J6, Lukija)

uskovaiset on toooosi kaksnaamaisia, helvettiä ei ole paratiisista puhumattakaan... (J 10, oikein vai väärin)

Maailman globalisoituminen aiheuttaa Willaimen (2007) mukaan ihmisille huolia. Media ja globalisaatio tekevät maailmasta pienemmän. Kun maailmasta tulee pienempi, uskonnot kohtaavat helpommin, haastavat toisensa ja niiden välille voi syntyä konflikteja (Schweitzer 2004, 15; Kallioniemi 2005, 38.) Uskonto ja politiikka sekoittuvat kansainvälisissä konflikteissa. (Willaimen 2007, 59.) Media välittää tietoa uskonnoista ja konflikteista, joiden syntyyn ja kehittymiseen uskontojen katsotaan vaikuttaneen (Berger 2002, 296). Näiden konfliktien seurauksena antisemitismi kasvaa ja pelko islamia kohtaan lisääntyy (Willaimen 2007, 59). Tässäkin tutkimuksessa muutama keskusteluun osallistuva tuntee muslimien ja islamin aiheuttamaa huolta. He pelkäävät suomalaisen kulttuurin tuhoutumista.

Ottamatta kantaa evankeliumin lukuun, väitän lujasti, että Suomi ei tarvitse muslimeja ja islamia. Pysykööt muslimit nomadeina aavikollaan, tänne ei heillä pitäisi olla mitään asiaa paitsi korkeintaan turisteina. (J4, Lukija)

Tämähän on just sitä mitä mamut suunnitteli ja thors duunaa, rakentavat isoja moskeijoita etelä-suomeen nytkin ja luvalla, missä yksi muslimi siellä kohta triplataan se määrä, niin ovat vellihousut ajatelleet suomalaisten asiat että myyvät tämän maan pois ja tappavat suomalaisten perinteet. (J6, hors pihalle heti)

Kaikki keskusteluun osallistuvat eivät suhtaudu kielteisesti uskontoihin, vaan osa puolustaa uskontojen oikeutta olla olemassa. Nämä positiiviset näkemykset uskonnosta perustuvat moniin asioihin. Ensinnäkin jotkut kirjoittajat määrittelevät uskonnon olevan osa ihmisyyttä ja ihmisen perusoikeus eli he vetoavat Kallioniemen (2005, 21) kuvailemaan positiiviseen uskonnonvapauden ajatukseen, joka nousee Suomen perustuslaista sekä uskonnonvapauslaista ja jota YK ja EU kannattavat.

Kristinuskon pitäisin erillään, se onkin ihmisyyteen liittyvä asia. Kunnioitetaan sitä. (J3, Toalistirenttu)

Harmillista miten hyökkäävää keskustelua saadaan aikaiseksi asiasta tai asioista, jotka ovat jokaisen ihmisen yksilöllisiä perusoikeuksia. (J6, martinus)

Muutama kirjoittaja pitää kristinuskoa positiivisena asiana siksi, että sen koetaan suojelevan ihmisiä monella tavalla. Uskonnon nähdään tulevan ihmisen avuksi hädän hetkellä ja antavan taivastoivon, jota ihminen tarvitsee. Muutamat keskusteluun osallistuvat arvostavat uskonnossa juuri sitä, että se vastaa elämää ja kuolemaa koskeviin kysymyksiin (ks. Pyysiäinen 1998b, 91 – 92).

Meidän kansakuntamme ja maamme on säilyttänyt arvomaailmansa oikean suuntaisena juuri kristillisyyden ansiosta. Ei se ainakaan ole huonontanut sitä. (J6, macuri)

Olen nähnyt oikein tulipunakommarin saavan todellisen ”pelastuksenkaipuun”, kun kävi selväksi, että lähtö edessä. Pappi piti hommata, vaikka kehu voimainpäivänä: ”en tartte Pappia.” (J8, Laurukainen)

Aineistossa käydään keskustelua siitä, mitä on olemassa. Ne, joilla on myönteinen käsitys uskonnosta, uskovat joko uskontojen tai Jeesuksen/Jumalan olemassaoloon. He esittävät siis eriävän mielipiteensä siitä, että uskonto on epätodellista ja valehtelua. Sen sijaan heidän käsityksenä Jeesuksen jumaluudesta voi vaihdella.

Kaikkea mitä on olemassa, voidaan tutkia tieteellisesti, ja kyllähän uskontoja ja satuja on olemassa. (J1, Logic)

Onhan jeesuksestakin kuvii ja kertomuksii onhan siit tehty leffakin pakko sen on olla olemassa...(J3, BLONDI)

Jeesus ei ole satua. Jeesuksen (ihme)teot ja oletettu isä sen sijaan ovat. (J3, gnat)

Muutamit pitävät kristinuskoa hyvänä sen takia, että sillä on ollut myönteisiä vaikutuksia yksilöiden ja yhteiskunnan elämään. Ne, joilla on myönteinen näkemys uskonnoista, vastustavat sitä, että uskonnot olisivat sotien syy. He tuovat esille sen, että uskontoa on käytetty väärin todellisten syiden peittona. He puolustavat uskontoa niiltä näkemyksiltä, joiden mukaan uskonto olisi monen kärsimyksen aiheuttaja.

Kirkkohistoria on verinen, mutta se onkin vallan uskontoa, jolla ihmisiä on alistettu, eikä sillä ole Jeesuksen opetusten kanssa mitään tekemistä. (J 10, Etsikää, niin te löydätte)

Jeesus oli tunnetuin sosiaalidemokraatti ja tasa-arvon tuoja. (J1, Lukija)

Muutama kirjoittaja esittää eriävän mielipiteensä uskontojen tuomitsevuudesta. Heidän mielestään ainakaan kristinuskko ei tuomitse, vaikka tuomitseminen on joidenkin kirjoittajien mielestä kristityille tyypillistä.

Meillä on oma kaunis kristinuskko, joka ei tuomitse ketään. Joka hiukkasenkin ymmärtää, tajuaa kyllä sen viestin olevan yleismaailmallinen ja suositeltava...(J4, eimuutumiksikään).

Muutamit kirjoittajista eivät ota selkeästi kantaa uskonnon puolesta tai vastaan. Heidän mielestään usko on henkilökohtainen asia, jonka kukin ratkaiskoon haluamallaan tavalla. Näiden kirjoittajien näkemyksissä heijastuu postmodernin ajan yksilöllisyys, jossa uskonnostakin tulee yksityisasiä (Ketola 2006, 312 – 313).

Uskohan on jokaisen henkilökohtainen asia, olipa kyse mistä tahansa. (J3, Äiskä)

...eläkään kukin tavallaan ja uskoon mihin haluaa...(J6, Ravittu)

Yhteenvedona voisi todeta, että negatiivisia näkemyksiä on paljon enemmän kuin positiivisia näkemyksiä uskonnosta. Tämä havainnollistuu Liitteessä 4, johon koottu aineistossa esiintyvät uskontoon liittyvät positiiviset ja negatiiviset sanat sekä ilmaukset.

4.2 Kiistelty uskonnonopetus

Väittäely siitä, kuuluuko uskonnonopetus kouluun, ei ole mikään uusi asia. Ensimmäiset kiistelyt aiheesta olivat jo 1900-luvun alussa (Kallioniemi 2005, 14; Pyysiäinen 1998a, 43; Halila 1949c, 190.) Ei siis ole ihme, että myös tässä aineistossa kiistellään uskonnonopetuksen kuulumisesta kouluun.

Ne, joilla on kielteinen näkemys uskonnosta, haluaisivat uskonnonopetuksen pois koulusta, koska se on heistä samalla tavoin kuin uskonto valhetta, aivopesua ja pakkopullaa. Muutamat kirjoittajat vastustavat luterilaista uskonnonopetusta, koska se ei ole heidän mielestään suomalaista perinnettä. Osa perustelee uskonnonopetuksen poistamista sillä, että Suomessa on uskonnonvapaus eikä osa edes kuulu kirkkoon. Uskonnonopetus nimisen oppiaineen poistamista kannattavien perusteluina näyttävät toisin sanoen pääasiallisesti olevan kielteiset näkemykset uskonnosta. Ennen mainitsemattomina syinä lakkauttaa uskonnonopetus kouluista on se, että muutaman kirjoittajan mielestä uskontoa ei kukaan kykene toiselle opettamaan ja se, että uskonnossa on kyse häiriöstä.

Ei uskoa voi muille opettaa. Uskoo kuka uskoo. Vaikka aidan seipäisiin. Uskontoa ei tarvi koulussa opettaa. Vapaassa maassa jokainen uskokoon mitä haluaa. Ei ole koulun asia pakottaa ihmisiä uskomaan. (J2, Lukija)

Ei kai uskontoa voi opettaa kenellekään, absurdi ajatus. Uskovaiset pitäköt satuilutuokionsa keskenään. (J2, puupää)

Kielteinen näkemys uskonnosta ilmenee muutamien keskustelijoiden puheenvuoroissa siten, että paheksutaan uskonnonopetuksen järjestämistä julkisilla varoilla. Syynä tähän on ajatus, että raha menee ihan hukkaan. Nämä kirjoittajat pitävät uskonnonopetusta turhana hölynpölynä. Yksi keskusteluun osallistuva puolestaan puolustaa nykyistä uskonnonopetussysteemiä sillä, että kaikkien eri uskontojen opettamiseen ei ole varaa.

Jotka haluavat lapsiaan sumutettavan noilla jeesusjutuilla, perustakoot omat koulunsa ilman yhteiskunnan varoja. Jos uskonnonopetus säilytetään, pitää kouluun lisätä muutakin paskanjauhantaa, vaikka kaikkien puolueitten vaalilupaukset. (J10, Lukija)

Uskonnonopetuksen säilyttämistä puolustavissa puheenvuoroissa vedotaan moniin perusteisiin. Uskonnonopetus tulee säilyttää joidenkin kirjoittajien mielestä koulussa, koska se on yleissivistävää ja edistää kulttuurista ja uskonnollista lukutaitoa. Ilman sitä voi olla vaikea ymmärtää ympärillä olevaa todellisuutta. Osan mielestä uskonnonopetus on syytä säilyttää, koska enemmistö kuuluu kirkkoon – Suomi on kristillinen maa. Kyse on demokratian toteutumisesta. Uskonnonopetusta puolustetaan tässä aineistossa samanlaisilla perusteilla kuin Lappalaisen ja Nurmisen (2010), Opetushallituksen (Lähdeniemi & Jauhiainen 2010, 25) ja Räsäsen (2006, 107) tutkimuksissa eli uskonnonopetuksen sivistävyydellä, kulttuuriperusteluilla ja ihmisten välisen ymmärryksen lisäämisellä.

On vaikea kuvitella uskonnollisesti lukutaidotonta opettajaa tai oppilasta, joka voisi pärjätä monikulttuurisessa maassamme. (J5, Äiti)

Mun mielestä uskonnonopetus kuuluu kouluun. Maailmassa on niin paljon erilaisia uskontoja ja on suhteellisen yleissivistävää, että niistä ainakin joku haju itselläkin olisi, vaikkei kaikista asioista samaa mieltä olisikaan. (J7, Linda)

Kyllä meillä niin kauan, kun kansankirkkoon kuuluu lähes 80 % kansasta, tulee uskonnon opetustakin koulussa olla. (J10, Partalainen)

Uskonnonopetusta jotkut kirjoittajat pitävät hyödyllisenä, koska se suojelee suomalaista kulttuuria, moraalialia, arvoja ja perinnettä. Koulun järjestämän uskonnonopetuksen nähdään myös varjelevan kristillistä uskoa harhoilta sekä uskonnolliselta hajaannukselta. Yksi kirjoittaja tuo esiin sen, että kouluissamme toteutettava uskonnonopetus suojelee maamme fundamentalismilta. Tämä kirjoittaja esittää samanlaisia ajatuksia kuin Perusopetus 2020 – yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako, jonka mukaan uskonnonopetuksessa opitaan tietoja ja taitoja, jotka ehkäisevät uskonnollista fanatismia (Mt. 140). Onko suomalaisessa yhteiskunnassa siis aistittavissa Tulasiewiczin ja Cho-Yeen (1993,1) kuvaama uskonnolliseen muutokseen liittyvä fundamentalismin kasvu, koska siitä puhutaan valtakunnallisissa uskonnonopetuksen tavoitteissakin.

...monelle oppilaalle uskonnonopetus voi olla ainoa opetus moraalissa, toisten huomioonottamisessa, mikä on oikein, mikä on väärin... (J7, uskonto hyvä asia)

Voipa käydä hyvinkin, että jos uskonnonopetus siirtyy kodille, niin meillä on

pian yhtä monta uskontokuntaa kuin ihmistäkin. ”Suuremman ongelman” kaltaiset saattaisivat kääntää Raamatun päälaelleen.(J5, bilsan ope)

Periaatteessa koulussa ei pitäisi olla tunnustuksellista uskonnonopetusta. Mutta jos se lopetettaisiin, niin aukon täyttäisivät sellaiset uskonnonopetuksen antajat, joita kukaan ei valvoisi. Käytännössä tunnustuksellisen uskonnonopetuksen loppuminen johtaisi fundamentalismin vahvistumiseen. Kannatan siis nykyistä ”touhuamista”. (J7, Logic)

Toisia kirjoittajia uskonnonopetuksen säilyttäminen moraalien perusteella ärsyttää. Heidän mielestään uskontojen moraalit on suhteellista tai niillä ei ole moraalien ollenkaan. Oikean ja väärän tunnistamiseksi ei tarvita heidän mielestään uskontoa. Moraalikysymyksiä voisi aivan hyvin opiskella muuallakin kuin uskontotunneilla.

Kerropa mitä moraalit uskonnoista löytyy? Uskontojen moraalisuus on puhdasta jumalharhaista haaveilua.(J7, Muikkunen)

Miksi moraalit, oikeaa ja väärää ei sitten voitaisi käsitellä elämäntutkimuksen ja filosofian tunneilla? Onko lapsia aina peloteltava Joulupukin tai Jumalan kostolla elleivät tottele?(J7, Lukija)

Uskonnonopetuksen tärkeyttä osa kirjoittajista perustelee sillä, että se lisää avarakatseisuutta ja suvaitsevaisuutta. Heidän mielestään uskonnonopetus auttaa ymmärtämään erilaisista katsomuksellista taustoista tulevia ihmisiä ja helpottaa ihmisten välistä kanssakäymistä. Näissä puheenvuoroissa tulee esille Olssonin (2006, 69) mainitsema suvaitsevaisuuden arvostaminen postmodernin ajan keskusteluissa.

Niin siis uskonnonopetus vai kristinuskon opetus pois koulusta? Minun mielestäni järkevin tapa on opettaa maailmanuskontojen historiaa ja taustoja, jotta tälläkin puolella palloa ymmärrettäisiin, miksi ihmiset toimivat muualla eri tavalla kuin täällä.(J10, joojoo)

Raamattu on hyvä seikkailukirja, suosittelen. Ei sen lukeminen tarkoita sitä, että pitäisi uskoa kritiikittömästi kaikki kirjoitettu, mutta pystyy sen luettuaan keskustelemaan luomiskertomuksen ja evoluution totuudesta. (J7, 60 ja risat)

Uskonnonopetuksen puolustamista suvaitsevaisuuden perusteella kritisoi muutama kirjoittaja. Heidän mielestään uskonnonopetusta ei voi perustella suvaitsevaisuuden lisäämisellä, koska *uskonnonopetus ei ole edistänyt Suomessa suvaitsevaisuutta, koska rasismi on lisääntynyt siitä huolimatta (J8, Logic)*

Ne, jotka kannattavat uskonnonopetuksen poistamista kouluissa ehdottavat tilalle elämäkatsomustietoa, etiikkaa, humanismia, filosofiaa, kirkko-/uskontohistoriaa, yhteiskuntaoppia, uskontotietoa tai uskontojen opetusta. Uskontoihin liittyvän tietopohjan opettamista ehdotetaan yhdistettäväksi osaksi historiaa tai läpäisyperiaatteella osana muita oppiaineita. Vaikka uskonnonopetusta oppiaineena vastustetaankin, enemmistö vastustajista on sitä mieltä, että oppilaiden on saatava tietoa uskonnoista ja erilaisista maailmankatsomuksista. Toisin sanoen he myöntävät, aivan kuten enemmistö Räsänen (2006,109) tutkimuksessakin, tarpeen jonkin neutraalimman katsomuksellisen opetuksen säilyttämisestä koulussa.

Ensiksi evlutkirkko eroon valtiosta, sitten oppiaineeksi humanismi ja ihmisen etiikka tms.(J2, peejiäm)

Yksi yhteinen uskontotieto, eikä enää tarvitse jakaa erilaisuuden mukaan. (J5, Lukija)

Eri uskontoja voitaisiin ihan riittävästi käsitellä hyvin joko historian tai jonkin muun yhteiskuntaopin kaltaisen aineen yhteydessä. Yleissivistykseen kuuluu kuitenkin tietää perusasiat uskonnoista.(J7, Lukija)

Muutamit uskonnonopetuksen lakkauttamisen puolestapuhujat vaativat myös kirkon erottamista valtiosta. Jotkut kirjoittajat ovat sitä mieltä, että uskonto on niin turha aine, että sen tilalle ei tarvita mitään katsomusainetta. Uskontoa muutama kirjoittaja pitää yhtä hyödyttömänä kuin ruotsin opetusta. Uskontokasvatuksesta keskusteltaessa voidaan siis ottaa kantaa myös muihin oppiaineisiin. Uskonnonopetusta turhana pitävien mielestä uskonto tulisi korvata jollakin oikeasti hyödyllisellä aineella kuten liikunnalla.

Olen juurikin samaa mieltä että jokainen opettakoon kotona mitä soopaa haluaa ja lisätkää kouluihin vaikka liikuntaa uskonnon tuntien tilalle. (J7, js)

...Vielä pakkoruotsikin pois, niin tuntikehyksiin mahtuisi oikeasti tärkeitä aineita. (J 10, Heetkonen, kannatan)

Uskontotunnit voisi käyttää vaikka liikuntaan, olisi lapsille enemmän hyötyä.(J2,eläkeukko)

Uskonnonopetukseen voi suhtautua kriittisesti myös kristinuskosta käsin. Tätä havainnollistaa Nimimerkki se todellinen turva ja lohtu (J7). Hän kokee uskonnon turhaksi oppiaineeksi. Tämän voi päätellä hänen toteamuksestaan: *Ei Tuosta uskonnon opetuksesta mitään iloa ole. Se pitää olla USKON OPETUSTA!* Uskonto ja usko ovat tämän kirjoittajan mukaan kaksi eri asiaa.

Ne, jotka kannattavat uskonnonopetuksen poistamista kouluissa, ovat sitä mieltä, että uskonnonopetus kuuluu vanhemmille ja uskonnollisille yhteisöille kuten kirkolle. He antavat myös konkreettisia ehdotuksia siitä, miten vanhemmat ja kirkko voisivat hoitaa heille kuuluvan tehtävän.

Koulussa ei saa olla enää tunnustuksellista uskonnonopetusta. Koti ja kirkko hoitakoon uskonasiansa. Koulun tehtävä on antaa laaja yleissivistys. Yleinen kaikkia koskeva etiikka sopii tähän parhaiten. (J 1, Ope)

Onhan noita pyhä- ja rippikouluja jo nyt ja niihin uskonto sopisi paremmin opetettavaksi. (J10, Toinen Ulla)

Kirkkokunnathan voivat järjestää omilla varoillaan ja omissa tiloissaan pitemmälle meneviä uskontokursseja halukkaille. (J7, Lukija)

Monet niistäkin, jotka haluavat säilyttää uskonnonopetuksen koulussa, kaipaavat muutoksia uskonnonopetukseen. Selkein toivomus tuntuu olevan uskonnonopetuksen monipuolistaminen. Uskonnonopetuksessa tulisi monen kirjoittajan mielestä opettaa enemmän myös muista uskonnoista kuin kristinuskosta. Näiden kirjoittajien ajatukset yhtyvät Jauhiaisen ja Lähdeniemen (2010, 25) raportoimiin yläkoululaisten ja lukiolaisten näkemyksiin siitä, että uskonnonopetukseen kaivataan lisää opetusta muista uskonnoista kuin kristinuskosta.

Mielestäni uskontotunneilla pitäisi opiskella muutakin, kuin kristinuskoa! Muita uskontoja opiskellaan muutaman tunnin – tuskin sitäkään. (J 6, Vellu)

Ei uskontoa kokonaan pois koulusta vaan enemmän tietoa eri uskonnoista ja suuntauksista. (J 10, kristitty muttei ahdasmielinen)

Osa on sitä mieltä, että uskonnonopetusta ei tarvitse lopettaa, mutta se voisi olla vapaaehtoista. Yksi keskusteluun osallistuva ehdottaa, että tämä voitaisiin toteuttaa siten, että uskonnonopetuksen kouluissa järjestäisivät uskontokunnat itse. Toinen

kannattaa hänen ideaansa toteamalla: *Tilaa löytyy helposti koulupäivien jälkeen tai viikonloppuna. Peruskouluopetuksen pitää olla kaikille yhteistä. (J7, Lukija.)* Muutamat kirjoittajat ehdottavat sitä, että oppilas voi osallistua useamman eri katsomusaineen opetukseen. Näiden ehdotusten taustalla on ajatus siitä, että oppilaille olisi enemmän valinnanvaraa ja mahdollisuuksia monipuoliseen opetukseen.

Uskonnon opetus kuuluu yleissivistykseen. On aina kuulunut. Mutta myös ohessa on hyvä olla filosofiaa. Panee ajattelemaan kaiken tarkoitusta ym. ym. Elämäkatsomustieto myös ohessa. (J7, Mitä paha uskonnon opetuksessa?)

Itse kannatan sitä, että lapsi oppii molemmat suunnat ja saa sitten itse päättää täysi-ikäisenä mihin suuntaan haluaa mennä. (J5, Lukija)

Niille, joille omien lasten osallistuminen uskonnonopetukseen tuntuu vaikealta, muutamat kirjoittajat ehdottavat ratkaisuksi kirkosta eroamista. Silloin lapset voivat valita elämäkatsomustiedon opetuksen uskonnonopetuksen sijasta. Radikaaleimpana ratkaisuna uskonnonopetukseen liittyviin ristiriitoihin muutama kirjoittaja ehdottaa omien koulujen perustamista.

Pitää perustaa teille jumalattomille omat koulunne, niin saatte rauhassa elellä ilman uskoanne (J10, Omat koulut jokaiselle ryhmittymälle nyt vaaditaan)

Muutama kirjoittaja tuo esille, että myös oppikirjojen suhteen kaivattaisiin uudistusta. Heidän mielestään nykyiset oppikirjat ovat ahdasmielisiä.

Sitten pitäisi valita kirjoja, jotka eivät ylistä kristinuskkoa ja lyttää kaikkia muita niin kuin nämä nykyiset. (J10, Lukiolainen)

4.3 Uskonnonopetuksen sisältö

Aineistossa keskustellaan uskonnonopetuksen tunnustuksellisuudesta. Keskustelijat tuntuvat olevan tietoisia siitä, ettei uskonnonopetuksessa ole laillista harjoittaa uskontoa vuoden 2000 jälkeen (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731; Laki perusopetuslain 13§ muuttamisesta 454/2003). Silti osa kirjoittajista kokee, että uskonnonopetus on edelleen

tunnustuksellista. He kritisoivat tunnustuksellista uskonnonopetusta ja vaativat sen poistamista.

...kaikki tunnustuksellisuus huus kuikkaan. (J10, Lemmy)

Aivan sama, mitä siinä kirjassa opetetaan jos opettajana on mielestään todellinen uskova. Hän taatusti opettaa uskonsa, ei kirjan mukaan. (J2, Lukija)

Useampi kirjoittaja kokee ongelmana uskovaiset – kuten edellisessä sitaatissa – jotka opettavat oman vakaumuksensa mukaan. Erityisesti lestadiolaiset opettajat herättävät närää joissakin keskusteluun osallistuvissa. Lestadiolaisuuteen liittyvät kommentit aineistossa eivät ole yllätys, sillä Pohjois-Pohjanmaalla vanhoillislestadiolaisuudella on vankka asema ja vanhoillislestadiolaisia asuu runsaasti Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla (Näin me uskomme; Heino 2002, 52). Aineistossa muutama kirjoittaja tuo esiin omilla puheenvuoroissaan, että kyse ei ole vain yksittäisistä opettajista, vaan koetaan kokonaisten koulujen ja alueen olevan ongelmallinen tässä suhteessa.

Uskontohöpötys ei kuulu kouluun varsinkaan lestadiolaisen opettajan saarnaamana. Opettajasta on valittu rehtorille ja koululautakuntaan mutta eihän uskonsiskoa saa torua. (J9, Rasisti-isä)

Lestadiolais-opettajista HETI valitukset opetushallitukseen paikallisesti ei kannata valittaa. Joillakin opettajilla menee luonnontieteet ja uskonto pahasti sekaisin...Uskomukset eivät saa lainkaan mukaan vaikuttaa työhönsä, jos vaikuttaa niin alan vaihto saarnaajaksi. (J3, Allah Mullah=Nalle Puh)

Oulunseudulla on vaikea löytää ”etnisesti” vapaata koulua, koska opettajat on valittu sen perusteella. (J3, Didaktikko)

Osa kirjoittajista puolestaan väittää, ettei uskonnonopetus ole enää pitkään aikaan ollut tunnustuksellista. Heitä voi jopa ärsyttää väitteet uskonnonopetuksen tunnustuksellisuudesta. Tästä on esimerkkinä nimimerkki Turha viesti tämäkin (J2), joka kirjoittaa: *Uskonnon opetuksessa ei ”tuijoteta vain luterilaiseen oppiin”. Etsi vaikka yläasteen uskontokirja käsiisi niin näet suunnilleen, mitä uskonnon opetus sisältää. Ei tarvitsisi heitellä omasta päästä.* Aineistossa pohditaan myös, että mitä tunnustuksellinen uskonnonopetus oikein on. Tunnustuksellisena opetuksena pidetään opetusta, jossa tiettyjä asioita esitetään totuuksina tai tunneilla harjoitetaan jotain uskontoa esimerkiksi rukoilemalla.

Koulussa pitäisi keskittyä eri uskonnoista ja elämäkatsomuksista kertomiseen, ilman että minkään opetuksia toteutetaan oppitunnilla. (J5, jäpikkä)

Isä Meidän-rukouskin voidaan esitellä, mutta tunnustukselliseksi opetus muuttuu, jos opettaja sanoo, että rukoilemme ja sitten lukee rukouksen. (J9, Lukija)

Osa kirjoittajista kannattaa tunnustuksellista uskonnonopetusta, vaikka se ei saisi sitä enää ollakaan. He ilmaisevat kannatuksensa joko suoraan tai rivien välissä. He toivovat kouluihin tunnustuksellista uskonnonopetusta, koska se suojelee heidän mielestään suomalaista yhteiskuntaa.

...eduskunta taisi keskustella siitä, että uskonnonopetusta pitäisi vähentää, tai poistaa kokonaan. Mutta eipä se menekään niin kuin ihmiset haluaa, vaan jumala on siunannu vieläkin tällä tavalla koulussa touhuamista...(J7, Lase)

Mielestäni juuri uskonnon tulee kuulua koulu opetukseen eikä poistaa sitä. Moraali ja kristilliset arvot ovat aivan hukassa ihmisiltä...(J8, Jape)

Uskonnotunneilla aineiston perusteella pitäisi käsitellä erilaisia uskontoja ja maailmankatsomuksia, ei vain kristinuskoa. Kirjoittajien kesken käsitykset kristinuskon osuudesta uskonnonopetuksesta vaihtelevat. Joidenkin mielestä kristinuskosta pitäisi kertoa enemmän kuin muista uskonnoista. Toiset ovat taas sitä mieltä, että muista uskonnoista pitäisi kertoa paljon nykyistä enemmän.

M. Iisakka puolustaa ansiokkaasti tasa-arvoisempaa uskonnonopetusta, jossa TILAA varataan myös maailman muille uskonnoille eikä tuijoteta vain evankeliluterilaiseen oppiin. (J2, Neo 32)

Minusta koulussa pitää antaa ihmisille tietoa eri uskonnoista ja tutkia niiden näkökulmia maailmaan. (J8, jäpikkä)

...Suomi on kristitty maa ja täällä pitäisi opettaa että on vain yksi Jumala...toki kouluissa saa kertoa että muitakin uskontoja on olemassa...(J2, Lukija)

Useampi kirjoittaja ilmaisee, että uskonnonopetuksen pitäisi olla suvaitsevaisuuteen kannustavaa ja puolueetonta. Opettaja ei saa opettaa totuutena mitään uskontoa tai oppia. Opettajan ei kuulu opetuksessaan korostaa tietyn uskonnon paremmuutta. Näissä

puheenvuoroissa näkyy postmodernin ajan vaikutus – kaikki ehdottomat totuudet torjutaan – kuten Jackson (2004, 10) toteaa.

Nykyaikaisessa maailmassa on täysin väärin opettaa lapsille, että toisen ihmisen usko on virheellinen. (J 7, Tuomas)

Lain säätäjien tulisi huolehtia, ettei koulussa millään muotoa kehoiteta toisin uskovien syrjintään. Tai missään oppiaineessa sanoa, että kristittyjen Jumala on parempi, kuin muslimien Jumala. Myöskään ei tule lapsille opettaa, että vain kristityt pääsevät taivaaseen. (J1, Joonas)

Eiköhän se ole kotien ja vanhempien tehtävä kertoa lapsilleen totuudet niin joulupukista kuin jeesuksestakin. (J3, mummi)

Viime aikoina uskonnonopetukselta on Räsänen (2009, 159 – 160) mukaan vaadittu kriittisyyttä ja keskustelevuutta. Muutamien kirjoittajien mielestä uskonnonopetus on jo vastannut näihin vaatimuksiin.

Käytännössä luterilaisille opetettava uskonto on ollut oppiaineena jo 1990-luvulta lähtien tunnuksen, kriittisyyteen ja moniarvoisuuteen kannustava. (J9, Lukija)

Kaikki eivät kuitenkaan ole havainneet uskonnonopetuksen olevan kriittistä, puolueetonta ja suvaitsevaa. Tästä esimerkkinä on Logicin pohdiskelu asiasta.

Missä näkyy se, että uskonnon opetus ”poistaa yksipuoliset manipuloivat asenteet, avartaa maailmankuvaa, edistää rauhallista rinnakkaiseloä, sekä kannustaa kriittisiin ja avartaviin keskusteluihin”, kuten uskonnonopettaja vakuutteli Kalevassa? (J8, Logic)

Uskonnotunneilla ei siis saisi aineiston mukaan julistaa totuuksia. Opetuksen pitäisi perustua faktaan ja olla tietopainotteista. Uskonnonopetuksessa ei saisi olla kirjoittajien mielestä pakottamista tai pelottelua vaan asiallista eri uskontoihin tutustumista.

Eikö koulussa opetuksen pitäisi perustua faktaan eikä fiktion... (J7, Nordic Man)

Uskontoihin tutustuttaminen on hieno asia, sitä arvostan. Mutta pakottaminen ja uskonnolla pelottelu on totaalisen väärin. (J6, kc)

Uskonnonopetukseen liittyy aineistossa myös kysymysmerkkejä. Hämmennystä uskontokasvatuksen suhteen näyttää aiheuttavan Ketolan (2006, 305) kuvaama uskonnollinen muodonmuutos, joka Suomessa on käynnissä. Willaime (2007, 59) kuvaa muodonmuutosta uskonnolliseksi moniarvoistumiseksi, joka tarkoittaa mitä vaihtelevimpien uskonnollisten yhteisöjen ja verkostojen syntymistä ja olemassaoloa. Muodonmuutokseen liittyy uusien kristillisten ja ei-kristillisten uskonnollisten liikkeiden lisääntyminen (Sakaranaho 2008, 157; Kallioniemi 2005, 38; Schweitzer 2004, 13). Suomesta löytyy muun Euroopan tavoin myös kasvussa oleva joukko uskonottomia tai uskonnollisesti sitoutumattomia ihmisiä (Willaime 2007, 59; Ketola 2006, 305; Schweitzer 2004, 13). Tarjolla on myös erilaisia maallistuneita ryhmittymiä (Willaime 2007,59). Suomessa tämä moninaistuminen ilmenee uskontokuntaan kuulumattomien määrän kasvussa ja liittymisenä muihin uskontokuntiin kuin luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon. Vuonna 2011 Suomen väestöstä 20,1 %, ei kuulunut mihinkään uskontokuntaan, kun vuonna 1900 kaikki kuuluivat johonkin uskontokuntaan ja pääasiassa evankelisluterilaiseen kirkkoon. (Suomen virallinen tilasto 2012, väestötilastot.) Tämä uskonnollinen muodonmuutos saa jotkut keskusteluun osallistuvat pohtimaan, miten uskonnonopetus tällaisessa tilanteessa toteutetaan.

Miten se on, kun suomessa on niin monta eri uskontoa mitä pitää opettaa? Meinaako alottaja, että islamilaiselle maahanmuuttajalle pitäisi opettaa lesta uskoa vai mitä? (J7, Kassu)

Kouluihin toivotaan enemmän uskontodialogia, joka ei sulkisi pois mitään uskonto- tai kulttuuriperinnettä. Miten tuollainenkin toteutetaan?(J6, Vuokko)

Kysymyksiä herättää myös suhtautuminen Israeliin ja juutalaisiin. Mitä juutalaisista pitäisi kertoa oppitunneilla? Entä jumalasta – kenen jumala on Jumala? Joitakin ärsyttää myönteinen asenne juutalaisia kohtaan.

Jos sitten uskontoa opetetaan, kuten minunkin aikanani koulussa, on Israelilaisten asema jumalien valittu kansa! Tämäkö on vieläkin nyky-yhteiskunnan/ virallisen Suomen opetus kouluissa? (J7, kalsa)

Toki on totta, että meille riittää varsin hyvin tämä Israelin Jumala. Tarkoittaako se kuitenkin, että palestiinalaisilla on jotenkin väärä Jumala?...Pitäisikö jotenkin nyt opettaa, ettei Jumalan valittu kansa oikein Jumalan päälle ymmärrä. (J2, Joonas)

4.4 Uskontotuntien ulkopuolinen uskontokasvatus

Uskontotuntien ohella aineistossa keskustellaan jouluevankeliumista, ruokarukouksesta, suvivirrestä ja päivänavauksista. Jouluevankeliumista ja ruokarukouksesta käydään omat keskustelunsa. Suvivirsi ja päivänavaukset ovat muutamina irrallisina huomautuksina kaikkien keskusteluiden seassa. Tämä saa kysymään, miksi jouluevankeliumi ja ruokarukoukset synnyttävät enemmän keskustelua kuin suvivirsi ja päivänavaukset? Puhutaanko esimerkiksi päivänavauksista aineistossa vähemmän, koska niiden ajaksi on tarjottava vaihtoehtoista ohjelmaa, mikäli päivänavaus on uskonnollinen.

Yksi viestiketju saa alkunsa, kun Yhev (J4) ehdottaa joulujuhliin kaikille sopivaa, yleismaailmallista jouluevankeliumia. Uuden yhteisen jouluevankeliumin idea saa aineistossa muutamia kannattajia. Jonkun mielestä idea on ihan hyvä, mutta ei koskaan toimisi käytännössä.

Kyllä voidaan yleisesti omaksua yhteinen käytäntö, joka ei loukkaa ketään. (J4, Lukija)

Ideana samaa tasoa kuin kommunismi. Aatteena hyvä eikä ikinä toimisi. (J4, Lukija)

Useampaa kirjoittajaa esitetty idea ärsyttää ja se on heidän mielestään täysin käyttökelvoton. Tällainen suvaitsevaisuus harmittaa heitä. Se pilaisi heidän mielestään jouluevankeliumin kokonaan.

Evankeliumista katoaa suola ja valo tuolla menetelmällä.(J4, Nissani-Hassani)

Ja höpsistä nyt lukekoot jokainen himoissaan noita värssyjä toi kuulostaa jo amerikan kouhotukselta toi tollanen joukko yhdyntä kokoontumiset. (J4, BLONDI)

Jouluevankeliumin säilyttämistä puolustetaan aineistossa yllättävän pontevasti. Jouluevankeliumin puolustajat pitävät jouluevankeliumia tärkeänä, koska se on osa suomalaista perinnettä. Samoissa puheenvuoroissa tuodaan esille, että

muslimivähemmistö ei ole syy luopua omasta kulttuurista. Puheenvuoroista ilmenee, miten tällainen liennytyspolitiikka – jossa Tulasiewiczin ja Cho-Yeen (1993, 2) mukaan kunnioitetaan vähemmistön uskontoja ja ei haluta asettaa lapsia tilanteeseen, jossa oppilas joutuu toimimaan vastoin omaa uskonnollista näkemystään – ärsyttää. Kirjoittajien mielestä muslimien tulisi sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan eikä meidän heidän tapoihinsa.

Uskonnon lue kristinopin opetuksessa on suomalaisessa yhteiskunnassa vahvat perinteet. Suvivirsineen, ruokarukouksineen ja jouluevankeliumeineen kuuluvat yhtä vahvasti perinteisiimme, kuin jouluna kinkku ja piparit suomalaiseen ruokakulttuuriin.(J8, tikiloki)

Turha meidän on lähteä vaikka muslimimaihin julistamaan ja vaatimaan naisille huivittomuutta ja hihattomia toppeja, tuskin sitä kukaan kuuntelee, eli maassa maan tavalla. Ei meidän tarvi jokaisen maahan muuttaneen mukaan vanhoja tapoja muuttella, koska ei heidän kotimaassakaan muutaman tulijan vuoksi ruveta perinteitä muuttamaan. (J4, perinteitä kunnioittaen)

Maassa maan tavalla tai maasta pois. Ei me Suomessa tarvita mitään Lähi-Idän tuontiuskontoja! (J4, Lukija)

Kaikki eivät ole kuitenkaan yhtä ihastuneet jouluevankeliumiin. Muutama ilmaisee suoraan toiveensa, että jouluevankeliumi katoaisi kouluista.

...Koko jouluevankeliumi pitäisi lopettaa. Ilmastonmuutos jo todettiin huijaukseksi. Arvatkaa uskovat huijatut, mikä paljastuu seuraavaksi huijaukseksi. (J4, Lukija)

Keskustelu ruokarukouksesta alkaa siitä, kun nimimerkki macuri (J6) ilmaisee huolensa ruokarukousten poistamisen takia. Hän on huolestunut siitä syystä, että suomalaisten lasten pitäisi saada säilyttää kristillinen perinne ja oppi, jotta he voisivat suhtautua muihinkin uskontoihin ja oppeihin järkevästi. Macuri puolustaa ruokarukousta samalla perusteella kuin jouluevankeliumia puolustettiin. Hän puhuu perinteen säilyttämisen tärkeyden puolesta. Macuri perustelee ruokarukouksen säilyttämistä myös samoilla perusteilla kuin Räsäsen (2006, 107) sekä Niemelän ja Koivulan (2006, 168 – 169) tutkimuksissa perusteellaan uskonnonopetuksen säilyttämistä: se on osa kulttuuria. Kulttuurin säilyttäminen näyttää olevan hyvin tärkeä perustelu, puhuttiinpa mistä uskontokasvatuksen osa-alueesta tahansa. Macuri kuitenkin korostaa perinteen

kristillisyyttä eikä suomalaisuutta, joten kirjoituksessa on selkeästi näkyvillä macurin myönteinen suhde kristinuskoon.

Kaikilla keskusteluun osallistuvista ei ole omakohtaista kokemusta koulun ruokarukouksesta, koska kaikissa kouluissa sitä ei käytetä. Keskusteluun osallistuvilla on tästä huolimatta selkeä näkemys koulun ruokarukouksesta. Osa ruokarukouskeskusteluun osallistuvista asettuu macurin kannalle. He kannattavat ruokarukouksen säilyttämistä kouluissa. He vetoavat kuitenkin myös muihin perusteluihin kuin perinteeseen.

En kyllä ole koskaan kuullut kenenkään oppilaistani moittivan ruokarukousta. (J6, ope)

Ei ole paljon vaadittu, jos ilmaisen ruuan eteen edes rukouksen heittää. Joten kantani on, että jatketaan entiseen malliin en usko, että nuorison voimavarat siinä huononee...(J6, Uskontoa Ullan-linnasta)

Keskittyminen ruokailuun parantaa ravintoaineiden hyväksikäyttöä. Rukous on eräs keskittymismuoto. (J6, Lukija)

Ruokarukouksen vastustajia on keskustelussa selvästi enemmän. Ruokarukouksen poistamista vaaditaan aika kovinkin sanankääntein. Nämä voimakkaat ilmaisut kuvastavat ruokarukouksen kokemista ärsyttävänä ja vastenmielisenä käytäntönä. Jälleen uskonnon näkymättömyys ärsyttää osaa keskusteluun osallistuvista (ks. Halme 2008, 18 – 19). Koska ruokarukouksen vaikutusta ei pysty konkreettisesti todistamaan, sitä pidetään halveksittavana turhuutena.

5, luuletko sinä ressurkka aivan tosissasi, että se rukoilu vie nälän? Kokeilepa prk, ole kolme päivää syömättä ja rukoile niin pirusti. Ei taida nälkä lähteä. Kaikenlainen p-njauhanta uskonnon varjolla kouluissa ja päiväkodeissa on lopetettava...(J6, lukija)

Kuvitteletteko, että he lukisivat jotakin he****in ruokarukouksia? Ja sekö ruokaa lisäksi? (J6, Lukija)

Ruokarukousten poistamista perustellaan aineistossa koulujen ja maamme monikulttuurisuudella eli tässä näkyy miten Tulasiewiczin ja Cho-Yeen (1993, 2) mukaan uskontojen määrän lisääntymisellä voidaan perustella uskonnon häivyttäminen kouluista. Tämä perustelu ärsyttää joitakin kirjoittajia, koska heidän mielestään

maahanmuuttajia kohtaan ollaan liian suvaitsevaisia, jopa niin suvaitsevaisia, että omasta kulttuurista luovutaan. Liennytysohioitiikka, varsinkin jos kyse on muslimeihin suuntautuvasta liennytyksestä, vihasuttaa ruokarukouksen kohdalla yhtä lailla kuin jouluevankeliumin ollessa kyseessä. Kirjoituksista on luettavissa joko enemmän tai vähemmän suoraan, että monikulttuurisuudella ja maahanmuuttajilla viitataan yleensä muslimeihin.

Nykyisin kouluissa on niin paljon maahanmuuttajaoppilaita, joille kristinusko on aivan utopiaa, joten miksi pitäisi pakkosyöttää jotakin ruokarukousta kaikille? (J6, Koillismaan tyttö)

...Vieraille uskonnoille ei pidä antaa periksi, Suomi on kritillinen maa (J6, Kristitty)

Ruokarukouksen poistamista perustellaan monilla uskontoon liittyvillä negatiivisilla näkemyksillä. Yksi näistä näkemyksistä on se, että uskonto on pelkkää höpötystä. Uskonnolliset asiat eivät ole totta. Uskontoa jotkut pitivät terveyden kannalta vaarallisena. Nämä näkemykset ilmenevät myös ruokarukousta vastustavien kirjoittajien puheenvuoroissa.

Ei tartte satuhahmoja leivästä kiittää. Ite oon leipäni ostanu! (J6, Lukija)

Sairasta kulttimeininkii moisten rukousten vaatiminen...(J6, Hihhulit Iraniin).

Kyllähän siitä vois Jeesusta kiittääkin, jos jakas kaikille maailman lapsille ruokaa tasapuolisesti. (J6, Lissu)

ei se ruoka rukoilemalla parane (J6, repa)

Ruokarukousten lopettamista kouluissa vaaditaan myös sillä perusteella, että koulun pitäisi olla tunnuseton laitos. ...*Valtion rahoittamien laitosten on oltava uskonnollisesti neutraaleja. Tämä on eräs länsimaisen demokratian ja sekularismin peruspilareita. (J6, Hihhulit Iraniin)* Ruokarukousta pidetään myös vanhanaikaisena ”muinaisjäätteenä”, josta on syytä päästä eroon. *Siksi rukoukset pitää lopettaa, koska elämme 2010 vuotta. (J6, Lukija)*

Jotkut kirjoittajat ovat sitä mieltä, ettei ruokarukousta tarvitse poistaa koulusta. Muutamia heistä ihmetyttää se, miksi ruokarukous pitäisi kieltää kokonaan, koska eihän

sellaisesta voi olla vahinkoa kenellekään, mihin ei pakoteta. He siis tarjoavat ruokarukouksen muuttamista vapaaehtoiseksi toiminnaksi kouluissa.

Ruokarukous taitaa olla vapaaehtoinen (ei tietoa). Ei varmasti vahingoita ketään lasta. (J6, Saija)

Rukoilkaa tai olkaa rukoilematta mutta tehkää molemmat omassa sydämessänne kaikessa hiljaisuudessa. (J6, martinus)

Suvivirren poistamisesta muutama kirjoittaja on huolissaan. Muslimit nähdään uhkana kaikille kristillisille perinteille ja tavoille – myös suvivirren laulamislle. Tulos on siis hyvin samankaltainen kuin Leppäsen (2002, 38) tutkimuksessa, jossa islam koettiin suurimmaksi uhkaksi suvivirren laulamislle. Tosin tässä tutkimuksessa yksi kirjoittaja on sitä mieltä, että EU tuhosi jo meidän perinteemme ja arvomme.

Nordic Man. Siinä näet. Maahanmuuttajamuslimit ovat pakottaneet poikasi koulun oppilaat luopumaan meidän perinteisistä arvoistamme ja tavoistamme, niin kuin joskus kerroit pelkääväsi. Koita olla jämeränä vanhempainillassa tai ensi keväänä poikasi koulun kevätjuhlassa ei kajahda enää se suvivirsikään. (J6, Jo joutui...)

Aamunavauksista aineistossa on muutama maininta, mutta ne ovat lähinnä neutraaleja toteamuksia siitä, oliko omana kouluaikana aamunavauksia, jotka olivat kristillisiä. Yksi kirjoittaja ilmaisee vastenmielisyytensä kristillisiä aamunavauksia kohtaan, neuvoessaan vanhempia eroamaan kirkosta, ettei lasten tarvitse osallistua uskonnonopetukseen. Eroamalla kirkosta, kirjoittajan mielestä vapautuu myös toisesta pahasta.

...ei tarvitse osallistua tunnustukselliseen uskonnonopetukseen eikä hellan lettas jeesustelu aamunvauksiin (pyydetään rukoilemaan yms.)(J10, no god, no oh god)

Yksi kirjoittaja esittää konkreettisen ehdotuksen siitä, miten uskontokasvatusta voisi kehittää hyödyntämällä yhteisiä tilaisuuksia. Hänen ideansa ydin on siinä, että kaikille uskonto- ja kulttuuriryhmille annetaan tilaa yhteisissä aamunavauksissa. Hän käytännössä puhuu Tulasiewiczin ja Cho-Yeen (1993, 2) kuvaaman monikulttuurisemman kasvatuksen toteuttamisesta siten, että laajennetaan käsitystä

muista kulttuureista ja uskonnoista. Tämä on vastakkainen ehdotus liennytykseen perustuvalla uskontokasvatukselle.

Jouluevankeliumi kertoo Jeesuksesta. Se esitetään joulujuhlassa, eikä siihen tarvitse lisätä mitään...Sitten esimerkiksi Ramadanin päättyessä muslimilapset voisivat kertoa omasta uskontoperinteestään...Aasialaiset lapset taas voisivat juhlistaa kiinalaista uutta vuotta lohikäärmetanssillaan koko koululle... (J4, tätä mieltä oon)

4.5 Käsitys lapsesta

Aineistossa otetaan kantaa myös siihen, millaisia ovat uskontokasvatuksen kohteena olevat lapset. Uskontokasvatuksen tutkimuksissa, joihin olen perehtynyt, ei puhuta kasvatuksen kohteena olevasta ryhmästä eli lapsista, vaikka he ovat yksi opetustapahtuman keskeinen tekijä. Tämä tutkimus tuo keskusteluun siis jotain uutta.

Muutamit keskusteluun osallistuvat tuovat esille heidän mielestään lapsille ominaisia piirteitä. Näillä lapsuuteen liittyvillä piirteillä perustellaan sitä, että lapsille ei pitäisi opettaa uskontoa alakoulussa. Tällaisina piirteinä aineistossa kuvaillaan lasten herkkäuskoisuutta, ajattelemattomuutta ja ymmärryksen puutetta.

Se on Jeesus ollut ja on hyvä ihminen. Lapsi rakastaa ja kuuntelee äitiään mitä suuremmissa määrin ja äiti on hyvä. Niinpä koulussa kerrottiin Jeesuksen hyvydestä ja laupeudesta. Uskoin ja luulin, että Jeesuskin on nainen! Kunnes heräsin isona miehenä ajattelemaan ja kuulemaan omilla aivoillani ja Jeesus muuttuikin mieheksi.(J3, Lukija)

Lapsia on toki helppo manipuloida...(J7, Nordic Man)

Lapsille pitäisi opettaa ja kertoa eri vaihtoehdoista sitten, kun ovat sen ikäisiä että jotain ymmärtävät (J7, Nainen-71)

Bowker (1996, 4) väittää uskontojen olevan vaarallisia. Muutamit keskusteluun osallistuvat näyttävät uskovan, että uskonnot ovat erityisen vaarallisia lapsille. He pelkäävät, että lapset vahingoittuvat, jos uskontoa opetetaan koulussa. Lapset uskovat sen, mitä heille opetetaan ja heidän lapsenmaailmansa särkyä. Sen vuoksi joidenkin mielestä lapsia on syytä suojella uskonnolta.

...ei näistä asioista pitäisi puhua noin pienille lapsille, särkeä heidän maailmansa. Kyllä lasten pitää saada olla lapsia ja uskoa mihin uskovat. Kyllä tämän elämän tavallisuus ja kovuus heille paljastuu ennemmin tai myöhemmin. (J3, Äiskä)

Miksi lapsiamme aivopestään toisten hourupäiden uskomuksiin ja sairaalloista uskoa vanhaan satukirjaan. (J10, Ulla)

Osa keskusteluun osallistuvista, vaikkakin vähemmistönä on sitä mieltä, että kristinuskon harjoittaminen esimerkiksi ruokarukoukseen osallistumalla, jos se tapahtuu vapaaehtoisesti, ei ole haitallista lapselle. Kaikki eivät siis yhdy näkemykseen uskonnon vaarallisuudesta lapsille.

Macuri on oikeassa. Ruuan siunaaminen ei taatusti ainakaan huononna lasten ajatusmaailmaa. (J6, Lukija)

Muutama kirjoittaja kritisoi sitä näkemystä, että lapset eivät ymmärrä asioita. Heidän mielestään lapset voivat ymmärtää paljonkin. Nimimerkki Antikristuksen aikaa (J10) on sitä mieltä, että *lapset tietävät Jumalasta jo syntyissään, me aikuiset pilaamme heidän herkkyytensä*. Toinen kirjoittaja tuo esille, että lapsilla voi olla hyviä oivalluksia. Tästä esimerkkinä on kirjoittajan oma tyttären tytär.

Viisi vuotias tyttären tytär esitti tavaratalossa ostettavaksi lahjaa isolle veljelleen. Tähän mummo sanoi, jospa Joulupukki toisi veljellesi tuollaisen. Viisi vuotias tyytyi selitykseen, kunnes totesi, että Joulupukilla on paljon rahaa. (J3, Lukija)

Alle kouluikäisiin ja alakouluikäisiin lapsiin liittyvinä ominaisuuksina aineistossa kuvataan lasten kykyä fantasioiden ja illuusioiden kokemiseen. Lapset, voivat eläytyä satuihin ja pitää totena asioita, joiden aikuiset tietävän mielikuvituksen tuotetta. Lasten maailma on täynnä jännittäviä asioita.

...muistan ajan kun olin koulussa, se innoitti fantasioihin kun kuunteli opettajan paatosta, uskontotunnilla (J7, At...sti)

Nimimerkki mummi suree sitä, että opettaja oli kertonut oppilaille, että Jeesus on totta, mutta joulupukki satua. Tässä mummi koki, että hänen lapsenlapseltaan vietiin oikeus olla lapsi – oikeus jännittää joulupukin tuloa ja uskoa illuusioihin.

Oli opettaja vienyt lapsenlapseltani joulun illuusion. (J3, mummi)...ei lapsenlapsenikaan enää täydellisesti uskonut mutta kuitenkin hänellä...oli vielä sellainen pieni jännitys ja ehkä vielä sitä uskoakin tai ainakin halu uskoa joulupukkiin...(J3, mummi)

Kaikki keskustelevat eivät kuitenkaan ole samaa mieltä, että lapsia pitäisi suojella todellisuudelta. Osa kirjoittajista on sitä mieltä, että kouluiässä ei kuulu uskoa enää satuihin. He ovat sitä mieltä, että lapsille kuuluu kertoa totuus asioista, koska se on lapsen kannalta parempi asia.

...eiköhän tarhan satujen lukeminen saisi loppua jo kouluiässä (J8, arska)

No jos mun pentu vielä tokaluokalla uskoo joulupukkiin, niin toivottavasti sillä on niin fiksu ope että kertoo totuuden ettei isommat kiusaa. (J3, Lukija)

Yksi kirjoittaja muistuttaa muita siitä, että lapsen kasvuun kuuluu se, että lapsi alkaa erottaa sadun ja toden toisistaan iän lisääntyessä. Hän kuitenkin huomauttaa, että se ei estä lasta leikkimästä esimerkiksi joulupukkisatua. Lasten kasvu vaikuttaa siis luonnollisesti kokemuksiin myös uskonnonopetuksesta.

Fiksu lapsenlapsi ymmärtää sadun ja toden rajan ennen pitkää. Joulupukkisatu on leikki, johon voi estoitta heittäytyä. (J3, Toalistirenttu)

...olimme onneksi jo ylemmillä luokilla, joten osasimme erottaa opetuksestaan oikean ja kiihkoilun. (J7, 60 ja risat)

Lapsia ei pidetä aineistossa vain kiltteinä ja kiiltokuvamaisina. Tämä tulee esille, kun eräs kirjoittaja kritisoi nimimerkki Mummin täydellistä luottamusta lapsenlapsensa kertomukseen opettajan joulupukkiin ja Jeesukseen liittyvistä puheista. Puheenvuorosta tulee esille, että lapset voivat puhua muutakin kuin totta.

Keneltä kuulit tämän selostuksen? Varmaan lapsenlapseltasi, ja uskot tarinaan ainoana totuutena?(J3, Voi hyvät hyssykät taas)

Osa kirjoittajista on siis sitä mieltä, että lapset tekevät myös pahaa. Sen vuoksi he pitävät uskonnonopetusta tarpeellisena. He arvostavat uskonnonopetuksessa sitä Perusopetuksen muiden uskontojen opetussuunnitelmien perusteissakin (2006, 4) mainittua elämän uskonnollisen ja eettistä ulottuvuuden käsittelyä. Seuraavassa

sitaatissa ilmenee huolta myös siitä, miten sekä lasten ja vanhempien välinen vuorovaikutus että kotien uskontokasvatus on vähentynyt, joten arvot ja perinteet eivät siirry yhtä hyvin kuin aiemmin (Räsänen 2009, 154; Niemelä & Koivula 2006, 163).

Kaikkea hyvää ei saa lopettaa. Kuka näille riiviöille opettaa, mikä on oikein ja mikä väärin, jos ei edes uskontotunnilla sitä tehdä. (J6, Lukija)

Nuorisosta muutama kirjoittaja on sitä mieltä, että heitä houkuttelevat ulkomailta tulevat uskonnot. Ne ovat suosiossa, koska kansainvälisyys on muodissa. Tämä voi johtua myös siitä, että Räsänen (2009, 154) mukaan median vaikutus lasten ja nuorten maailmankuvaan on kasvanut. Ehkä tämä ulkomailta tulevien uskontojen houkuttelevuus näkyy Lähdeniemen ja Jauhiaisien (2010, 25) tutkimustuloksissa, joissa yläasteikäiset ja lukiolaiset kokivat maailmanuskontojen opiskelun tärkeäksi. (Räsänen 2009, 154). Juuri tästä syystä BLONDIN mielestä vanhempien pitäisi saada tehdä päätökset lasten uskonnosta, etteivät he tee mitään tyhmiä päätöksiä. BLONDIN puheenvuorossa ilmenee huoli siitä Niemelän ja Koivulan (2006, 176 – 177) mainitsemasta riskistä, että jos tietoista uskonnollista kasvatusta ei anneta, suodaan kasvualusta yhä kirjavammille uskomuksille.

Ilman muuta vanhemmat päättää alaikäisten lasten uskon opin ei tost nyt tarvii ongelmaa tehä muuehan ne viel otaa joku hindu muhamedin uskokseen ku on siistti olla niin kansainvälistä että. (J5, BLONDI)

4.6 Puhetta opettajista

Omien kouluaikeisten uskonnonopetuskokemusten merkitys on Räsänen (2006) tutkimuksen perusteella vahva selittävä erilaisille suhtautumistavoille uskonnonopetukseen (Mt. 114). Tämä tutkimus vahvistaa Räsänen tutkimustulosta, sillä uskonnonopettajalla näyttää aineiston perusteella olevan hyvin suuri vaikutus siihen, millainen käsitys ja kokemus uskonnonopetuksesta muodostuu eri yksilöille. Joillekin uskonnonopetus on jättänyt niin huonot muistot, etteivät kristinuskoon liittyvät jutut ole kovin paljoa myöhemmin kiinnostaneet. Tästä havainnollisena esimerkkinä kirjoittaa nimimerkki Ravittu.

Kansakoulun viimeisellä luokalla sattui meille semmoinen opettaja, joka vaati, että virsikirja on oltava jokaisessa aamunavauksessa mukana ja jos se unohtui, niin kirjoitit 500 kertaa ruutupaperiin ” En unohda virsikirjaa”. Kyllä tuota opittiin inhoamaan. Koulu loppui aikanaan ja yksimielisesti viimeisenä koulupäivänä heitimme virsikirjat kahtia repäistynä luokan roskapönttöön, eikä enempi ole veisailtu.(J6, Ravittu)

Kaikkien kirjoittajien kokemukset uskontoa opettaneista tai uskontokasvatuksesta eivät ole kuitenkaan niin huonoja. Joillekin ne ovat jääneet mieleen jopa lämpiminä muistoina.

Onneksi olen saanut hyvää uskonnon opetusta. Antoi aina turvallisuuden tunnetta. Koulussani aina ennen viikonlopun alkamista laulettiin yhdessä koko koulu mm. jokin virsi ja siunattiin viikonlopun viettoon. Se oli hyvin suosittu hetki koulussa ennen pyhän viettoa. (J7, Hyviä aikoja muistellen)

Itse en muista kansakoulusta mitään helvetillä pelottelua tai muuta ahdistavaa. Ehkä kävi hyvä tuuri. Opettajasta se kaikki on kiinni. (J7, Logic)

Kirjoituksista huokuu esiin se käsitys, että opettajan vakaumus vaikuttaa uskonnonopetuksen sisältöön sekä opettajan arkiseen toimintaan. Nykyisen käytännön mukaan uskonnonopetuksen pitäisi kuitenkin olla tunnustuksetonta (Perustuslaki 11.6.1999/731, 11§).

Muistan kyllä kouluajoiltani, että joka välissä rukoiltiin lähinnä opettajapariskunnan henkilökohtaisen vakaumuksen vuoksi. (J6, Lukija)

Suurin osa opettajista ei ole alkuunkaan ymmärtänyt, mitä tarkoittaa nykylain mukainen tunnukseton uskonnonopetus. Täysi käännytystyö päällä kaiken aikaa. (J2, Opet)

Yksi kirjoittaja tuo kuitenkin esille sen, että muutkin kuin kristilliset vakaumukset voivat näkyä opettajan toiminnassa. *Kyllä se on opettajasta ratkaisevasti kiinni, saavatko oppilaat opetuksensa tunnustuksellisena tai ei tunnustuksellisena. Jopa ateismia voidaan opettaa tunnustuksellisesti, sekin on nähty. (J9, rationalisti)*

Juttutuvassa käydään välillä kiivastakin keskustelua siitä, mitä opettaja saa kertoa oppilaille ja mitä ei. Tämä keskustelu paljastaa ristiriitaisen suhtautumisen siihen postmodernin ajan piirteeseen, jossa kaikki ehdottomat totuudet torjutaan (Jackson 2004, 10). Yhden tällaisen keskustelun käynnistää nimimerkki mummi, joka on

pöyristynyt siitä, että opettaja kertoi hänen lapsenlapselleen, että joulupukki on satua, mutta Jeesus on totta. Tämän opettajan toimintaa ruoditaan palstalla. Jotkut kirjoittajat ovat sitä mieltä, että opettaja toimi oikein. Muutamat ovat sitä mieltä, että opettajan olisi pitänyt kertoa molempien olevan satua. Joidenkin mielestä opettaja toimi väärin. Heidän kannanottonsa ovat varoittavia esimerkkejä siitä, että tällaisten totuuksien kertominen voi merkitä ikäviä seuraamuksia opettajalle.

Valitus tuollaisesta opettajasta, ehdottomasti. (J3, Lukija)

Kannattais ottaa yhteyttä koulun rehtoriin ja tehdä tästä opettajasta valitus. (J3, Nordic Man)

Valitus opettajasta suoraan opetushallitukseen...(J3, Allah Mullah=Nalle Puh)

Valittamisen ohella Jeesuksesta vakaumuksellisesti puhumisesta tai kristillisten perinteiden ylläpitämisestä voi olla myös muita seuraamuksia opettajalle. Tällainen opettaja voi saada tietynlaisen leiman otsaansa.

Taisi olla joku kiihko lahkolais ope, kun tuollaista selittää lapsille. (J3, Santa Klausin poika)

Ruokarukous on käytössä useissa kouluissa. Nuoret opettajat eivät uskalla jättää sitä pois. (J6, M.K)

Edellisistä esimerkeistä ensimmäisessä opettaja leimataan fanaatikoksi ja kiihkoilijaksi. Lisäksi hänen ajatellaan kuuluvan johonkin lahkoon. Jälkimmäisessä tapauksessa opettajaa syytetään pelkuruudesta, joka ehkä kokemuksen karttuessa katoaa.

Useampi kirjoittaja tuo aineistossa esille pätevien opettajien tarpeen. Päteviä opettajia toivotaan kaikkiin katsomusaineisiin.

Pätevien islamin opettajien puute on ongelma (J7, Logic)

Kouluihin tarvitaan uskonnonopettajia, joilla on tietoa, pedagogisia taitoja ja uskoa. (J6, Vuokko)

Pätevinä uskonnonopettajina muutamat pitävät vain niitä, jotka uskovat kristinuskon oppeihin. Enemmistön mielestä oman vakaumuksen ei saisi vaikuttaa opettajan työhön. Korkeintaan opettaja saa heistä kertoa, että eri ihmiset uskovat eri asioihin.

Pitää saada sellaisia opettajia ja asiantuntijoita jotka eivät kyseenalaista kristin uskoa eivätkä ole houkuttelemassa uskovia jättämään uskoaan...(J2, Lukija)

Uskomukset eivät saa lainkaan mukaan vaikuttaa työhönsä (J3, Allah Mullah=Nalle Puh)

Pätevien opettajien puutteeseen vedoten muutama kirjoittaja selittää, että opetusta eri uskonnoista ei voida järjestää, koska päteviä opettajia ei ole saatavilla ja opettaminen on liian kallista. Näissä puheenvuoroissa ilmaistaan lisäksi, että eri uskontojen opettamiseen ei ole tarvettakaan. Todellinen syy eri uskontojen opettamisen kritisoimiseen vaikuttaa olevan se, että muiden uskontojen opettamista ei pidetä tärkeänä. Näitä selityksiä nimimerkki Logic (J8) vastustaa toteamalla, että *uskontotiedon opetukseen, on sekä päteviä opettajia että tarvetta. (J8, Logic)*

4.7 Suvaitsevaisuus, tasa-arvo ja valinnanvapaus

Aineiston perusteella voi todeta, että uskonnonopetuksen järjestäminen niin, että kaikki kokisivat sen tasa-arvoisena ja oikeudenmukaisena, on hyvin haastava tehtävä. Monet kirjoittajat ovat sitä mieltä, että uskonnonopetuksen ja ruokarukouksen vapaaehtoisuus eli valinnanvapaus, voisi ratkaista uskontokasvatukseen liittyvät haasteet. Uskonnonopetuksen kohdalla tulee kuitenkin esille kirjoittajien toimesta se epäkohta, että *oppilaat ovat eriarvoisessa asemassa, koska uskonnoton oppilas voi valita joko uskonnon tai ET-opetuksen, mutta kirkkoon kuuluva ei voi valita. (J8, Logic)*. Kirkkoon kuulumattomalla on siis valinnanvapaus koulun uskonnonopetuksen suhteen, mutta kirkkoon kuuluvalla ei. Tätä käytäntöä yksi kirjoittaja kritisoi vanhanaikaisuudesta.

Jos oppilas ”kuuluu kirkkoon”, hänellä ei ole mahdollista valita koulussa uskonnon opetuksen sijasta elämäkatsomustiedon opetusta. Vaihtoehdoksi jää vain kirkosta eroaminen. Tämäkö nykyaikaa? (J7, Lukija)

Työryhmä, joka kokosi Perusopetuksen 2020 – yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijaon, kuvailee miten uskonnonopetukseen liittyvät asiat ovat herättäneet vilkasta keskustelua. Tässä keskustelussa on esitetty elämäkatsomustiedon avaamista kaikille oppilaille, mutta ideaa on myös vastustettu. (Mt.144.) Tässä tutkimuksessa ne, jotka kiinnittävät huomion siihen epäkohtaan, että kirkkoon kuuluva ei voi valita elämäkatsomustietoa, vaativat rivien välissä elämäkatsomustiedon vapauttamista kaikille. Vaikka asiasta ei kirjoiteta suoraan, kuten vuoden 2020 perusopetusta suunnittelevalle työryhmälle, on ilmiselvää, että elämäkatsomustiedon vapauttaminen on yksi tärkeä aihe uskontokasvatuksesta keskusteltaessa.

Osaa postmodernin ajan pirstaleisuus ja monimuotoisuus stressaa (Ks. Kallioniemi 2005, 41). He eivät koe, että valinnanvapautta olisi liian vähän. Sitä on heidän mielestään liiankin paljon. Erilaisia uskontoja ja tapoja on tarjolla Suomessa paljon. Tällä liian suurella valinnanvapaudella, uskonnossakin, on heidän mielestään huolestuttavia seuraamuksia. Liian suuri vapaus voi olla vaarallista.

Tämä yltiövapaamielinen ja liikaneutraali yhteiskunta potkii vielä jossain vaiheessa takasin kunnon takapotkulla! (J8, Linda)

Liikaa valintoja nykyaika joka asioissa...Pitää olla koko ajan kieli keskellä suuta valintojen kanssa ja stressaa. (J5, Tuutti)

Pianhan se opetus kärsii, jos jokaisen oppilaan mukaan ruvetaan juhlimaan erilaisia tapoja ja kultteja (J4, Niilon päivä juhlistava kuitenkin)

Moni kirjoittaja ei koe tilannetta huonona valinnanvapauden suhteen. Heidän mielestään valinnanvapautta on olemassa. Suomi on heidän kokemuksissaan vapaa maa, missä jokainen saa valita mitä ajattelee, tekee ja puhuu. Puheenvuoroissaan he korostavat suomalaisten perustuslaillisia oikeuksia (Suomen perustuslaki 1999/731).

Vapaassa maassa jokainen uskokoon mitä haluaa. (J2, Lukija)

Suomessa on sananvapaus. Jokainen saa vapaasti tyrkyttää, mitä tahtoo. (J4, Lukija)

Todellista mahdollisuutta valita uskonnonopetuksen sijasta elämäkatsomustieto voi joskus estää leimautumisen pelko. Ainakin yksi kirjoittaja kuvailee, miten heidän lapsensa ei voinut saada elämäkatsomustiedon opetusta juuri tästä syystä. Uskonnonopetukseen täytyi osallistua niidenkin, jotka olisivat halunneet laittaa lapsensa elämäkatsomustiedon tunneille, koska pelättiin opettajien negatiivista suhtautumista lapseen.

Ongelma on siinä, että lapseni ollessa kouluikäinen piti olla vähintään kolme oppilasta, että maailmankatsomustietoutta voitiin koulussa järjestää. Niitä kahta muuta ei Oulunsalossa löytynyt, vaikka useatkin vanhemmat myönsivät tarpeen. Olisi näet leimautunut sitten muissakin aineissa. (J5, Lukija)

Epäkohtana muutamat keskusteluun osallistuvat sitä, että kirkkoon kuuluvien lapset liitetään kirkkoon jo vauvana. Monen kirjoittajan mielestä lasten tulisi itse saada valita oma uskonnollisuutensa kunhan heidän ymmärryksensä asioista on kasvanut tarpeeksi. Sen vuoksi jotkut pitävät kastetta lapsen pakkoliittämisenä kirkkoon ja kristinuskoon. Näissä puheenvuoroissa ilmenee nykyajan henki: yksilön on itse saatava valita (Schweitzer 2004, 16).

Miksikähän ne penikat pakotetaan kristinuskon mukaisiin toimintoihin vaikei niiltä ole kysytty halua liittyä moisiin vinkeisiin (J6, arska)

On siinä se logiikka että 90% on ns. pakkoliitetty kirkkoon asianomaisen siitä tietämättä, ja itse liittyneenä olis kenties parikymmentä prosenttia, jos annettaisiin vapaus aikuisena valita uskonnottomuus tai uskonnollisuus johonkin uskontoon ilman valtiovallan ohjausta. (J2, en sama, mutta vastaan)

Yksi kirjoittaja kritisoi uskonnonopetuksen automaattisuutta. Hänen mielestään se on epäkohta, että *uskonnonopetus on automaattista, jos ei mitään valintaa tehdä.* (J5, Lukija)

Juttutuvassa keskustellaan siitä, onko tasa-arvo ja hyvinvointi kristinuskosta peräisin. Näkemykset jakautuvat kahtia. Vain muutama kirjoittaja puolustaa kristinuskoa tässä asiassa. Suurempi osa keskusteluun osallistuvista ajattelee, että kristinuskko ei ole tasa-arvon ja hyvinvoinnin aikaansaaja.

Länsimaissa on saavutettu jonkinasteinen ihmisten tasa-arvo kristinuskosta huolimatta, ei sen ansioista. (J1, Lukija)

Milloin kirkko huolehti köyhistä? Rahaahan se on ollut aina vailla...(J9, otappa selevää)

Jeesus oli tunnetuin sosiaalidemokraatti ja tasa-arvon tuoja. (J1, Lukija)

Kun puhutaan tasa-arvosta, ongelmaksi muodostuu helposti se, kenen ehdoilla tasa-arvo määritellään. Aineistossa muodostuu selkeä vastakkaisasetelma enemmistö – vähemmistöt. Uskonnollisessa mielessä enemmistönä Suomessa ovat kristillisten kirkko- ja uskontokuntien jäsenet ja vähemmistönä uskonnottomat ja muslimit. Vähemmistöön kuuluvat kokevat tasa-arvona sen, että heitäkin kuunnellaan.

Muistakaa, että myös meillä, ei L positiivisilla on oikeutemme ja sanansija asioihin, jotka meitä koskettaa. (J6, Lukija)

Epätasa-arvoisena uskonnonopetuksena pidetään sitä, jos opetetaan vain kristinuskon asioista, varsinkin jos elämäkatsomustiedossa opetetaan eri uskonnoista. Aineistossa ala-aste näyttää olevan se paikka, jossa tätä epätasa-arvoa koetaan olevan eniten. Tasa-arvoisena tunnutaan pitävän sitä, että opetuksessa käsitellään kaikkia eri uskontoja. Näkyköhän tässä modernisaation vaikutus: on tarjolla paljon erilaisia vaihtoehtoja, joista halutaan tietoa (Sweitzer 2004, 15). Mielenkiintoinen tutkimusaihe olisi sen selvittäminen, halutaanko eri uskonnoista opettavan uskonnonopetuksessa sen vuoksi, että nykyajan uskonnollisuuteen kuuluu tutkimusten mukaan ainakin nuorilla ja keski-ikäisillä maailmankatsomuksellisten aineiden poimiminen eri uskonnoista, ideologioista ja katsomuksista (Kallioniemi 2005, 43).

Ennen yläastetta ei kuultu sanallakaan muista uskonnoista, ja yläasteellakin vain kahden kurssin verran. Et-lapset saivat tutustua kuulemma tasapuolisesti kaikkiin uskontoihin. (J6, kc)

Yhtenä epätasa-arvoisuutena mainitaan aineistossa se, että kristillisen kasvatuksen saanut voi toimia islamin opettajana. Jos näin toimitaan, olisi kirjoittajan mielestä oikeudenmukaista, että samalla tavoin pitäisi islaminuskoksen opettajan antaa kristinuskon opetusta (J7, ite). Samalla logiikalla yksi toteaa ruokarukouksen suhteen,

että kyllä se ruokarukous pitäisi yltyä joka paikkaan, jos sitä kouluhinkin vaaditaan. (J6, Lukija)

Monet keskusteluun osallistuvat toivovat suvaitsevaisuutta uskontokasvatukseen. Tämä on Wrightin (2004, 181) mukaan haaste uskontokasvatukselle. Käytännössä aiheesta esitetyissä puheenvuoroissa toivotaan sitä, että jokainen voisi toimia oman valintansa ja vakaumuksensa mukaan, mutta muita häiritsemättä. Suvaitsevaisuutta toivotaan myös ihmisten välisiin suhteisiin, kun keskustellaan uskontokasvatuksesta. Aineisto osoittaa, että käytännössä on vaikea olla suvaitsevainen muiden erilaisia näkemyksiä kohtaan. Tämä ilmenee mm. siinä, että jotkut kirjoittajat vaativat uskonnonopetuksen lopettamista ja kristillisten perinteiden poistamista kouluista kokonaan. Tämän osa puolestaan kokee suvaitsemattomuutena, jota on vaikea ymmärtää, varsinkin kun enemmistö suomalaisista on kristittyjä.

Sen vielä ymmärrän, että uskonnon opetus olisi kaikille oppilaille täysin vapaaehtoista ja myös ruokarukous, mutta miksi haluaisit poistaa sen kokonaan? (J6, jaana)

Et kuulu mihinkään uskontokuntaan, se on sinun vakaumuksesi. Olet täällä vaatimassa, että muut tekevät sinun vakaumuksesi mukaan, mutta et hyväksy sitä, että se lähes 90% suomalaisista, joka kuuluu johonkin uskontokuntaan, saisi uskonnon opetusta. Mikä logiikka tuossa on? (J2, Turha viesti tämäkin)

Eikö se parhaiten mene niin, että jokainen saa jorista ennen syömistään mitä tahtoo, tai olla jorisematta. Näinhän se oikea vapaus menisi, mutta ei se kaikille näköjään käy. (J6, Lukija)

Yhtä lailla enemmistönä oleville kristityille kuin vähemmistöillekin suvaitsevaisuus on kilvoittelemisen arvoinen paikka. Vähemmistön edustajilla on aineistossa myös kokemuksia ja näkemyksiä, että kristityt eivät ole suvaitsevaisia.

Se nyt vaan on teillä ”kunnon” kristityillä tapana tuomita kaikki mikä ei mene niin kuin haluatte. (J6, uskon ennemmin ufoihin kuin jumalaan/jumaliin)

Osa kirjoittajista kokee Suomessa vallitsevan suvaitsevaisuuden olevan kapea-alaista. Heidän kokemuksensa on, että kaikkea muuta kyllä suvaitaan, mutta kristinuskon puolustamista ei. Vähemmistöjen etuja ajetaan, mutta suuren enemmistön pitäisi olla hiljaa. Onpa palstalla jopa väitetty, että Suomi ”suvaitsee” itsensä olemattomiin

vähemmistöjen edessä (J6, HoSpital). Tämä lause ilmaisee kirjoittajan huolta Suomessa olevan kristillisen kulttuurin kuolemista.

On se kumma että luterilaiset eivät saa tunnustaa väriään, mutta esim muhamedin kannattajat saavat. (J6, kunnia leivän isälle)

Elämme yhteiskunnassa, jossa kaikki perinteinen ja vähäkään ”uskonnollinen” asia on kuin punainen vaate tietyille ihmisryhmille. Kuitenkaan samanlaista vauhkootumista ei enää tapahdu esim homo- ja lesbokeskusteluissa tai muissa vääristyneissä ihanteissa. Itseasiassa näillehän suorastaan hurrataan. (J6, Mikkonen M)

On erikoista miten ateistiset ovat itse tulleet kaikessa suvaitsevaisuudessaan niin suvaitsemattomiksi, että haluavat kieltää valtaväestöltä kaiken sen mikä heille on tärkeää ja arvokasta. (J6, Meeri)

Toisaalta aineistossa tulee esille, miten suvaitsemattomasti jotkut kirjoittajat suhtautuvat muslimeihin. Muslimien toivotaan assimiloituvan suomalaiseen kulttuuriin. Tämä tulee esille keskustelusta, joka käydään uudesta, yhteisestä jouluevankeliumista. Monille nimimerkki Yhev:n ehdotus kaikille sopivasta jouluevankeliumista, nostaa karvat pystyyn. He karsastavat ehdotusta, koska heidän mielestään islam ei noteeraa muita uskontokuntien edustajia mitenkään. Miksi siis suomalaistenkaan pitäisi ottaa heidät huomioon esimerkiksi koulun joulujuhliissa.

Tuosta yhteisestä Evankeliumista sen verran, että menkäävä Islamilaiseen maahan lukemaan vaikkapa keventynyttä Evankeliumia. Niin huonosti käy. Ilmeisesti ei rakkaus edistyisi. (J4, Laurukainen)

Turha meidän on lähteä vaikka muslimimaihin julistamaan ja vaatimaan naisille huivittomuutta ja hihattomia toppeja, tuskin sitä kukaan kuuntelee, eli maassa maan tavalla. (J4, perinteitä kunnioittaen)

Suvaitsevaisuuden haastavuus tulee esille kahden henkilön kommentaista, joista toinen on sitä mieltä, että *elämäkatsomustiedon oppikirjojen tekijöissä on liikaa ateistisia vapaa-ajattelijoita kun taas uskonnon oppikirjojen tekijät ovat puolestaan asiantuntijoita. (J9, Lukija)*. Tämä saa toisen epäilemään kyseisen henkilön kykyä opettaa puolueettomasti, koska hänen asenteensa oppikirjojen tekijöihin on puolueellinen.

Keskustelussa on myös esimerkki suvaitsemattomuudesta sen suhteen, kuka keskusteluun saa osallistua. Tämä esimerkkipätkä osoittaa, että myös mielipidepalstalla joku voi ilmaista, että tietty henkilö ei saisi osallistua keskusteluun. Toisaalta ilmenee, että joku voi puolustaa kaikkien lupaa osallistua keskusteluun.

Nippe haluaa levittää omaa katsantokantaansa koulussa. Jos ei omia lapsia koulussa, niin mitä se asia ulkopuoliselle kuuluu. (Dunja, J9)

Lapsissa on isänmaamme tulevaisuus, oli meillä omia lapsia koulussa tai ei. Siksi se, mitä ja miten lapsille opetetaan kouluissa, kuuluu meille kaikille. (J9, Lukija)

5. VOIMAKASTA KESKUSTELUA

Tämän tutkimuksen aineistossa keskustelua vahvimmin leimaava ominaisuus on vihamielisyys. Aineistossa vihamielisyyttä ilmenee (Taulukko 2) 64,3 % :ssa käytetyistä puheenvuoroista. Tämän luvun otsikko viittaa juuri tähän vihamielisyyteen, koska riittaisat sananvaihdot ovat tälle aineistolle hyvin tyypillisiä (ks. Niemi-Pynttari 2009; Mann & Stewart 2006; Arpo 2005; Avgerinakou 2003; Crystal 2002). Aineistoni vaikuttaa olevan tyypillinen verkkokeskusteluaineisto vihamielisyyden lisäksi siinäkin suhteessa, että henkilökohtainen kokemus on voimakkaammin läsnä kuin muissa mediateksteissä (Arpo 2005, 66). Keskusteluun osallistuminen tuo mieleen omakohtaisia muistoja uskontokasvatuksesta.

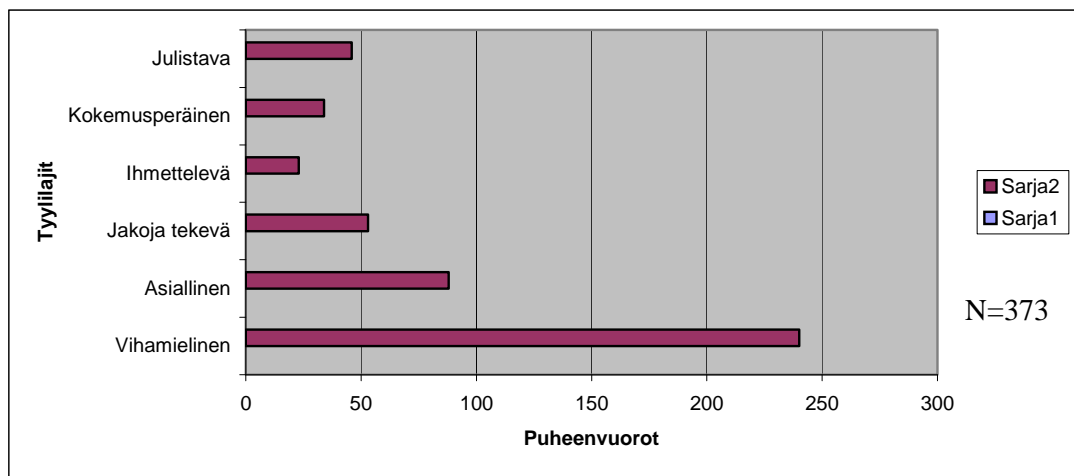
TAULUKKO 2. Puheenvuoroissa esiintyvät tyylilajit keskusteluketjuittain

Puheenvuoroista	J1	J2	J3	J4	J5	J6	J7	J8	J9	J10	YHT.	%
Vihamielinen	21	16	36	19	8	42	36	10	17	35	240	64,3
Asiallinen	11	4	10	3	3	17	19	4	8	9	88	23,6
Jakoja tekevä	2	7	6	4	2	14	6	1	3	8	53	14,2
Ihmettelevä	0	2	0	2	2	8	3	4	2	0	23	6,2
Kokemusperäinen	0	0	5	1	1	12	7	2	5	1	34	9,1
Julistava	2	12	1	1	2	9	9	3	1	6	46	12,3
	36	41	58	30	18	102	80	24	36	59	484	130
N=	32	22	44	27	15	80	59	22	27	45	373	

Aineistossa on kuitenkin myös asiallista keskustelua, jolla tarkoitan neutraalimpaa tapaa ilmaista asioita. Saman puheenvuoron sisällä voi olla useampia erilaisia kirjoitustyyliä. Tästä syystä eri tyyleistä tehtyjä havaintoja on enemmän kuin itse puheenvuoroja (ks. Taulukko 2). Yhden puheenvuoron aikana keskusteluun osallistuva voi jostain asiasta kirjoittaa asiallisesti ilman tunnekuohuja, mutta toinen aihe voi saada kirjoittajan ilmaisemaan esimerkiksi halveksuntaa, ironiaa tai mitätöintiä. Tämän tutkimuksen keskusteluista löytyy myös samanlaista maailman jakamista kahtia ja oman identiteetin

määrittelyä erilaisten ryhmittelyiden kautta kuin Leppäsen (2002) suvivirteen liittyvässä tutkimusartikkelissa. Tässä tutkimuksessa ryhmittelyt tuntuvat olevan vastakkaisia.

Arpon (2005, 166) mukaan yksittäistä mielipiteen ilmaisua nimitetään puheenvuoroksi. Arpon määritelmä kuvaa hyvin sitä, että keskustelussa on kyse mielipiteiden ilmaisemisesta. Tässä luvussa ei kuitenkaan keskitytä kuvaamaan sitä, miten mielipiteitä perustellaan vaan miten niitä ilmaistaan. Yhtenä tämän tutkimusaineiston piirteenä on, että mielipide voidaan haluta ilmaista hyvin selvästi. Tätä tyyliä olen kutsunut julistavaksi. Oma mielipide kerrotaan siten kuin annettaisiin direktiivi, jonka mukaan kaikkien pitäisi toimia. Aineistosta löytyy myös aitoa ihmettelyä, mikä ei sinänsä ole ihme, koska uskonnoissa on paljon sellaista mikä ylittää ihmisen ymmärryksen.

KUVIO 3. Tyyllilajien esiintyminen aineistossa

Lähden nyt tarkemmin kuvailemaan löytämiäni keskustelutyylejä, joita siis olivat vihamielinen, asiallinen, jakoja tekevä, ihmettelevä, kokemusperäinen ja julistava tapa kirjoittaa asioista. Näiden tyylien esiintymistä aineistossa kuvaa Kuvio 3.

5.1 Vihamielisyys

Vihamielisuuden havainnoinnin apuvälineenä ovat tässä tutkimuksessa toimineet Niemi-Pynttärin (2009), Crystalin (2002), Avgerinakoun (2003), Mannin & Stewartin (2006) ja Arpon (2005) kuvailut fleimauksista eli riitaisista sananvaihdosta. Avgerinakoun (2003, 279) mukaan fleimaus edellyttää, että keskustelijoiden välille syntyy konflikti eli puheenvuoroon reagoidaan, jolloin syntyy aggressiivinen keskustelun pätkä. Tässä tutkimuksessa vihamielisyyttä ei havainnollisteta aggressiivisten keskustelun pätkien kautta, vaan yksittäisten sitaattien avulla, jotka ovat osana jossain riitaisassa sananvaihdossa tai voisivat aiheuttaa sellaisen. Olen päätenyt tällaiseen tulosten esittämistapaan, koska siten vihamielisuuden eri nyanssit pääsevät paremmin esiin. Poikkeuksena ovat nimimerkki SYLVAN ja tasa-arvoon liittyvät keskustelun pätkät.

Fleimaukseen voi liittyä sekä äänen korottamista, alatyylisiä ilmaisuja, halveksuntaa ja mitätöintiä että kärjistettyjä vitsejä, sarkasmia tai ironiaa (Niemi- Pynttäre 2009, 115 – 120; Mann & Stewart 2006, 15). Fleimaukseen voi kuulua myös provosointia (Arpo 2005, 166). Mann ja Stewart (2006, 15) toteavat, että fleimauksella eli vihamielillä tunteiden ilmaisulla keskusteluun osallistuva voi pyrkiä kiusaamaan tai kohtelemaan julmasti keskustelukumppaniaan. Vihamielisyys voi tulla tekstissä esiin erilaisten merkkien esimerkiksi sarjakuvamaisten sadattelumerkkien tai isojen kirjaimien käyttämisenä (Niemi-Pynttäre 2009, 115).

Kaikkia edellä kuvattuja tapoja ilmaista vihamielisyyttä esiintyy tämän tutkimuksen aineistossa. Halveksuntaa löytyy aineistosta paljon ja se kohdistuu moniin asioihin. Puheenvuoroissa ilmenee halveksuntaa kristinuskoa, uskontoa tai uskovia kohtaan. Halveksuntaan kietoutuu usein myös ironiaa ja mitätöintiä. Keskustelulle onkin ominaista, että yhteen puheenvuoroon voi limittyä monia erilaisia vihamielisuuden piirteitä.

*ruotsistahan se tuli se ”sivistys ja kristinusko”, ajattelemisenkin oli kielletty
laissa 1809 saakka (J1, pakkoruotsi)*

Menkööt ne luterilaiset ja lestit johonkin komeroon rukkoileen jos haluaa ja antaisivat muiden oikeiden ihmisten olla rauhassa. (J6, muslimi)

Halveksuntaa kohtaa uskonnonopetus sekä yliopiston uskontotieteen ja teologian opetus. Näitä ei vain halveksuta, vaan niitä myös mitätöidään. Myös opetushallitusta halveksitaan yhdessä puheenvuorossa. Halveksuntaa ja mitätöintiä ilmentävät seuraavissa aineistolainauksissa käytetyt sanat kuten humpuuki, höpötys ja lainausmerkkien käyttö.

Vai oikein yliopistotieteisiin. Jos joku lukija alkaisi ”tutkia” Kalevalaa totuutena kuten raamattua ”tutkitaan” niin sehän merkitsisi tuon väittämän mukaan, että Kalevalasta löytyy ehdoton totuus. No, eihän ”raamattututkimus” ole ainoa yliopistossa joskus opetettu humpuuki. Toivottavasti lopetetaan. (J8, Lukija)

Miksi kouluissa ei opeteta astrologiaa, alkemiaa tai magiaa? Minusta nämä sadut pitäisi olla vähintään yhtä isossa roolissa kuin uskonnot (J2, tasa-arvon puolesta)

Halveksunta voi kohdistua myös esitettyyn ideaan tai aiheen valintaan. Esimerkiksi Yhev:n (J4) idea yhteisestä jouluevankeliumista herättää ärtymystä ja halveksuntaa.

Ei varmasti oteta mitään tuollaista lässyn lässyn lässytystä. Jos oikea jouluevankeliumi ei käy, niin jutellaan vaikka joulupukista. (J4, Juha)

Jotkut myönteisesti uskoon, uskontoon tai kristillisiin perinteisiin suhtautuvat ilmaisevat halveksuntaa ateisteja, elämäkatsomustiedon opetusmateriaalien tekijöitä ja muslimeja kohtaan. Halveksuntaa esiintyy siis tasapuolisesti keskusteluun osallistuvilla. Seuraavissa esimerkeissä isoilla kirjaimilla ilmaistaan asian painottamista ja äänen korottamista.

TAAS ala-arvoinen provo-aloitus joltakin katkeralta ateistilta. (J3, Lukija)

Kyllähän kristillinen ruokarukous tuntuu taantumukselliselta ja ”pakkosyötöltä” vaan aatelkaapas ystävät hyvät että otettaisiin keskusteluun islamilaiset ruokaperinteet? Ah että olisi niin KULTTURELLIA ja SUVAITSEVAA! (J6, Kalle)

Muutamit keskusteluun osallistujat joutuvat vuoropuhelussa kokemaan henkilökohtaisesti halveksuntaa. Heidän kohdallaan voi kysyä, joutuvatko he kokemaan myös tuhoisaa oman arvon mitätöintiä ja kiusaamista, jollaista fleimaus voi Niemi-

Pynttärin (2009, 116) mukaan olla pahimmillaan. Tällaisesta konkreettisimpana esimerkkinä on nimimerkki SYLVA. Otan tähän mukaan Sylvaan liittyvät puheenvuorot (J7), niiltä osin, kuin puheenvuoroja käyttää SYLVA tai hänelle vastataan. SYLVAN kohdalla havainnollistuu kuinka fleimaus toimii ja kuinka ikäviä asioita keskustelussa voidaan sanoa.

SYLVA: Koulujen uskontotunnilla opetetaan ainoastaan kristinuskoa. Sitä oppia mitä suurin osa suomalaisista on. Muut lahkolaisten uskonopit kuuluu elämäkatsomusoppitunnille. Kirkosta eronneille on myös toisena vaihtoehtona tämä elämäkatsomustunnit. Toki he saavat olla uskontotunneilla, niin kuin muutkin. Jos eivät koe Jumalanoppia kovin ahdistavaksi.

ei tee pahaa kenellekään: sylva ei oo tainnu ollakaan uskonto tunnilla raamattu neuvo rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi. hyvä neuvo muuten kaikille uskonnosta riippumatta

SYLVA: Ei se kyllä nuin mene. Minä olen lukenut raamatun moneen kertaan läpi ja tiedän tarkalleen sen sisällön. Olen uskovainen hurskas ihminen joka myös voi joskus tehdä väärin. Minulla on laaja sydän joka on varmasti puhdasta kultaa siitä on turha alkaa minulle outojen ihmisten irvailemaan.

kultadupleesydän: SYLVA Jaa, että sydän ihan umpikultaa, ettei vain ulkokullattu?

Sylvan aloitus ärsyttää nimimerkkiä ei tee pahaa kenellekään. Ilmeisesti hän kokee Sylvan puheenvuorossa välinpitämättömyyttä ja rakkaudettomuutta ei-luterilaisia kohtaan. Hän provosoi Sylvaa sillä, että Sylva ei tunne kristinuskoa. Provosointi onnistuu, sillä Sylva puolustautuu, mutta SYLVA saa kultadupleesydämeltä vielä lisää kylmää vettä niskaan. Kultadupleesydän nimittää häntä tekopyhäksi. Kultadupleesydämen puheenvuoron jälkeen Sylva ei osallistu enää keskusteluun. Olisi mielenkiintoista tietää, johtuuko tämä poistuminen keskustelusta siitä, että Sylva on pahoittanut mielensä. Tässä mielessä keskusteluun osallistuminen on vaarallista, koska keskustelussa voi henkisesti loukkaantua.

Aineistossa mitätöinti ja parjaaminen kohdistuvat eniten kristinuskoon ja uskontoihin yleensä. Kristinuskoa syytetään aineistossa murhaamisesta, kärsimyksestä, väkivallasta, huijaamisesta, pakottamisesta, aivopesusta, pelottelusta, sekavuudesta, juutalaisuudesta ja kaksinaismoraalista. Uskovia parjataan järjettömiksi, mielenvikaisiksi, kaksinaamaisiksi ja tasapainottomiksi sekä palestiinalaisvihamielisiksi.

Palataampa takaisin menneisyyteen pari sataa vuotta taaksepäin. Mitä tehtiin uskonvarjolla? Poltettiin ihmisiä noitina eläviltä roviona. mitä olivat uskonsodat. Tapettiin naapurikansoja kun eivät liittyneet kristinuskoon... (J1, pakana tosiaankin)

Uskoviksi itseään kutsuvilta ei voi odottaa edes puolta siitä ymmärryksestä mitä on jokaisella lukutaitoisella oululaisella...(J8, Lukija)

Niemi-Pynttärin (2009,117) mukaan ironian avulla oman ilmaisun voi muuttaa toista loukkaavaksi. Tällaista ironian avulla loukkaamista löytyy tästä aineistosta. Vaikuttaa siltä, että syynä ironiaan ei tarvitse olla välttämättä sen kummempaa, kuin että on eri mieltä keskusteltavasta asiasta.

Eiköhän ne tasa-arvot ja sensellaiset lähde jostain Kreikan filosofeista...(J1, Lukija)

Joo, siellä kanssa oli toiset tasa-arvoisempia, esim orjat eivät olleet ihan niin tasa-arvoisia kuin vapaat kansalaiset...(J1, Lukija)

Ironia kietoutuu usein halveksuntaan ja sen avulla halveksuntakin tulee terävämmin esille. Sanoma ilmaistaan tekstitasolla epäsuorasti, mutta keskustelukontekstista ymmärtää mihin kirjoittajan loukkaava kritiikki kohdistuu. Esimerkiksi J1:ssä keskustellaan useammasta teemasta. Yksi teemoista koskee tasa-arvoa ja hyvinvointia. Tässä keskustelussa kristinuskoa syytetään sodista ja kärsimyksistä. Erästä lukijaa selvästi ärsyttää, että kristinuskoa mollataan uskon varjolla tehdyistä julmuuksista. Hänen ironisesta puheenvuorostaan on luettavissa, että kristinuskoa kritisoiivat sekoittavat kaksi asiaa keskenään: varsinaisen kristinuskon ja sen käyttämisen tekosyynä pahoihin asioihin.

Sinäpä sen sanoit: uskonvarjolla. Maitoakin on täysmaito ja sitten ihan kurri. Siis kurria tehdään maidonvarjolla. (J1, Lukija)

Edellä kuvattuun keskusteluun osallistuu nimimerkki Penaali. Hän ei ole ironinen vaan sarkastinen, sillä hänen kommenttinsa tarkoittaa aivan päinvastaista mitä on kirjoitettu. Sarkasmin tunnistaa puheenvuoron ylitsevuotavasta Pakanan puheenvuoroon yhtymisestä, totuuden ja rahan kirjoittamisesta isolla alkukirjaimella ja huutomerkkien

käytöstä. Puheenvuoro huokuu ivallisuutta. Käytännössä Penaali puolustaa omalla puheenvuorollaan kristinuskoa sitä esitettyjä syytöksiä vastaan.

Pakana Puhuu asiaa! Tämähän se Totuus on kautta aikojen! Nykyään vain Raha alkaa määrään enemmässä määrin. (J1, Penaali)

Sarkasmin avulla _Make_ ilmaisee halveksuntansa ruokarukousta ja siitä käytyä keskustelua kohtaan. Kirjoitustyyli on näennäisesti myönteinen, mutta puheenvuoron kielteisen merkityksen tunnistaa puheenvuoron liioittelevasta ja vitsailevasta sävystä.

Juu, kyllä ruokarukous kuuluu siinä aperitiivishampanjoiden ohella vetästä. Viimeistään kuitenkin alkukeiton ja salaatin välissä. Sitten vasta voidaan siirtyä Chateaubriandin ja hanhenmaksapalleroiden sekä konjakissa liekitetyn kaviaarin kimppuun. Yöpalaa kun haetaan aamuyöstä, luetaan sitten ruokarukous yhdessä grillimyyjien ja muiden asiakkaiden kanssa. (J6 _Make_)

Sarkasmia ja ironiaa esiintyy aineistossa enemmänkin, mutta rajoittaakseni tutkimusraporttini pituutta en erittele niitä tässä sen tarkemmin. Tämän aineiston perusteella voisi kuitenkin todeta, että sarkasmin ja ironian avulla omaan puheenvuoroon saa lisää purevuutta.

Aineistosta löytyy myös kolme kärjistettyä vitsiä. Mielenkiintoista on, että kaikki vitsit liittyvät J3:n keskusteluun joulupukista ja Jeesuksesta. Kaikissa vitseissä terä kohdistuu Jeesukseen ja Jeesukseen uskoviin. Voi kysyä, johtuuko vitsien kertominen siitä, että niiden kirjoittajia ärsyttää uskovat ja se, että he kertovat Jeesuksen olevan totta. Onko vitsien tarkoituksena osoittaa, että uskovat ovat aivan naurettavaa porukkaa, jota ei tarvitse ottaa vakavasti? Yhden vitsin kertojana toimii nimimerkki Bellebyyn pappis´mies (J3):

Juttu jeesuksesta = humalainen oli nukkumassa järvenrannalla, kun eräät lahkouskovaiset olivat omiansa olleet kastamassa siinä rannassa uskoon, niin eiköhän pappismies ollut ottanut humalaisen niskasta kiinni ja käyttänyt hänen päätään veden alla ja kysynyt, että näitkö jeesuksen johon humalainen oli vastannut, että en nähnyt. No kolmannen kerran jälkeen taasen oli pappismies kysäissyt, että näitkö jeesuksen johon humalainen vastasi, että oletko sinä äijä sitten ihan varma, että se on tähän järveen hukkunut.

Alatyylisiä ilmauksia löytyy tästä aineistosta yhteensä kymmenestä puheenvuorosta sekä kolmesta nimimerkistä (esim. herotes helevetistä). Alatyyliksi ilmaisuksi olen määritellyt kiro sanat, eritteiden mainitsemiset ja seksuaaliset haukkumasanat. Alatyylisiä ilmaisuja nimimerkit ovat käyttäneet joko sellaisenaan, lyhennettyinä tai sarjakuvamaisten sadattelumerkkien avulla. Alatyylisten ilmaisujen avulla puheenvuoroihin syntyy hyvin voimakas halveksuva lataus.

...Perkelettäkö tänne jeesukset kirjoittelee...(J4, Lukija)

Ilmoittakaa koulussa, että lapsi osallistuu elämäkatsomusopintunnille ja lopettakaa p**kanjauhminen. (J10, Lukija)

Kyllä pukkeja on olemassa. Eräs kuuluisa goftähtikin on paljastunut sellaiseksi. Saapas nähdä, ehtiikö jouluksi valkoisen parran kasvattamaan? (J3, odottavan aika)

Niemi-Pynttärin (2009, 115) mukaan ääntä korotetaan lihavoinnilla, isoilla kirjaimilla ja sarjakuvamaisilla sadattelumerkkeillä. Edellä kuvatuissa alatyyllisissä ilmaisuissa siis ääntä korotettiin. Tässä aineistossa alatyyllisissä ilmaisuissa ei kuitenkaan ole käytetty suuraakkosia eikä lihavoitinta. Ääntä korotetaan tässä aineistossa myös muissa kuin alatyylisten ilmausten yhteyksissä. Ääntä korotetaan, kun halutaan korostaa omaa tai kyseenalaistaa jonkun toisen näkemystä. Ääntä voidaan korottaa, koska halutaan saada ihmiset ottamaan kantaa. Äänen korottamista voi siis pitää yhtenä provosoinnin tapana. J1:ssä keskustelu alkaa tällaisella äänenkorottamisella. Keskustelun aloittaja kysyy **Uskonnonopetus ihmisoikeus?** (J1, kerettiläinen). Kerettiläisen aloitusta voi pitää tällaisena keskustelun herättelijänä samoin kuin nimimerkin 510 vuoden aukko (J1) närkästynyttä kommenttia **”Räsänen ”Kirkosta eroavilla aukko yleissivistyksessä?”**

Äänen korottaminen tässä aineistossa liittyy provosoinnin ja alatyylisten ilmaisujen ohella halveksunnan osoittamiseen. Esimerkiksi RAJU HENRY osoittaa omalla ironisella ja suuraakkosin kirjoitetulla puheenvuorollaan halveksuntaa sekä nimimerkki Mummon puheenvuoroa kohtaan sekä uskovia kohtaan.

MENIKÖ VANHEMMILTA PELOTTELUASE? MUTTA NYT VOI PELOTELLA VIELÄ JEESUKSELLA. (J3, RAJU HENRY)

Vihamielisyys esiintyy aineistossa paikoitellen provosointina. Provosoivassa puheenvuorossa asiat ilmaistaan hyvin vahvasti joko sanallisesti tai ääntä korottamalla. Edellä lainattu RAJUN HENRYN puheenvuoro on provosoiva. Sanatasolla tapahtuvasta provosoinnista esimerkkinä toimikoon Lukijan puheenvuoro J2-viestiketjusta.

Nyt kun kaikilta muilta on mielipide kysytty uskonnonopetuksesta ja homoista alttarilla, oikeudenmukaista kuulla myös Pirua eli itse Luciferia. Päätös ei muuten täytä demokratian ehtoja.

Yksi provosoivista puheenvuoroista liittyy evoluutio-oppiin. Puheenvuorossa kyseenalaistetaan sitä, miksi uskontokasvatusta saa vapaasti toteuttaa biologian tunnilla.

Miksi jokaisen pitää osallistua biologian tunnille evoluutio-harhan opetusta ja aivopesua kuuntelemaan? Kala nousut muka kuivalle maalle ja muuttunut vaikkapa heinäksi, HAH! (J5, Suurempi ongelma!)

Kirjoittajan provosointi onnistuu jossain määrin, koska hänen puheenvuoroonsa vastataan. Nimimerkki Suurempi ongelma haluaa herätellä ihmisiä huomaamaan, että evoluutiossa on kyse uskonnollisesta harhasta. Tämä provosoiva puheenvuoro on havainnollinen esimerkki siitä, miten keskusteluun osallistuvat voivat hyödyntää sitä, että keskustelupalsta on areena, jossa voi vaikuttaa yhteiskunnallisesti (ks. Laukkanen 2007, 15).

5.2. Jakojen tekemistä

Aineistossa korostuu se, miten keskustelijat jaottelevat ihmisiä eri ryhmiin ilmaistessaan omia mielipiteitään uskonnosta ja uskontokasvatuksesta. Tässä ryhmiin jaottelussa eli me – ne -erottelussa on van Dijkn (1996, 21 – 22) mukaan kyse tehokeinosta, jolla kiinnitetään huomio omaan mielipiteeseen. Toisaalta kun ihmiset luokittelevat ihmisiä eri ryhmiin kuuluviksi, he ilmaisevat myös mihin ryhmään itse kuuluvat. Näin aineisto kuvaa myös yksilöiden oman identiteetin määrittelyä.

Tämän tutkimuksen aineistossa näkyy miten globalistumisen prosessit ovat vaikuttaneet Juttutuvassa keskusteleviin aivan samalla tavalla kuin Leppäsen (2002) analysoimaan keskusteluun Suvivirrestä. Leppäsen analyysin (2002, 38) perusteella islam on suomalaisille erityisen merkittävä toinen eli suomalaisuus rakentuu islamin ja kristinuskon väliselle erolle. Sama kuvio toistuu tämän tutkimuksen aineistossa. Jotkut keskusteluun osallistuvat määrittelevät muslimit kuuluvaksi muihin, ei meihin kristittyihin suomalaisiin. Tästä syystä voin yhtyä Olssonin (2006, 68) toteamukseen, että globalisaatio ei vaikuta vain uskontoihin, vaan myös identiteettiimme sekä sen muodostumiseen. Erona Leppäsen tutkimukseen on tässä aineistossa se, että maailman jakamista tapahtuu myös muiden ryhmien välillä. Aina ryhmiin jaottelemiseen ei kuitenkaan liity selkeää oman identiteetin ilmaisua.

Kristinuskko on Suomessa valtauskonto. Ja se pitää turvata jatkossakin. Ei saa antaa liiaksi jalansijaa muille uskonnoille. Vertaa sanontaa: Jos annat pirulle pikkusormen, se vie koko käden. Tiedätte varmasti mitä uskontoa tällä tarkoitan. (J7, nAinen)

...Turha uskovaisten väittää että me edustamme kristillisiä arvoja. Meillä on SUOMALAISET ARVOT, joita uskovaiset yrittää omia itselleen... (J10, Järki päähän)

Yksi voimakas ryhmittelytapa on puhuminen enemmistöstä/valtaväestöstä ja vähemmistöstä. Enemmistöön itsensä luokittelevat nimittävät vähemmistöön kuuluvia vaihtelevasti kirkkoon kuulumattomiksi, lahkolaisiksi, pakanoiksi, muslimeiksi, muhametin kannattajiksi, uskontokuntaan kuulumattomiksi, ei-uskoviksi, uskonnottomiksi, ateisteiksi, maahanmuuttajiksi ja homoiksi. Ne, jotka määrittelevät itsensä ei-uskoviksi, tai vähemmän uskonnollisiksi voivat käyttää näitä samoja määrittelyitä. Luterilaiseen kirkkoon kuuluvia tai uskonnollisesti aktiivisia nimitetään vaihtelevasti luterilaispositiivisiksi, luterilaisiksi, uskoviksi, heränneiksi tai valtaväestöksi. Osa määrittelyistä on vähemmän mairittelevia, koska uskonnollisesti aktiivisia nimitetään aineistossa uskoon hurahtaneiksi, hihhuleiksi, hourupäiksi, tietämättömiksi ja epävakaisiksi, kiihkolahkolaisiksi ja lestoiksi. Näissä yhteyksissä kirjoittaja voi määritellä itsensä oikeaksi ja järkeväksi ihmiseksi. Aina kirjoittaja ei kuitenkaan suoraan ilmaise omaa identiteettiään luokitellessaan toisen identiteettiä. Aineiston perusteella voisi Jacksonia (2004, 141) soveltaen todeta, että uskonto on apuna oman identiteetin muodostamisessa.

Jahah, ensimmäinen neljästä hihhulista paikalla. Kristinuskon ei ole suomalaista perinnettä vaan pakolla tänne tuotua soopaa. (J10, Lukija)

Olen pannut täällä Juttutuvassa ja muuallakin merkille, että yhä useampi nykyajan maallistunut ihminen/ateisti ei tunne edes kristinuskon perusasioita...Tämä on huolestuttavaa, koska se tekee eri ihmisten kanssakäymisen vaikeaksi ja vieraannuttaa uskovaiset ja muut yhä enemmän toisistaan... (J7, Logic)

Luokittelu voidaan tehdä myös sen perusteella kuinka vakavasti kristinuskoon suhtaudutaan. Aineistosta käy ilmi, että uskovaisuuden suhteen nähdään olevan vaihtelevuutta. Toiset, fanaatikot ja fundamentalistit, ottavat kaiken kirjaimellisemmin. Toiset ovat heikompia uskossaan. Jotkut ovat tapakristittyjä.

Tästähän ne ristiriidat useimmiten syntyvät, jos kotona on opetettu esim. Raamatun oppeja kovin kirjaimellisesti, ja koulussa tulee vastaan tieteen näkemykset samoista asioista. Vähemmän kirjaimellisilla uskovaisilla tätä ongelmaa ei ole. (J7, Logic)

...Kunnioitan heitä, jotka ovat vahvoja uskossaan, mutta uskokoon omassa porukassaan.(J2, peejiäm)

Luokittelua esiintyy aineistossa myös maantieteellisellä tasolla. Suomea verrataan muuhun maailmaan. Tällaisessa vertailussa yksi toteaa Suomen olevan pakanamaa verrattuna Keski- ja Etelä-Eurooppaan, vaikka aineistossa enimmäkseen kuvaillaan Suomen olevan kristitty maa. Toista lukijaa surettaa suomalaisten uskonnollisuus: *Miksi suomalaiset häpeävät uskonnollisuutta ja kristinuskkoa? Muualla maailmassa uskonto näkyy ja kuuluu olennaisena osana elämään, se kuuluu ja näkyy... (J10, tikiloki).*

Uskonnonopetuksesta keskusteltaessa asetetaan aineistossa vastakkain evankelisluterilainen oppi ja maailmanuskonnot, ikään kuin kristinuskon ja sen luterilainen muoto olisi oma erillinen saarekkeensa. Asetelma tuntuu olevan se, että uskonnonopetus saa kritiikkiä, koska opetetaan vain kristinuskkoa eikä maailmanuskontoja.

Miten näet uskonnonopetuksen? Pitääkö vain kapeasti opettaa evluttia vai tuoda lapsille esille myös muita maailmankatsomuksellisia suuntauksia? (J2, Neo32)

5.3 Asiallisuutta ja julistamista

Tämän tutkimuksen aineistossa tunteet myllertävät. Aineisto ei silti ole pelkkää tunteiden vyörytystä, sillä aineistosta löytyy 36 kokonaista puheenvuoroa, joissa pysytään asiallisemmalla linjalla. Asiallisuus ei kuitenkaan poista sitä, että näissä puheenvuoroissa ilmaistaan omia näkemyksiä asioista. Oma mielipide esitetään kuitenkin ilman suurempia tunteenpurkauksia.

Eiköhän silloinkin sotien perimmäinen syy ollut sama kuin tänä päivänä, eli taloudellinen hyöty.(J1, Lukija)

Eikö se valinnan vapaus ole jo nytkin olemassa niillä jotka ei kuulu ev.lut. seurakuntaan. Ne jotka kuuluu ev.lut seurakuntaan saa uskonnon opetusta. Toki muistakin uskonnoista voisi antaa jonkin verran opetusta sellainen yleiskuva.(J2, Lukija)

Kivaa joulunodotusta mummille! Ihan oikeasti kuitenkin...Joulumieltä kaikille opettajille, jotka uskovat tai ovat uskomatta joulupukkiin. Hyvää joulua myös kaikelle kristikansalle, joka viettää joulua huolimatta maallistuneisuuden kasvusta. (J3, RelistiTonttumuori)

Aineistossa on myös 52 puheenvuoroa, joissa osa puheenvuorosta on asiallista tyyliä, mutta muu osa puheenvuorosta on yhtä tai useampaa muuta tyyliä. Tässä tulee esiin, miten eri tyylit limittyvät, lomittuvat ja menevät välillä jopa päällekkäin aineistossa. Tästä esimerkkinä Stenun (J10) puheenvuoro, jossa kaksi ensimmäistä virkettä on asiallista tyyliä, mutta viimeinen virke on uskontoja halveksuva.

Uskonto voidaan yhdistää historiaan vaikka kirkkohistoriana. Muutamassa tunnissa käydään läpi pääkohdat suurimmista maailmanuskonnoista ja se riittää. Omalla ajalla voi sitten jokainen sekoilla missä porukassa haluaa.

Asiallinen tyyli liittyy aineistossa hyvin moniin eri teemoihin aivan samoin kuin vihamielinen tyylikin. Näin ollen voi sanoa, ettei teema määrittele puheenvuoron tyyliä, vaan kirjoittajan käsitykset ja tunteet keskusteltavana olevasta aiheesta.

Oman mielipiteen ilmaisu voi tapahtua myös hyvin vahvasti ja selkeästi. Olen nimennyt tällaiset puheenvuorot tai niiden osat julistaviksi. Julistavalla tyyllillä kirjoittava antaa

määräyksiä siitä, miten asioita tulee hoitaa. Julistavuutta kirjoittajat luovat puheenvuoroihinsa käyttämällä huutomerkkejä ja imperatiiveja sekä sanoja kuten pitää, tulee ja kuuluu. Julistavaan tyyliin sisältyy osalla myös pyrkimys toisten hengelliseen ohjaamiseen. Julistavassa tyyliin tulee konkreettisesti esille Huhtalan ja Hakalan (2007, 30) kuvaus siitä, miten viestinnässä on kyse myös sanoman levittämisestä. Julistava tyyli liittyy tässä aineistossa useimmiten uskonnonopetukseen. Puheenvuorojen esittäjät antavat omat direktiivinsä siitä, miten uskonnonopetus tulisi hoitaa ja mitä sen pitäisi sisältää. Uskonnonopetukseen liittyvät julistukset ovat pääasiassa nykyistä uskonnonopetusjärjestelmää vastustavia.

Koulun tulee antaa tila uskonnonopetukselle, jonka uskontokunnat itse järjestävät. Oppilaan osallistuminen tunnille on vapaaehtoista. Todistukseen ei saa tulla arviointia jo tietosuojankaan takia. (J7, Uskonto myös tietosuojan piiriin)

Oman uskonnon opetus vanhempien ja seurakuntien tehtäväksi! Kouluun kaikille pakolliseksi eri uskontojen sisältöä jotta opitaan eri kulttuureista. (J8, minä)

Elämäkatsomustieto kaikille ja uskontojen opetus kokonaan pois koulusta! Kukin uskonnollinen järjestö tarjotkoon omia oppejaan vapaa-ajalla...(J2, uskonnoton muttei arvoton)

Muutamissa puheenvuoroissa uskonnonopetukseen liittyy myös kirkkoa koskeva julistus. Näissä julistuksissa vaaditaan kirkon ja valtion eroa sekä uskonnon ja koulun erottamista toisistaan. Jouluevankeliumiin ja ruokarukoukseen liittyy yksittäisiä julistavia puheenvuoroja.

Kun kaikki mausteet sekoitetaan keskenään, soppa ei maistu enää miltään. Jouluevankeliumi kertoo Jeesuksesta. Se esitetään joulujuhlassa, eikä siihen tarvitse lisätä mitään. (J4, tätä mieltä oon)

Ruokarukouksia ei tarvita koulussa! (J6,Lukija)

Kirkon tutkimuskeskuksen organisoiman *Urbaani usko* -tutkimuksen mukaan uskoa pidetään yksityisasiana (Niemi & Koivula 2006, 176). Tässä tutkimuksessa osa keskusteluun osallistuvista jakaa saman individualistisen näkemyksen ja muistuttaa uskon olevan yksityisasiä. Jotkut laajentavat tämän yksityisyyden koskemaan koko kotia eli kyse ei ole ihan tiukimmin yksityisasiasta, vaan perheen sisäisestä asiasta.

...Uskonasiat on kotiasioita. (J3, Lukija)

...uskonto on jokaisen henkilökohtainen asia. (J6, Lukija)

Osa julistuksista on hengellisen sanoman levittämistä. Näiden puheenvuorojen taustalla näyttää olevan pyrkimys välittää kristinuskon sanomaa muille keskusteluun osallistuville.

...Suomi on kristitty maa ja täällä pitäisi opettaa että on vain yksi Jumala, Israelin Jumala johon meidän pitäisi turvautua...(J2, Lukija)

...Luojan kiitos! meillä opetetaan tällaista juutalaisuudesta lähtöisin olevaa uskontoa, johon ihminen uskonnollisista taustoista, kielistä, luokka- ja kulttuurisidonnaisista eroista voi tuntea yhteyttä Jeesuksessa Kristuksessa. (J10, tikiloki)

5.4 Muistoja ja ihmettelyä

Arpon (2005, 66) mukaan verkkokeskusteluryhmissä henkilökohtainen kokemus on voimakkaammin esillä kuin muissa mediateksteissä. Omien kokemusten esilletuominen on nähtävillä myös tässä aineistossa. Uskontokasvatuksesta keskusteleminen saa jotkut kertomaan omista kouluaikaisista uskontokasvatukseen liittyvistä kokemuksistaan. Keskusteluun osallistuminen tuo siis muistoja mieleen.

...Olen syntynyt uskonnolliseen maalaispitäjään 1940-luvulla. (körttiläisiä ja lestadiolaisia ja helluntailaisia) 4 kansakoululuokan jälkeen menin oppikouluun, jossa aluksi oli vain omat eväät ja sittemmin ostettava ruokakin. Kouluni rehtori oli uskovainen. Ruokarukouksia ei pidetty, mutta aamuhartaus aina. (J6, vaari)

Onko kouluissa ruokarukoukset? Enpä ole kuullutkaan. Ei minun aikanani ollut, ja siitä on jo kauan. (J6, Erasmus)

...Minulta jo ala-asteen jäykkäkiskoinen ”laita kädet ristiin tai tulee jälki-istuntoa” –meininki heitti innon pois koko hommasta...(J6, kc)

Kerrotut kokemukset havainnollistavat sitä, miten muistoja on sekä positiivisia että negatiivisia. Jotkut kuvaavat muistojaan neutraalisti. Yhteistä muistoille on se, että

niistä välitty kuva siitä, miten keskustelu saa kirjoittajan muistelemaan sitä, millaista koulun uskontokasvatus oli omassa lapsuudessa. Kokemukset eivät aina liity suoranaisesti itseen, vaan keskusteluun osallistuva voi tuoda esille myös omiin lapsiin tai lastenlapsiin liittyviä muistoja. Kokemukset ovat voineet välittyä myös toisten, kuten oman äidin kertomana.

...Itselleni oma äitini kertoi, että joulupukkia ei ole olemassa, kun menin kouluun 7 –vuotiaana. Hän pelkäsi, että joutuisin pilkan ja naurun kohteeksi joulupukkiin uskovana. Olin kuulemma todennut asiallisesti, että vaikka leikkipukkeja näkyy runsaasti, kyllä oikea pukkikin on olemassa! (J3, Stadin kundi)

Itse ainakin jouduin tukalaan tilanteeseen, kun tyttäreni tuli koulusta ja sanoi sinisin silmin, että maahanmuuttajat joutuvat helvettiin. Mitä tähän oikein voi vastata? En oikein keksinyt mitään muuta, kuin sanoa, että helvettiin joutuvat ne, jotka uskovat helvettiin...(J7, Tuomas)

Todennäköisesti hyvin monilla keskusteluun osallistuvilla on tullut omakohtaisia kokemuksia mieleen. Kuitenkin vain osa kertoo omakohtaisista kokemuksistaan. Yhtenä syynä omakohtaisen kokemuksen kertomiseen on van Dijkin (1996) mukaan se, että kokemuksen avulla omasta mielipiteestä tehdään hyväksyttävä. Omakohtaista kokemusta käytetään siis argumentointistrategiana. (Mt.24.) Tässäkin aineistossa ilmenee, miten kokemuksia voi käyttää argumentoimisstrategiana.

Uskonnonopetus ei sovi kouluun, muistan ajan kun olin koulussa, se innoitti fantasioihin kun kuunteli opettajan paatosta, uskontotunnilla. Uskonto on kuin kiiltomat.. eikä sitä saa päästää koululasten häiriöksi. (J7, At...sti)

...Eräs oppilaani tiivistä oppiaineen tärkeyden oivalliseen kysymykseen: mistä muualta saisi puolueetonta ja kriittistä tietoa uskonnoista, jos uskontoa ei koulussa olisi – netistäkö?..(J9, Lukija)

Nimimerkki At...sti perustelee omassa puheenvuorossaan aivan selkeästi uskonnonopetuksen kuulumattomuutta kouluun omalla kokemuksellaan. Kirjoittaja kuvaa uskonnon johdattavan oppilaat epätodellisiin ja sitä kautta haitallisiin asioihin. Alemmassa esimerkissä opettajana työskentelevä ja Lukija -nimimerkillä kirjoittava perustelee uskonnonopetuksen tärkeyttä kertomalla oppilaansa kysymyksestä.

Aineistosta löytyy puheenvuoroja, joissa ihmetellään toisten keskustelijoiden esittämiä ajatuksia. Uskomiseen ja uskontoihin liittyvät käsitteet hämmentävät kolmea

kirjoittajaa. Tämä on luonteva ilmiö keskustelussa, koska uskonnoissa on paljon sellaista, mikä ylittää ymmärryksen. Esimerkkinä Muikkusen (J7) kysymykset: *Mikä on pyhähenki sydämessä? Onko se jokin kuvitteellinen asia vai voidaanko se jotenkin havaita?* Hämmennystä aiheuttaa sekin, että miksi eri uskontokunnat eivät voi olla suvaitsevaisempia toisiaan kohtaan. *Mikseivät kristityt ja muslimit voisi viettää yhteistä joulujuhlaa, onhan Jeesus Koraanissakin mainittu pyhä mies?...(J4, ite)*

Uskovien käytös kummastuttaa muutamia kirjoittajia. Uskovien käytös koetaan ristiriitaisena. Taustalla on ironiaa nimikristillisyyttä kohtaan – kuinka moni oikeasti on kristitty?

...Siksi minä ihmettelenkin näitä, jotka hokevat juutalaisista jumalan valittuna kansana ja muka kansauskovinaan. Samalla koetaan vastustajiksi katoliset ja ortodoksit jotka molemmat kuitenkin uskovat samaan jeesukseen. (J2, Lukija)

kuinkahan moni kirkkoon kuuluvista lukee ruokarukouksen? tai käy ylipäänsä kirkossa?...(J6, Kirkosta eronnut)

Enemmän ihmetystä herättää kuitenkin uskontokasvatus. Tämä ihmettely kuvastaa epätietoisuutta uskontokasvatukseen liittyvistä käytännöistä ja säädöksistä. Ihmetystä herättää uskonnonopetukseen liittyvät kysymykset, ruokarukous ja uskontodialogin järjestäminen kouluissa.

Eikö se valinnan vapaus ole jo nytkin olemassa niillä jotka ei kuulu ev.lut.seurakuntaan... (J2, Lukija)

Minkä vuoksi uskonnonopetukseen osallistuminen on pakollista, jos oppilaan vanhemmat (eli käytännössä äiti) kuuluu kirkkoon? Eikö olisi reilua antaa jokaisen valita uskonnon- ja elämäkatsomustiedon välillä?...(J8, Lukija)

Muutamaa kirjoittajaa huolestuttaa Suomen tilanne. He pohtivat mihin maa on menossa, kun ruokarukousta ei saisi koulussa olla ja uskonnonopetuskin pyritään lopettamaan.

Kuuntelin tänä aamuna, eli maanantaina suviseuroista lähetystä, joka oli nauhoitettu perjantailta. Alustuksessa todettiin siitä, että kaikki arvot poljetaan maahan, eli tämä uskonnon opetuskin poistettaisiin kouluistakin kohta, niin ymmärsin asian. (J7, Miksihän tämmöiseksi menee)

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Pyrin tähän lukuun tiivistämään tutkimustuloksista tehtävät johtopäätökset. Kuvailen tässä luvussa sitä, miten uskontokasvatukseen suhtaudutaan sekä miten ja mistä asioista keskustellaan, kun keskustellaan uskontokasvatuksesta.

6.1 Mistä keskustellaan

Tämän tutkimuksen aineistossa puhutaan monenlaisista aihepiireistä. Saikkosen (2011) kuvaamat diskurssit uskonnonopetuksen muodosta, lainsäädännöstä, taloudesta, organisoinnista, sisällöstä, monikulttuurisuudesta, perinteestä, identiteetistä, kristinuskosta ja uhista löytyvät tästä aineistosta. Puheenaiheet eivät tässä aineistossa kuitenkaan ole rajoittuneet Saikkosen kuvaamiin diskursseihin, vaan aineistossa on puhuttu myös oppilaista ja opettajista, kokemuksista ja suvaitsevaisuudesta. Olen jäsentänyt työni hyvin eri tavalla kuin Saikkonen, joten tutkimusraportista Saikkosen kuvailemien diskurssien löytäminen voi välillä olla haastavaa. Työni painopiste on ollut erilainen kuin Saikkosella. Olen ollut kiinnostuneempi ymmärtämään käytyä keskustelua kokonaisuutena kuin löytämään kaikki mahdolliset puheenaiheet. Olen oivaltanut tutkimusprosessin loppuvaiheessa tämän johtuvan siitä, että todellisuudessa motivaationani on ollut ymmärtää käytyä keskustelua ilmiönä eli käytännössä ensimmäinen tutkimuskysymykseni onkin ollut fenomenologinen. Olen siis pohtinut käytännössä sitä, mistä on kyse, kun keskustellaan uskontokasvatuksesta.

Yhteenvedona tästä pohdinnasta voin todeta, että kun keskustellaan uskontokasvatuksesta, keskustellaan syvällisemmistä asioista kuin pelkästään uskonnonopetuksesta tai ruokarukouksesta tai suvivirrestä tai jouluvankeliumista. Uskontokasvatuksesta keskusteltaessa on aina läsnä kirjoittajan käsitys ilmiöstä nimeltä uskonto. Sen vuoksi keskustelu uskonnonopetuksesta tai uskontokasvatuksesta on aina keskustelua myös uskonnosta ja siihen liittyvistä käsityksistä. Keskusteluun osallistuvalla puheenvuoro suodattuu elämänhistorian kautta. Keskustelu on syvällistä, koska siinä pohditaan sitä, mikä on totta ja mikä ei, millainen vaikutus uskonnolla on ihmiseen. Onko uskonto hyvästä vai pahasta ihmiselle? Mistä uskomisessa ja

uskonnoissa oikeastaan on kysymys? Puheenvuoroissa määritellään myös sitä, mistä koulussa saa puhua ja mistä ei.

Tässä tutkimusaineistossa käyty keskustelu uskontokasvatuksesta on puheenaiheiden osalta samankaltaista kuin aiemmissa uskontokasvatukseen liittyvissä tutkimuksissa ja julkisuudessa käydyissä keskusteluissa. Keskustelua käydään oppiaineen (uskonnon) luonteesta ja sisällöstä, kiistellään kuuluuko uskonnonopetus kouluun. Pohdintaa herättää paras tapa järjestää katsomusaineiden opetus. Puheenvuoroissa kiistellään siitä, kuka saa antaa uskontokasvatusta ja millä tavalla. Keskustelua käydään myös siitä, onko uskonnollisuudelle tarvetta ja tilaa koulussa uskontotuntien ulkopuolella. (Vrt. Saikkonen 2011; Räsänen 2006.) Aihe, jota aiemmista tutkimuksista ja keskusteluista en ole löytänyt, oli keskustelu lapsiin liittyvistä käsityksistä. Tutkimusaineistossa keskusteltiin siitä millaisia lapset ovat ja miten tämä olisi otettava huomioon koulun uskontokasvatuksessa.

Keskusteluun tunnutaan osallistuvan monesta syystä. Yleisenä vaikuttimena voisi pitää halua vaikuttaa asioihin, koska, kuten Laukkanen (2007, 15) toteaa, keskustelupalstat ovat areenoita, joissa voi vaikuttaa yhteiskunnallisesti. Keskustelupalstalla voi tuoda esille oman mielipiteensä, kokemuksensa ja uusia ideoita (Sisättö 2004, 108). Keskustelupalstat tarjoavat mahdollisuuden myös vuorovaikutukseen ja verkostojen luomiseen (Arpo 2005, 47). Tämä vuorovaikutteisuus voi olla jollekulle jo riittävä motiivi itsessään. Monelle vuorovaikutus tarjoaa kuitenkin mahdollisuuden oman identiteetin rakentamiseen ja tunteiden ilmaisuun sekä käsittelyyn asioissa, joita ei ehkä julkisesti uskaltaisi tuoda keskusteluun omana itsenään (Vrt. Mann & Stewart 2006, 18 – 19; Leppänen 2002). Tästä herääkin kysymys, että osallistuuko osa keskusteluun juuri sen takia, että sen avulla voi työstää omia uskontoon liittyviä ajatuksiaan ja mahdollisia traumoja, joita uskontojen olemus synnyttää.

6.2 Miten puhutaan

Tutkimusaineisto näyttää täyttävän verkkokeskusteluaineistoja kuvaavat ominaisuudet. Keskustelu uskontokasvatuksesta on epämuodollista. (ks. Niemi-Pynttari 2009, 120.) Tällaista keskustelua olisi vaikea kuvitella julkaistavan painetussa muodossa. En ole mielipidepalstoillakaan nähnyt yhtä voimakasta kielenkäyttöä samoista aiheista keskusteltaessa. Vihamielistä kielenkäyttöä eri vivahteineen on todella paljon. Asioita ilmaistaan muutenkin kuin sanoin kuten erikoismerkein, lihavoinein ja isoilla kirjaimilla. Nimimerkit ovat osa puheenvuoron sisältöä ja niissä voi olla ironiaa ja sarkasmia.

Niemi-Pynttari (2009, 115) määrittelee fleimauksen vihamieliseksi kielenkäytöksi ja riitaisaksi sananvaihdoksi. Vihamielisyyttä esiintyi aineistossa 64,3 % :ssa puheenvuoroista. Tästä syystä voi väittää, että käyty keskustelu on riitaisaa. Se on täynnä voimakkaita tunteita, vastakohtaisuuksia ja vahvoja mielipiteitä. Osa mielipiteistä tuntuu jopa niin vahvoilta, että ne alkoivat tuntua julistavilta. Näitä havaintoja tutkimusaineistoni riitaisuudesta tukee Päivi Salmesvuoren (2012) kommentointi uskonnonopetuksesta käydystä keskustelusta. Yliopistotutkija Salmesvuori vastaa Teologia.fi sivuston uusimman teemanumeron pääkirjoituksesta, jonka aiheena on uskonnonopetus. Salmesvuori toteaa keskustelun uskonnonopetuksesta herättävän voimakkaita tunteita ja mielipiteitä. Hän lisää, että keskustelussa esiintyvät äänekkäimmin vapaa-ajattelijat ja fundamentalistiset uskonnolliset ryhmittymät. (Mt.) Tässä tutkimuksessa keskusteluun osallistuu muitakin ryhmittymiä, joten keskusteluun osallistuvien kirjo on laajempi kuin muissa mediamuodoissa. Verkkopalstalla käytävään keskusteluun osallistumisen kynnyks on matalampi kuin esimerkiksi painettujen mielipidepalstojen keskusteluun osallistuminen. Anonyymiyys on tässä varmasti tärkeä tekijä, koska puheenvuoroissa käytetään voimakasta, välillä jopa hyvin karkeaa ilmaisua. Kuka uskaltaisi ilmaista ajatuksensa niin suoraan, jos kirjoittaisi omalla nimellään tai jos kyse olisi kasvokkain tapahtuvasta keskustelusta.

Vihamielisyyden ohella aineistossa käytettiin asiallista, dikotomista, julistavaa, kokemusperäistä ja ihmettelevää tyyliä. Näiden kunkin osuus aineistosta oli selkeästi vähäisempi kuin vihamielisen tyylin. Muiden tyylien olemassa olo kuitenkin kertoo

siitä, että uskonnollisista asioista pystytään – tai ainakin osa ihmisistä kykenee keskustelemaan ilman vihamielisyyttä.

Asiallisen tyylin esiintyminen aineistossa todistaa, että uskonnosta voi puhua ilman valtavaa tunnevyörytystä. Jakoja tekevä tyyli ilmentää hyvin sitä, miten uskonto ja uskomisen eri asioihin jakavat ihmisiä eri ryhmiin. Ihmiset itse määrittelevät näitä ryhmittymiä, eli uskonto ja siitä keskusteleminen on osa ihmisen identiteetin muodostamisen prosesseja (ks. Jackson 2004, 141). Ihmettelevä tyyli viittaa uskonnon olemuksen haasteellisuuteen. Uskonnossa ja sen vaikutuksissa ihmisen käytökseen on paljon sellaista, mitä järjellä ei voi käsittää eikä voi empiirisesti todistaa. (ks. Geels & Wikström, 2009, 19, 22; Halme 2008, 19 – 20). Kaikilla ihmisillä Suomessa on omakohtaisia kokemuksia uskontokasvatuksesta koulussa. Jokaisella on oma elämänsuhteensa uskonnon suhteen. Sen vuoksi ei ole ihme, että kokemuksia omasta elämänsuhteesta suodattuu myös puheenvuoroihin. Kokemusten kautta ihmisille on muodostunut käsitys uskonnosta, uskonnollisista ihmisistä ja uskontokasvatuksesta.

6.3 Suhtautuminen uskontokasvatukseen

Uskontokasvatukseen suhtaudutaan tässä tutkimusaineistossa kolmella eri tavalla. Olen ryhmitellyt keskusteluun osallistujat kolmeen ryhmään suhtautumistavan perusteella. Nämä ryhmät ovat: uskonnonpoistajat, muutoshalukkaat ja uskonnonpuolustajat.

Uskonnonpoistajat ovat tässä aineistossa niitä, jotka haluavat uskonnonopetuksen ja kaiken uskonnollisen pois kouluista. Heidän mielestään julkisista varoista ei pidä kustantaa uskonnonopetusta. Heidän näkemyksensä on, että uskontokasvatus kuuluu kodille ja seurakunnalle. Uskonnon vastustaminen tulee esille vihamielisistä puheenvuoroista ja käytetyistä sanoista (ks. Liite 4), joissa on mukana ironiaa, mitätöintiä ja halveksuntaa kristinuskoa ja uskovia kohtaan. Käsitys uskonnosta on kielteinen. Tosin myös muutoshalukkaiden puheenvuoroista löytyy vihamielisyyttä uskovia ja uskonnollisuutta kohtaan eli negatiivisia ilmaisuja (ks. Liite 4) on myös heidän puheenvuoroissaan.

Muutoshalukkaat ovat sitä mieltä, että jonkinlaista katsomusainetta tarvitaan kyllä koulussa, mutta nykyinen järjestelmä kaipaa heistä muutosta. Muutoshalukkaat ehdottavat erilaisia vaihtoehtoisia tapoja organisoida uskonnonopetusta. Uskonalle esitetään uusia oppiainemityksiä, sitä ehdotetaan liitettäväksi toisiin oppiaineisiin, opetettavaksi läpäisyperiaatteella, yhteisenä uskontotietona tai valinnaisaineena. Muutoshalukkaiden puheenvuoroissa on vihamielistä tyyliä, asiallista tyyliä ja kaikkia muitakin tyyliä esillä. Uskontokasvatusta kritisoidaan vihamielisestikin, vaikka samalla tuodaan esille, miten tärkeä on tietää perusasiat eri uskonnoista. Tietoa eri uskonnoista pidetään tärkeänä yleissivistyksen takia ja nähdään, että tietous eri uskonnoista auttaa ihmisten välisessä kanssakäymisessä sekä oman kulttuurin ymmärtämisessä. Muutoshalukkaiden näkemys uskontokasvatuksesta on samantyyppinen kuin Räsänen (2006) tutkimustuloksissa. Räsänen tutkimuksessa uskonnonopetusta perusteltiin kuuluvaksi oppiaineitten joukkoon, koska kristinusko kuuluu suomalaiseen kulttuuriin. Räsänen tutkimuksessa eniten kannatusta sai uskontotiedon opettaminen. Räsänenkään tutkimukseen osallistuneet eivät siis ole tyytyväisiä nykyiseen järjestelmään, vaikka he eivät kannata uskonnonopetuksen täydellistä poistamista. (Mt. 107, 109.)

Räsänen tutkimustulokset vahvistavat sitä tästä aineistosta tehtävää tulkintaa, että yhteiskunnallinen ilmapiiri on altis muutoksille suhteessa uskontokasvatukseen. Muutos näyttäisi uskonnonopetuksen suhteen olevan taipuvainen uskontotiedon suuntaan. Mielenkiintoista on nähdä, mitä uskonnonopetukselle ja uskontokasvatukselle tapahtuu tulevaisuudessa. Monissa maissa todellisuuden uskonnollinen monimuotoisuus on johtanut katsomusaineiden yhtenäistämiseen ja valtion tiukempaan otteeseen sen toteuttamisessa (Räsänen 2009, 155). Käykö näin myös Suomessa, että siirrytään Ruotsin mallin mukaiseen kaikille opetettavaan uskontotiedon opetukseen, koska kuten Schweitzer (2004, 15) toteaa, globalisaatio tuo eri uskonnolliset vaihtoehdot esille.

Muutoshalukkaiden puheenvuoroissa korostettiin muun uskontokasvatuksen suhteen suvaitsevaisuutta. He puhuvat sen puolesta, että jotain asiaa ei tarvitse kokonaan kieltää tai lopettaa kouluista, vaikka kaikki eivät siitä pitäisikään. Ratkaisuvaihtoehdoksi tarjottiin jotain muuta esimerkiksi valinnanvapautta tai vaihtoehtoisia ohjelmaa. Tästä esimerkkinä voisi olla ruokarukous eli muutoshalukkaiden mielestä ruokarukousta ei tarvitse poistaa, vaan halukkaat saisivat rukoilla ja muut saisivat olla rukoilematta.

Uskonnonpoistajien ja muutoshalukkaiden puheenvuorossa ilmenee samanlaisia postmodernin ajan vaikutuksia kuin Urbaani usko -tutkimushankkeen tuloksissa. Ketolan (2006, 309, 314) mukaan uudelle henkisyydelle on tyypillistä yksilökeskeinen uskonnollisuus ja se, ettei mikään uskonto edusta koko totuutta. Tässä tutkimuksessa muutoshalukkaat ja uskonnonpoistajat korostivat sitä, miten uskonasiat ovat kotiasioita. Erona näiden kahden ryhmän välillä on se, että uskonnosta ei pitäisi ollenkaan puhua niiden mielestä, jotka vastustavat uskontoa. Muutoshalukkaiden mielestä tietoa uskonnoista kaivataan, mutta niitä ei pidä opettaa totuutena tai asettaa uskontoja paremmuusjärjestykseen.

Uskonnon puolustajiksi olen määritellyt tässä aineistossa ne, jotka kannattavat nykyisen uskontokasvatuksen jatkamista ennallaan. Heidän mielestään oppiaineen kuuluu saada säilyttää nimensä ja olemuksensa, koska se suojelee suomalaista yhteiskuntaa ja sen kristillisiä arvoja. Uskonnon puolustajan tunnistaa aineistossa siitä huolesta, mikä heille syntyy, kun he kuulevat puheita uskonnonopetuksen vähentämisestä tai lakkauttamisesta tai esimerkiksi ruokarukouksen poistamisesta. Uskonnon puolustajien puheenvuoroissa ilmenee vihamielistä tyyliä niitä kohtaan, jotka uhkaavat koulun uskontokasvatusta. Heidän puheenvuoroistaan löytyy myös kaikkia muitakin tyylejä. Uskonnon puolustajat kuitenkin myöntävät, että uskonnonopetus voisi olla monipuolisempaa eli muistakin uskonnoista kuin kristinuskosta voisi opettaa enemmän, vaikka heistä kristinuskosta on tärkein opetettava aines.

Suhtautumista uskontokasvatukseen voi kuvata jatkumona jonka toisessa päässä ovat uskonnonvastustajat ja toisessa päässä uskonnonpuolustajat. Näiden ääripäiden välille asettuu muutoshalukkaiden ryhmä. Jokainen keskusteluun osallistuva asettuu johonkin kohtaan jatkumoa. Muutoshalukkaiden ryhmään kuuluva voi siis olla lähempänä jompaakumpaa ääripäätä. Uskonnonvastustajien ääripäätä lähellä oleva muutoshalukas voisi ajatella, että jos muutoksia ei saada aikaan, on parempi lakkauttaa uskontokasvatus kouluista kokonaan.

7 Tutkimuksen arviointia

Ennen kuin lähdän arvioimaan tutkimuksen onnistumista hermeneuttisen kehän avulla, haluan tuoda esille tutkimuksen onnistumisen kannalta oleellisen asian. Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan tutkimusaiheen valinta on merkittävä asia tutkimuksen kannalta. Tutkimuksen kohteeksi tulisi valita tärkeä aihe. (Mt. 128.) Uskontokasvatukseen liittyvä keskustelu on yhteiskunnallisesti merkittävä aihe, koska uskontokasvatuksen osa-alueet – näistä erityisesti uskonnonopetus – ovat sekä mediassa että politiikassa keskustelun kohteina. Uskontokasvatukseen kohdistuu jatkuvasti muospaineita, joista keskustelun ja yleisen ilmapiirin tuloksena on seurannut mm. se, että uskonnonopetuksen tuntimäärää vähennettiin tulevasta tuntekehyksestä yhdellä vuosiviikkotunnilla. Uusi tuntijako astuu voimaan vuonna 1.8.2016 (Hallitus päätti perusopetuksen tuntijaosta). Tätä tutkimusta voi pitää aiheen valinnan kannalta onnistuneena, koska tutkittava aihe on sekä tärkeä että ajankohtainen.

7.1 Luotettavuus ja eettisyys

Hermeneuttisen kehän mukaan analyysi lähtee liikkeelle esiymmärryksestä. Hermeneuttisessa tutkimuksessa yksi luotettavuutta lisäävä tekijä on Vitikan (2009) mukaan tutkijan oman esiymmärryksen avaaminen kirjoittamalla. Tämä on tärkeää, koska esiymmärrys ilmenee tutkimusprosessin ja -raportin eri osissa.

Vitikka (2009) on ratkaissut oman esiymmärryksensä kuvaamisen tutkimuksessaan siten, että hän avaa esiymmärrystään alun teoreettisessa viitekehyksessä ja syvempi teoreettinen tulkinta tapahtuu analyysin raportoinnin eri vaiheissa (Mt. 276). Toteutan itsekin tätä Vitikan mallia tutkimuksessani. Alun teoreettisessa viitekehyksessä avaan omaa esiymmärrystäni ja yhdistän teoreettista tulkintaa tuloslukuihin, vaikka Vitikka kuvailee sen olevan vaikeaa. Haasteen aiheuttaa se, että miten raportista saa selkeän, kun täytyy kuvata useita hermeneuttisia kierroksia ja lisäksi teorian ja empirian pitäisi olla vuorovaikutuksessa keskenään. (Mt. 275–276.) Koen tässä suhteessa tutkimuksen onnistuneen, koska olen raportoinut tutkimusprosessia yksityiskohtaisesti, joten

hermeneuttisten kierrosten pitäisi olla näkyvillä. Tutkimusraportissani ilmenee oman esiymmärryksen ja sen testaamisen ohella, miten ymmärrykseni tutkittavasta aiheesta on kehittynyt ja syventynyt. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 114) toteavat, että tällainen tutkimusprosessin julkiseksi tekeminen lisää tutkimuksen luotettavuutta. Teoria ja aineisto kulkevat myös rinnakkain työni läpi. Aineisto on auttanut sopivan teorian etsimisessä ja teoria on puolestaan auttanut aineiston käsittelyssä.

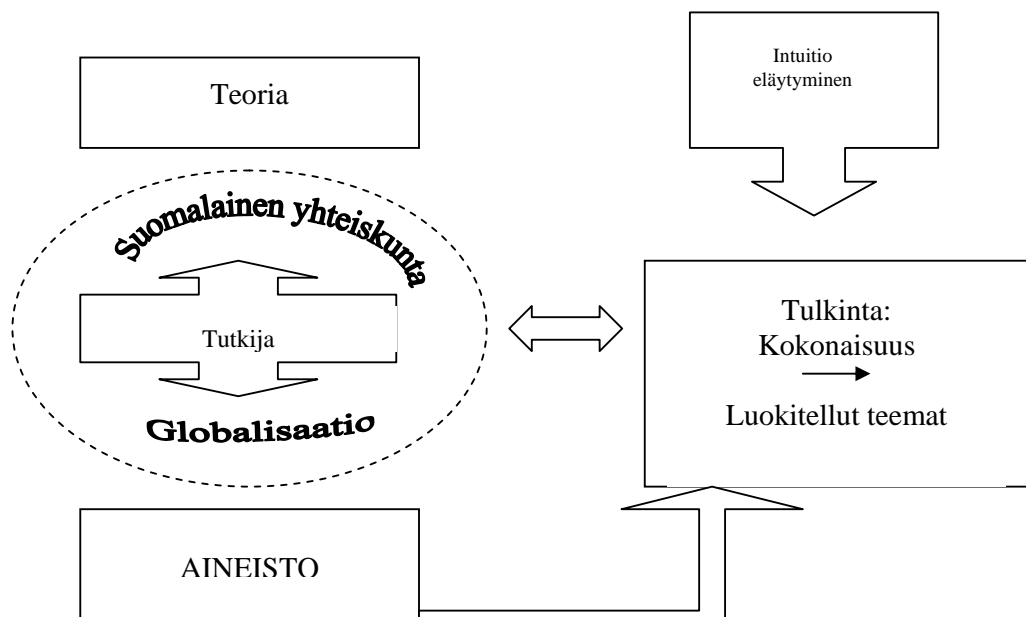
Valitsin tutkimusaineistoksi verkkokeskusteluaineiston. Aineistonani on siis Internetistä kerätty valmis aineisto. Valmiin aineiston luotettavuutta lisää se, että tutkija ei ole vaikuttanut aineiston syntymiseen millään tavalla. Näin ollen aineistossa on sen luonnollinen rikkaus mukana. (Juhila & Suoninen 2006, 236–237.) Valmiin aineistoon valintaan motivoi se, että tällaisessa keskustelussa ihmiset kertovat rohkeammin, mitä oikeasti asioista ajattelevat.

Tutkimuseettisesti verkkokeskustelupalstalta poimitussa aineistossa on omat ongelmansa, vaikka lupaa lainaamiseen ei tarvitse Arpon (2005, 65) mukaan pyytää, koska verkkokeskustelut kuuluvat julkisen puheen alueeseen. Keskusteluun osallistutaan nimimerkillä ja siinä mielessä anonyymiyden pitäisi olla taattu. Aineistosta kuitenkin huomaa, että jotkut tuntuvat tietävän joidenkin nimimerkkien takana olevien henkilöllisyyden. Kuula (2006, 185) suosittelee, että nimimerkit muuttaisi toisiksi tutkimusta tehtäessä. En ole kuitenkaan lähtenyt tähän, koska nimimerkit ovat käydyissä keskusteluketjuissa osa puheenvuorojen sisältöä. Kuulan (2006) mielestä tutkijan tulisi aina arvioida tutkimusaineistona käytetyn palstan aihepiiriä ja avoimuuden astetta. E erityisen varovainen tutkijan tulee olla, mikäli kyse on lapsille ja nuorille suunnatusta keskustelupalstasta. (Mt. 184 – 185.) Koska tämä keskustelufoorumi ei ole lapsille ja nuorille suunnattu eikä palstan aihepiirissä paljasteta mitään oman elämän kannalta kovin haitallisia asioita, olen päätenyt siihen tulokseen, että säilytän nimimerkit sellaisinaan. Lisätäkseen tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä olen informoinut Kalevaa tutkimuksesta, vaikka Juttutuvan keskusteluketjuja lukeakseen ei palveluun tarvitse rekisteröityä tai kirjautua sisään.

Aineiston laajuuden valintaan vaikuttavat tutkimuskysymykset ja -asetelma sekä se, millaiset resurssit tutkimukseen on käytettävissä. (Eskola & Suoranta 2008, 60). Aineisto on Vitikan (2009) mielestä riittävän laaja, kun sen avulla saadaan vastaukset

tutkimuskysymyksiin ja tutkimuksen tarpeet täyttyvät (Mt. 277). Tämän tutkimuksen aineisto ylitti sille asetetut toiveet. Aineisto oli rikas, koska vastauksia tutkimuskysymyksiin löytyi runsaasti. Koin aineiston omalta osaltaan tukevan työn validiteettia eli sitä, että tutkimus vastaa siitä annettua kuvausta ja asetettua tutkimustehtävää (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Aineistosta löytyi paljon erilaisia puheenaiheita, puhetapoja ja suhtautumistapoja uskontokasvatukseen, joten tutkimuskysymyksiin kykeni vastaamaan monipuolisesti ja laajasti. Tämän tutkimuksen luotettavuutta puoltaa siis se, että tutkimusaineisto vastaa tutkimuskysymyksiä (Eskola ja Suoranta 2008, 62–63).

Aineiston tulkintamalli (Kuvio 4) oli tässä tutkimuksessa aineistolähtöinen ja kontekstisidonnainen. Tulkinta syntyi tutkijan, aineiston ja teorian välisessä vuoropuhelussa. Tulkinta tapahtuu suomalaisen yhteiskunnan kontekstista käsin, mutta johon maailmassa tapahtuvat globaalit muutokset vaikuttavat.

KUVIO 4. Tulkintamalli.

Aineisto antoi suunnan tulkinnan etenemiselle, mutta teoria auttoi syventämään tulkintaa ja ymmärtämään aineistoa. Tästä syystä analyysiani voisi pitää kontekstuaalisena sisällönanalyysinä, jossa johtopäätökset syntyvät järjellisen ajattelun avulla (Grönfors 1982, 161.) Tässä tutkimuksessa johtopäätökset eivät syntyneet vain

järjellisen ajattelun keinoin, vaan johtopäätösten teossa auttoivat intuitio ja aineistoon eläytyminen eli hermeneuttinen ote vaikutti tutkimusprosessiin myös johtopäätösten tekemisen osalta. Kuviossa 4 kaksisuuntainen nuoli tutkijan ja tulkinnan välillä viittaa siihen, että tulkintaa seuraa uusia tulkintakierroksia.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 117) korostavat sisällönanalyysin etenevän aineiston ehdoilla. Tämä tutkimus ei kuitenkaan edennyt täysin aineiston ehdoilla, koska olin muotoillut yhden tutkimuskysymyksen (Mistä asioista Juttutuvassa keskustellaan, kun keskustellaan uskontokasvatuksesta?) ennen aineistoon tutustumista. Tosin tämän kysymyksen merkitys muuttui syvällisemmäksi analyysin edetessä. (Mistä keskustellaan, kun keskustellaan uskontokasvatuksesta?) Tämä tutkimuskysymyksen prosessoiminen ja luonteen muuttuminen näkyy tutkimuksen raportoinnissa ja erityisesti luvussa 6.1. Toinen tutkimuskysymys (Miten uskontokasvatuksesta keskustellaan) muodostui aineiston lukemisen perusteella. Tässä tutkimuskysymyksiin liittyvissä prosesseissa ilmenee se, mikä hermeneuttisessa tutkimuksessa kuuluukin ilmetä: tulkitsijan käsitys tutkittavasta asiasta muuttuu prosessin aikana (Koskiahho 1990, 45).

Analyysi on Vitikan (2009, 277) mukaan kattava, kun tulkinnat eivät perustu satunnaisiin poimintoihin aineistosta. Toisin sanoen aineistoa käytetään analyysissa systemaattisesti. Aineiston systemaattista käsittelyä tuki sisällönanalyysin valitseminen metodiseen viitekehykseen, koska sisällönanalyysi on systemaattinen ja objektiivinen aineiston analysointitapa (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 103 – 104). Tulkintaprosessin seuraamisen mahdollistaa Eskolan ja Suorannan (2008, 198) mukaan se, että aineistosta lainataan paljon sitaatteja. Aineistolainaukset myös todentavat tekstien puhevaruutta (Mt. 201). Tutkimusraportissani on runsaasti Juttutuvan keskustelijoiden sitaatteja, joten lukijan pitäisi suhteellisen helposti kyetä seuraamaan tulkintaprosessia ja arvioimaan johtopäätösten luotettavuutta..

Hyvän ja luotettavan tutkimuksen tulokset ovat toistettavissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Tämä on se kohta, joka mietityttää minua tämän tutkimuksen kohdalla. Tulkitsisiko esimerkiksi uskontoon hyvin kielteisesti suhtautuva tutkija aineiston aivan eri tavalla? Pitäisikö hän esimerkiksi uskontoon kohdistettuja kielteisiä kommentteja vihamielisinä vai olisivatko ne hänestä asiallisia ja perusteltuja näkökohtia? Millaisiin tuloksiin Kalevan Juttutuvan aineistosta päätyisi tutkija, joka tulisi erilaisesta

kulttuuritaustasta tai sellaisesta maasta, jossa uskontoa ei opeteta koulussa ollenkaan? Tässä kohdassa rohkaistun Vitikan (2009, 279) sanoista, joiden mukaan hermeneuttisesti orientoituneessa tutkimuksessa tulokset ovat luotettavia silloin, kun niistä on johdettu teoreettisesti kestäviä johtopäätöksiä. Tässä tutkimusprosessissa aineiston tulokinnassa sekä johtopäätösten tekemisessä on tukeuduttu teoriaan, joten tutkimustuloisten pitäisi olla luotettavia.

Pattonin (2002, 114) mukaan tulkinta on aina kontekstisidonnainen, koska se kumpuaa tietystä perspektiivistä, lähtökohdasta ja tilanteesta. Sen vuoksi Pattonin mielestä tulkinta ei voi olla 100% totuus tutkittavasta asiasta (Mt. 105). Tämän vuoksi hermeneutiikassa tutkijalta vaaditaan tietyllä tavalla nöyrää asennetta tutkimusta kohtaan. Luotettava tutkija myöntää, että krooninen keskeneräisyys kuuluu hermeneutiikkaan. (Tuusvuori 2005, 105.) Nämä Pattonin ja Tuusvuoren kommentit ovat varsin lohdullisia, koska varmasti aineistoa ymmärtäisi vielä paremmin, jos sen kanssa olisi mahdollisuus keskustella pidempään. Suhde aineistoon on kuin ystävyys, mitä enemmän vietät aikaa ystäväsi kanssa, sitä paremmin opit tuntemaan ystäväsi. Tutkimuksen luotettavuutta eli ystävyys-suhteen laatua lukija voikin arvioida sillä, onko tutkijalla ollut hyvää tahtoa ymmärtää tutkimaansa aineistoa (Nikander 2005, 244). Hyvän tutkijan tavoin olen pyrkinyt arvioimaan tutkimukseni onnistumista refleктоimalla tulkintojani siitä, löytyikö merkitys tekstistä vai asetinko sen itse tekstiin (ks. Nikander 2005, 243). Olen pyrkinyt tulkinnan refleктоimiseen teorian avulla. Aiheesta tehdyt tutkimukset ja tuotettu kirjallisuus ovat olleet keskustelukumppaneinani.

7.2 Pohdintaa ja jatkotutkimusaiheita

Tutkimusta voi pitää onnistuneena, kun tutkimus tuottaa uutta, käytäntöön soveltuvaa tietoa ja uusia tutkimusongelmia (Vitikka 2009, 279.) Tämän tutkimuksen ansiona voin pitää sitä, että se kuvaa uskontokasvatuksen keskustelun olemusta tavalla, jota ei ole ennen tehty. Tämä tutkimus tuo esille keskustelun syvällisen ja kiihkeän luonteen.

Keskusteluketjuissa yksi huomiota kiinnittävä seikka on vähemmistöuskontojen edustajien poissaolo keskustelusta tai sitten he osallistuvat keskusteluun ilmaisematta identiteettiään. Muutamasta puheenvuorosta voi päätellä, että niiden kirjoittaja on luultavasti muslimi, mutta puheenvuorojen kokonaisuudessa se on kuin pisara meressä. Tässä olisi yksi kiinnostava jatkotutkimusaihe. Miksi vähemmistöuskontojen edustajat eivät juuri osallistu keskusteluun uskontokasvatuksesta? Samalla herää kysymys, keskustelevatko he jollain toisella arenalla koulun uskontokasvatuksesta ja mitä tuo keskustelu mahtaa pitää sisällään?

Evangelisluterilaisen uskonnon mukainen uskonnonopetus saa kritiikkiä osakseen runsaasti. Tämä saa pohtimaan sitä, onko suurella yleisöllä positiivisempi mielikuva esimerkiksi ortodoksisesta ja katolisesta uskonnonopetuksesta vai johtuuko kritiikin kohdistuminen evangelisluterilaisen uskonnon mukaiseen uskonnonopetukseen siitä, että vain sitä kritisoi, mistä itsellä on omakohtaista kokemusta? Vai kuvastaako kritiikki sitä nykyajan uskonnollisuuteen liittyvää asiaa, että perinteisillä uskonnollisilla traditioilla ei mene hyvin. Perinteisen uskonnollisuuden sijaan etsitään enemmän hengellisyyttä kokemuksena: etsitään omaa pyhän kokemusta ja persoonakohtaisempaa oman elämän tarkoituksen löytymistä. (Ketola 2006, 305, 312; Schweitzer 2004, 13 – 14, 16; Heelas 2002, 357 – 358, 369.)

Mielenkiintoista aineistossa on se, että ruotsin kielen opetusta kritisoidaan uskonnonopetuksesta puhuttaessa. Miksi ruotsin opiskelua pidetään turhana? Mikä sen olemuksessa tökkii niitä, jotka vaativat sen poistamista kouluissa. Jos venäjä olisi pakollinen kieli koulussa, kritisoidaisiinko sitä samalla tavalla?

Osa keskusteluihin osallistuvista kokee, että uskonnonopetus on edelleen tunnustuksellista, vaikka se ei sitä saakaan olla. Epäselvyydet tunnustuksellisuuden käsitteestä ja sen ilmenemisestä kouluissa saavat miettimään, että olisiko tässä tutkimisen arvoinen paikka. Mitä tunnustuksellinen uskonnonopetus käytännössä tarkoittaa ja miten se eroaa oman uskonnon opetuksesta? Kuka on oikea henkilö määrittelemään, onko kyse tunnustuksellisesta vai oman uskonnon opetuksesta? Kuinka paljon tunnustuksellista uskonnonopetusta tarjotaan Suomessa? Miten opettajien, oppilaiden ja vanhempien näkemykset poikkeavat toisistaan? Voiko olla niin, että

oppilaat voivat kokea opetuksen tunnustuksellisena, mutta opettaja kokee antavansa opetussuunnitelman mukaista oman uskonnon opetusta?

Tutkimustulokset saavat pohtimaan tabujen syntymistä. Tuleeko sellaisista puheenaiheista tabuja, jotka synnyttävät ihmisissä voimakkaita tunteita? Senkö vuoksi uskonto ja politiikka ovat kiellettyjä puheenaiheita esimerkiksi työpaikoilla? Jatkotutkimusta voisi tehdä myös siitä, miten ihmiset keskustelevat uskontokasvatuksesta kasvokkain. Millaista vuoropuhelua uskontokasvatuksesta käydään esimerkiksi tuntijakotyöryhmässä tai hallituksessa, kun keskustellaan uskonnonopetuksesta. Entä miten asiasta keskusteltaisiin, jos samasta aiheesta järjestettäisiin paneelikeskustelu tai ajankohtainen keskusteluohjelma tai pyydetäisiin koolle ryhmä ihmisiä keskustelemaan aiheesta. Miten keskustelu näissä tilanteissa muistuttaisi anonyymia verkkokeskustelua tai poikkeaisi siitä?

Asia, jota tutkimusta tehdessäni olen pohtinut, on uskonnonvapauden toteutuminen kouluissa. Oppilailla on Suomen perustuslakiin (11.6.1999/731, 11§) ja perusopetuslain muutokseen pohjautuva (Perusopetuslain muutoksen vaikutukset 2003, 7) oikeus olla osallistumatta koulussa uskonnollisiin päivänavauksiin, mikäli oppilaan vanhemmat näin ilmoittavat. Opettajille pitäisi perustuslain mukaan kuulua yhtäläisesti oikeus olla osallistumatta omantuntonsa vastaisesti uskonnonharjoittamiseen (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 6§, 11§). Opettajien uskonnonvapauden toteutumista kouluissa ei kuitenkaan ole tutkittu. Tiedän omakohtaisesta kokemuksesta, että on olemassa opettajia, jotka kokevat joutuvansa toimimaan vastoin vakaumustaan työskennellessään koulussa. Tämä tutkimusaihe kiinnostaa tällä hetkellä eniten esittämistäni jatkotutkimusaiheista. Olisi mielenkiintoista tietää, miten opettajat kokevat oman uskonnonvapautensa toteutuvan kouluissa ja mikä estää sen toteutumista. Olisi mielenkiintoista nähdä millaisia reaktioita koulumaailmassa ja yhteiskunnassa syntyisi, mikäli opettajien oikeutta uskonnonvapauteen ryhdyttäisiin edistämään.

Lähteet

- Alvesson, M. & Sköldbberg, K. 2009. Reflexive methodology. *New Vistas for Qualitative Research*. London: SAGE.
- Arpo, R. 2005. Internetin keskustelukulttuurit. Tutkimus internet-keskusteluryhmien viesteissä rakentuvista puhetavoista, tulkinnoista ja tulkinnan kehyksistä kommunikaatioyhteiskunnassa. Väitöskirja. Joensuun yliopisto. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja.
- Avgerinakou, A. 2003. 'Flaming' in computermediated interaction. Teoksessa Grant, C. (Toim.) *Rethinking Communicative Interaction. New interdisciplinary horizon. Pragmatics & Beyond New Series. Volume 116*. Amsterdam: John Benjamins.
- Berg, M. 2011. Netnografi. Teoksessa Ahrne, G. & Svensson, P. (Toim.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber, 118 – 130.
- Berger, P. 2002. Secularization and De-secularization. Teoksessa Fletcher, P. , Woodhead, L., Kawanami, H. & Smith, D. (Toim.) *Religions in the Modern World*. London: Routledge, 291 – 298.
- Betti, E. 2005. Hermeneutiikka hengentieteiden yleisenä menetelmäoppina. Tuusvuori, J. (Suom.) Teoksessa Tontti, J. (Toim.) *Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta*. Tampere: Vastapaino, 108 – 121.
- Bowker, J. 1996. World Religions: The Boundaries of Belief and Unbelief. Teoksessa Gates, B. (Toim.) *Freedom and Authority in Religions and Religious Education*. London: Cassell, 3 – 8.
- Bryman, A. & Teevan, J. 2005. *Social Research Methods*. Canadian edition. Oxford: Oxford University .
- Crystal, D. 2002. *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 8.painos. Tampere: Vastapaino.
- Gadamer, H-G. 2005. Mutta kuitenkin: hyvän tahdon valta. Suom. Nikander, I. Teoksessa Tontti, J. (Toim.) *Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta*. Tampere: Vastapaino, 269–272.
- Geels, A. & Wikström, O. 2009. *Uskonnollinen ihminen. Johdatus uskontopsykologiaan*. Takkula, K. (Suom.) Helsinki: Kirjapaja.
- Grönfors, M. 1982. *Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät*. Helsinki: WSOY.

- Haakedal, E. 2009. School Festivals, collective remembering and social cohesion: A case study of changes in Norwegian school culture. *Journal of Religious Education* 57(3) 2009, 46 – 55.
- Halila, A. 1949a. Suomalaisen kansakoululaitoksen historia 1. Kansanopetus ennen kansakoulua ja kansakoululaitoksen synty. Suomen tiedeakatemia. Suomen tiedettä no 3, 1. Helsinki: WSOY.
- Halila, A. 1949b. Suomalaisen kansakoululaitoksen historia 2. Kansakouluasetuksesta piirijakoon, Suomen tiedettä no 3, 2. Suomen tiedeakatemia. Helsinki: WSOY.
- Halila, A. 1949c. Suomalaisen kansakoululaitoksen historia 3. Piirijakoasetuksesta oppivelvollisuuteen. Suomen tiedettä no 3, 3. Suomen tiedeakatemia. Helsinki: WSOY.
- Halila, A. 1950. Suomalaisen kansakoululaitoksen historia 4. Oppivelvollisuuskoulun alkuvaiheet 1921 – 1939. Suomen tiedettä no 3, 4. Suomen tiedeakatemia. Helsinki: WSOY.
- Hallitus päätti perusopetuksen tuntijaosta. Tiedote. Opetus- ja kulttuuriministeriö. 28.6.2012. Helsinki. Luettu 20.7.2012.
http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2012/06/VN_tuntijako.html
- Halme, L. 2008. Uskonto ja kasvatus vuorovaikutuksena. Helsinki: Lasten Keskus.
- Heelas, P. 2002. The Spiritual Revolution: From 'Religion' to 'Spituality'. Teoksessa Fletcher, P. , Woodhead, L., Kawanami,H. & Smith, D. (Toim.) Religions in the Modern World. London: Routledge, 357 – 377.
- Heino, H. 2002. Mihin Suomi tänään uskaa. 2.painos. Helsinki: WSOY.
- Heinonen, R. 1998. Uudistuva uskonnonopetus Euroopassa. Teoksessa Pyysiäinen, M. & Seppälä, J. (Toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Helsinki: WSOY, 69 – 82.
- Huhtala, H. & Hakala, S. 2007. Kriisi ja viestintä. Yhteiskunnallisten kriisien johtaminen julkisuudessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Hull, J. 1996. Freedom and Authority in Religious Education. Teoksessa Gates, B. (Toim.) Freedom and Authority in Religions and Religious Education. London: Cassell, 97 – 111.
- Jackson, R. 2004. Rethinking Religious Education and Plurality. Issues in Diversity and Pedagogy. London: Routledge Falmer.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (Toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Helsinki: Gummerus, 17 – 47.

- Juhila, K. & Suoninen, E. 1999. Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa Jokinen, A. (Toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Helsinki: Gummerus, 233 – 264.
- Juutalainen koulu. Luettu 31.7.2012. <http://www.jewish.edu.hel.fi/>
- Kallioniemi, A. 1998. Uskonnonopettajana muuttuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa Pyysiäinen, M. & Seppälä, J. (Toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Helsinki: WSOY, 145 – 155.
- Kallioniemi, A. 2005. Uskonnonopetus ja uskontokasvatus historiallis-yhteiskunnallisissa kontekstissa. Teoksessa Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (Toim.) Uskonnonopetus uudella vuosituhannella. Helsinki: Kirjapaja, 11 – 50.
- Kallioniemi, A. 2007. Uskonnonopetus alakoulussa. Teoksessa Luodeslampi, J. & Nevalainen, S. (Toim.) Opetan uskontoa ala-koulussa. Helsinki: Lasten keskus, 7 – 24.
- Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. 2005. Esipuhe. Teoksessa Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (Toim.) Uskonnonopetus uudella vuosituhannella. Helsinki: Kirjapaja, 7.
- Kartovaara, E. 2009. Opetuksen järjestäjien ja rehtorien näkemyksiä ja kokemuksia perusopetuksen vuoden 2004 opetussuunnitelmauudistuksesta. Helsinki: Opetushallitus. Luettu 16.7.2012
http://www.oph.fi/download/111770_Kokemuksia_opsuudistuksesta_2009.pdf
- Ketola, K. 2006. Kaupunkien uusi henkisyys. Teoksessa Mikkola, T., Niemelä, K. & Petterson, J. (Toim.) Urbaani usko. Nuoret aikuiset, usko ja kirkko. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 96. Tampere: Kirkon Tutkimuskeskus, 305 – 316.
- Koskiahho, B.1990. Ohi, läpi ja reunojen yli: tutkimuksenteon peruskysymyksiä. Helsinki: Gaudeamus.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Laki perusopetuslain 13§ muuttamisesta 454/2003. Luettu 25.7.2012
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030454>
- Lappalainen, E. & Nurminen, M. 2010. Alakoulun evankelisluterilainen uskonnonopetus vanhempien näkökulmasta. Tampereen yliopisto. Opettajankoulutuslaitos, Hämeenlinnan toimipaikka, kasvatustiede. Pro gradu – tutkielma.
- Laukkanen, M. 2007. Sähköinen seksuaalisuus. Tutkimus tyttöydestä nettikeskusteluissa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

- Leppänen, T. Joutuiko armas aika kiellettyjen laulujen listalle. *Suuvirsi Helsingin Sanomien mielipidesivuilla* keväällä 2002. *Musiikki* 4/2002, 36 – 51.
- Lähdeniemi, T. & Jauhiainen, J. 2010. *Tulevaisuuden koulu*. Verkkohaastattelun raportti. Helsinki: Opetushallitus ja Opetusministeriö. Luettu 16.7.2012.
http://www.oph.fi/download/122685_Tulevaisuuden_Koulu100330.pdf
- Mager, R. 2002. Religion in the Public Realm in Quebec: Forty Years of Debate over the Presence of Religion in the Public School System (1960 – 2000). *British Journal of Religious Education*. 24(3) 2002, 183 – 195.
- Mann, C. & Stewart, F. 2006. *Internet Communication and Qualitative Research. A Handbook of Researching Online*. London: SAGE.
- Miedema, S. 2007. Contexts, Debates and Perspectives of Religion in Education in Europe. Teoksessa Jackson, R., Miedema, S., Weisse, W & Willaime, J-P. (Toim.) *Religions and Education in Europe. Developments, Contexts and Debates*. New York: Waxmann, 267 – 285.
- Niemelä, K. & Koivula, A. 2006. Uskonnollinen kasvatus sillanrakentajana. Teoksessa Mikkola, T., Niemelä, K. & Petterson, J. (Toim.) *Urbaani usko. Nuoret aikuiset, usko ja kirkko*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 96. Tampere: Kirkon Tutkimuskeskus, 163 – 177.
- Niemi, H. 1987. Kasvattaja uskontokasvatuksen osatekijänä. Teoksessa Tamminen, K., Vermasvuori, J., Niemi, H. & Kontula, L. (Toim.) *Johdatus uskontokasvatukseen*. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 41 – 69.
- Niemi-Pynttari, R. 2009. Fleimaus, epäkohteliaisuus vai leikillisuus? Verkossa kiistelyn taidosta. Teoksessa Kotilainen, S. (Toim.) *Suhteissa mediaan*. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 99, 115 – 132.
- Nikander, I. 2005. Dialogin mahdollisuus ja mahdottomuus – Gadamerin ja Derridan ”epätödennäköinen kiistely”. Teoksessa Tontti, J. (Toim.) *Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta*. Tampere: Vastapaino, 241 – 265.
- Näin me uskomme. *Historiaa*. 2012. Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry. Luettu 6.8.2012. <http://www.srk.fi/index.php?p=historia>.
- Olsson, S. 2006. Tankar om religionvetenskap i Sverige i dag. Teoksessa Liljefors Persson, B. & Gustafsson Lundberg, J. (Toim.) *Religion, politik och globalisering. Religionsdidaktiska perspektiv*. Förening lärare i religionskunskap. Årsbok 2006. Årg. 38, 63 – 77.

- Patton, M. 2002. Qualitative research & Evaluation methods. 3rd ed. (Rev. ed. of: 2nd ed. 1990.)Thousand Oaks, (CA) : Sage.
- Perusopetus 2020 – yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:1. Helsinki. Luettu 21.6.2012. <http://www.miniedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut>
- Perusopetuksen muiden uskontojen opetussuunnitelmien perusteet 2006. Helsinki: Opetushallitus. Luettu 27.7.2012. <http://www02.oph.fi/ops/perusopetus/netpkuskontojenopsit06.pdf>
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus. Luettu 25.7.2012 http://www.oph.fi/ops/perusopetus/po_16_1_versio.doc
- Perusopetuslain muutoksen vaikutukset uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetukseen sekä koulun toimintaan. 2003. Muistio. Opetushallitus Helsinki. Luettu 30.7.2012 <http://katolinen.net/katekeesi/wpcontent/uploads/2011/04/perusopetuslaki.pdf>
- Peura, P. 2005. Aamuhartaudesta päivänavaukseen. Teoksessa Laaksola, H. & Peura, P. (Toim.) Arvokkaat aamut. Päivänavaustekstejä ja ideoita. Jyväskylä: Edita, 13 – 17.
- Pietilä, V. 1973. Sisällönerittely. Helsinki: Gaudeamus.
- Puolimatka, T. 2005. Monikulttuurinen kasvatus, arvot ja tiedollinen eksluvismi. Teoksessa Hilska, P., Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (Toim.) Uskontokasvatus monikulttuurisessa maailmassa. Helsinki: Kirjapaja, 11 – 37.
- Pyysiäinen, M. 1994. Uuden päivän alku. Päivänavauskäytäntö peruskoulussa ja lukiossa sekä opettajien käsitykset niistä. Helsingin yliopisto. Käytännöllisen teologian laitoksen julkaisuja.
- Pyysiäinen, M. 1998a. Koulun uskonnonopetuksen luonne. Teoksessa Pyysiäinen, M. & Seppälä, J. (Toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Helsinki: WSOY, 41 – 68.
- Pyysiäinen, M. 1998b. Uskonnonopetus ja uskonnot. Teoksessa Pyysiäinen Seppälä, J. (Toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Helsinki: WSOY, 83 – 92.
- Räsänen, A. 2006. Koulun uskonnonopetus. Suomalaisen käsitykset uskonnonopetuksen luonteesta ja sisällöstä. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 248. Helsinki.
- Räsänen, A. 2009. Uskontokasvatus muuttuvassa maailmassa. Teoksessa Komulainen, J. & Vähäkangas, M. (Toim.) Luterilaisen Suomen loppu? Helsinki: Edita, 152 – 164.
- Räsänen, T. 2002. Joutuiko armas aika kiellettyjen laulujen listalle? Suvivirsi Helsingin Sanomien mielipidesivuilla keväällä 2002. Musiikki4/2002, 36 – 51.

- Saikkonen, H. 2011. Röster om religionundervisningen. En diskursanalytisk studie av artiklar och diskussioner i tidskrifterna *Opettaja* och *Läraren* mellan åren 2000 och 2010. Åbo Akademi. Teologiska fakulteten. Pro gradu –avhandling.
- Sakaranaho, T. 2008. Islam ja muuttuva katsomusaineiden opetus. Teoksessa Martikainen, T., Sakaranaho, T. & Juntunen, M. (Toim.) *Islam Suomessa. Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa*. Tietolipas 223. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura, 157 – 181.
- Salmesvuori, P. 2012. Pääkirjoitus: Uskonnonopetuksessa kohti dialogia ja moniäänisyyttä. *teologia.fi* 30.7.2012.
Luettu 30.7.2012. <http://www.teologia.fi/tutkimus/uskonto-ilmiona/773-uskonnonopetuksessa-kohti-dialogia-ja-moniaeensisyyttae>
- Schweitzer, F. 2004 *The Postmodern Life Cycle. Challenges for Church and Theology*. St. Louis: Chalice.
- Sisättö, S. 2004. *Mobiiliin sähköiseen yhteiskuntaan*. Tampere: Infor.
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Luettu 30.7.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Suomen virallinen tilasto 2012. Väestötilastot. Väestörakenne/uskontokunta. Päivitetty 12.4.2012. Luettu 31.7.2012
http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestorakenne
- Tamminen, K. 1987. Uskontokasvatus yhteiskunnan kasvatusjärjestelmässä. Teoksessa Tamminen, K., Vermasvuori, J., Niemi, H. & Kontula, L. (Toim.) *Johdatus uskontokasvatukseen*. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 119 – 140.
- Tontti, J. 2005. Olemisen haaste – 1900-luvun hermeneutiikan päälinjat. Teoksessa Tontti, J. (Toim.) *Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta*. Tampere: Vastapaino, 50 – 81.
- Tulasiewicz, W. 1993. *Teaching Religion*. Teoksessa Tulasiewicz, W. & Cho-Yee, T. (Ed.) *World Religions and Educational Practice*. New York: Cassell, 12 – 32.
- Tulasiewicz, W. & Cho-Yee, T. 1993. Editors`Introduction. Teoksessa Tulasiewicz, W. & Cho-Yee, T. (Ed.) *World Religions and Educational Practice*. New York: Cassell, 1 – 4.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6.painos. Helsinki: Tammi.
- Tutkimustulos: Suomalaiset haluavat Suvivirren edelleen kevätkuuhliinsa.

Kirkon tiedotuskeskus 14.5.2012. Luettu 19.6.2012

<http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/HakuTulos?ReadForm&Query=%28FIELD%20xOrganisaatioID%20CONTAINS%201720%29&Tyyppi=Tarkennettu&Start=1&Count=20&lang=FI>
<http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/6A8B56FC004BBA20C22579FE002244D9?OpenDocument&lang=FI>

- Tuusvuori, J. 2005. Emilio Betti – suomentajan alkusanat. Teoksessa Tontti, J. Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta. Tampere: Vastapaino, 98–107.
- van Dijk, T. 1996. Discourse, Opinions and Ideologies. Teoksessa Schäffer, C. & Kelly-Holmes, H. (Ed.) Discourse and Ideologies. Clevedon: Multilingual Matters, 7–37.
- Vermasvuori, J. 1987. Johdanto: Kasvattajan suhde uskonnon pedagogiikkaan. Teoksessa Tamminen, K., Vermasvuori, J., Niemi, H. & Kontula, L. (Toim.) Johdatus uskontokasvatukseen. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 9 – 38.
- Vitikka, E. 2009. Opetussuunnitelman mallin jäsenitys. Sisältö ja pedagogiikka kokonaisuuden rakentajina. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 44.
- Willaime, J-P. 2007. Different Models for Religion and Education in Europe. Teoksessa Jackson, R., Miedema, S., Weisse, W & Willaime, J-P. (Ed.) Religions and Education in Europe. Developments, Contexts and Debates. New York: Waxmann, 57 – 66.
- Wright, A. 2004. Religion, Education and Post-Modernity. London: Routledge.
- Öhman, B. N. 2008. Kropp, handling och ritual. Hur förstå religion och personer med grava funktionshinder? Akademiska avhandling. Åbo: Åbo akademi university press.

LIITTEET

LIITE 1. Ensimmäinen luokittelu

näkemys lapsesta

---

paatos

---

väittäely

---

ei kuulu

---

kenelle kuuluu

Kuuluu

---

toiveita

---

suvaitsevaisuus

---

tasa-arvo

---

valinnanvapaus

---

jakaa

---

me-muut

---

oppiaine

---

opettaja

---

sisältö

---

olemus

---

muodot

---

nimiehdotuksia

---

tasa-arvo

---

keskustelu uskontokasvatuksesta koulussa

LIITE 2. Toinen luokittelu

USKONTO

puolesta

vastaan

USKONNONOPETUS

vastaan

puolesta

sisältö

tilalle

muutosehdotuksia

opettaja

KOULUN YHTEISET TILAISUUDET

suvivirsi

ruokarukous

jouluevankeliumi

KÄSITYS LAPSESTA

TASA-ARVO

SUVAITSEVAISUUS

VALINNANVAPAAUS

LIITE 3. Kolmas luokittelu

VIHAMIELISYYS

halveksunta

ironia

mitätöinti

parjaaminen

äänen korottaminen

sarkasmi

provosointi

kärjistetyt vitsit

alatyyliset ilmaukset (kiroilu, säädyttömyydet, rivoudet)

DIKOTOMIAT

ASIAL LISUUS

JULISTAMINEN

KOKEMUKSIEN VÄLITTÄMINEN

IHMETTELY

LIITE 4. Kielteiset ja myönteiset ilmaisut uskonnosta

Kielteiset sanat ja ilmaisut	Myönteiset sanat ja ilmaisut
<p><i>aivopesu(5), satu(13), tarina, pelottelu(2), kuulopuhe(3), jättää järki narikkaan, valhe(3), murhenäytelmät, järjestä luopuminen, maahantunkeutajat, ei ole kysytty, mielikuvitusolento, hölynpölyä, ei ole järkeä, syrjintä, vastustajat, tuomitseminen(3), juutalaisten paimentolaisten nuotiotarinoita, orjuus(3), alkuasukkaiden kohtelu, tyrkyttäminen, tuontiuskonto, utopiaa, pakkoliitety(3), pakottaminen(3), oopiumia kansalle, pakkosyöttö(2), poppakonstit, huijaus, hurskastelu, höpistään lukuset, satuhahmo, sairasta kulttimeininkiä, loitsu, rituaali, keksitty juttu, ei ole nähty(Jeesusta,5), ei voi tutkia tieteellisesti, ne luterilaiset ja lestit, väärentäminen, paskanjauhanta(3) jeesuskauppaa, jorista(2), mamut, tappavat suomalaisten perinteet, tekopyhyys, tappaminen(7), ryöstäminen, poppakonsti, taikausko(3), jumalharhaista haaveilua, rasismi(2), sota, häiriö, soopa(2), syrjintä, Jumalan kosto, käännetyshuttua, käännätyttämisen, haaveilu, fantasia, lahkolaiset, ahdistava, ulkokultaisuus (2), kaksinaismoraali, helvetillä pelottelu, ajattelun kieltäminen, henkinen ja ruumiillinen pahoinpitely, raamatulla päähän hakkaaminen, uskomus, myytti, mystiikka, hömpötys(2), höpinä(2), erimielisyydet, jaaritus, fanaattisuus, julmat kidutukset, ihmisten hyväksikäyttö, hourupää, kirjailijan keksimä hahmo(Jeesus), sekoilu, hömppä, hellanlettas jeesustelua, heikkopäisyys, vellihousut, epävarma aikuinen, kyykyttämisjuttu, menneen ajan haamu, mielensairaus, eivät hyväksy, ei todistettavissa, uskontomarkkinat, höpö, sepustus, epäloogisuus, etisiä kansoja loukkaava(2), keskiajan oppeja ja lakeja, roviot, nostattaa karvat pystyyn, julmaa, taantumuksellinen, jeesustelu(2), humpuuki(3), kaksinaismoraali, ristiriidat, rauhoittava lääke, kipujen lievitys, jumalharha, kuvitteellinen asia, sekoilla, kansanmurhat, kaksinaamaisuus, jaaritus, heimo, sumuttaminen, hihhuli (3) uskomukset, sekava, pakkopaita, kääntäjä, fiktio(2), manipuloida, sairaalloista, mennä äärimmäisyyksiin, juutalaiset, lietsoa vihaa, lieveilmiöt, tyhjäkäynti, virhe, vinksahdus, kuoleman pelkoa, punainen vaate, muslimit, islam, heikkopäiset kakarat, mafiosojen heiniä, vääraoppi, piiskata paha henki ulos, mielensairaus, epäloogisuudet, sepustukset</i></p>	<p><i>hyvinvointi, tasa-arvo, toimiva sosiaalijärjestelmä, demokratian ja tasa-arvon tuoja, on olemassa (5), voi tutkia tieteellisesti, ei ole satua, ihmisyyteen liittyvä asia, henkilökohtainen asia(3), ei tuomitse, yleismaailmallinen, suvaitsevainen, arvomaailma, kristillisyyden ansioista(2), ei ole huonontanut(2), syvällinen merkitys, yksilöllinen perusoikeus, eläköön kukin tavallaan(2), ei ole haittaa, ei ole mitään pahaa, pelastuksen kaipuu, kun lähtö edessä, polku ihmiskunnan kehittymisessä, rakkauden uskonto, Jeesuksen opetukset, Taivasten valtakunta, ei Raamatun Jumala pakota ketään, puhdas sisäinen tila, yltykkylläisyys, ilo, rauha, Raamattu, Jeesus Kristus, moraali, Raamatun Jumala</i></p>
Yhteensä 196 kpl	Yhteensä 40 kpl

Suluissa oleva numero kertoo, montako kertaa tätä ilmaisua on käytetty aineistossa.

